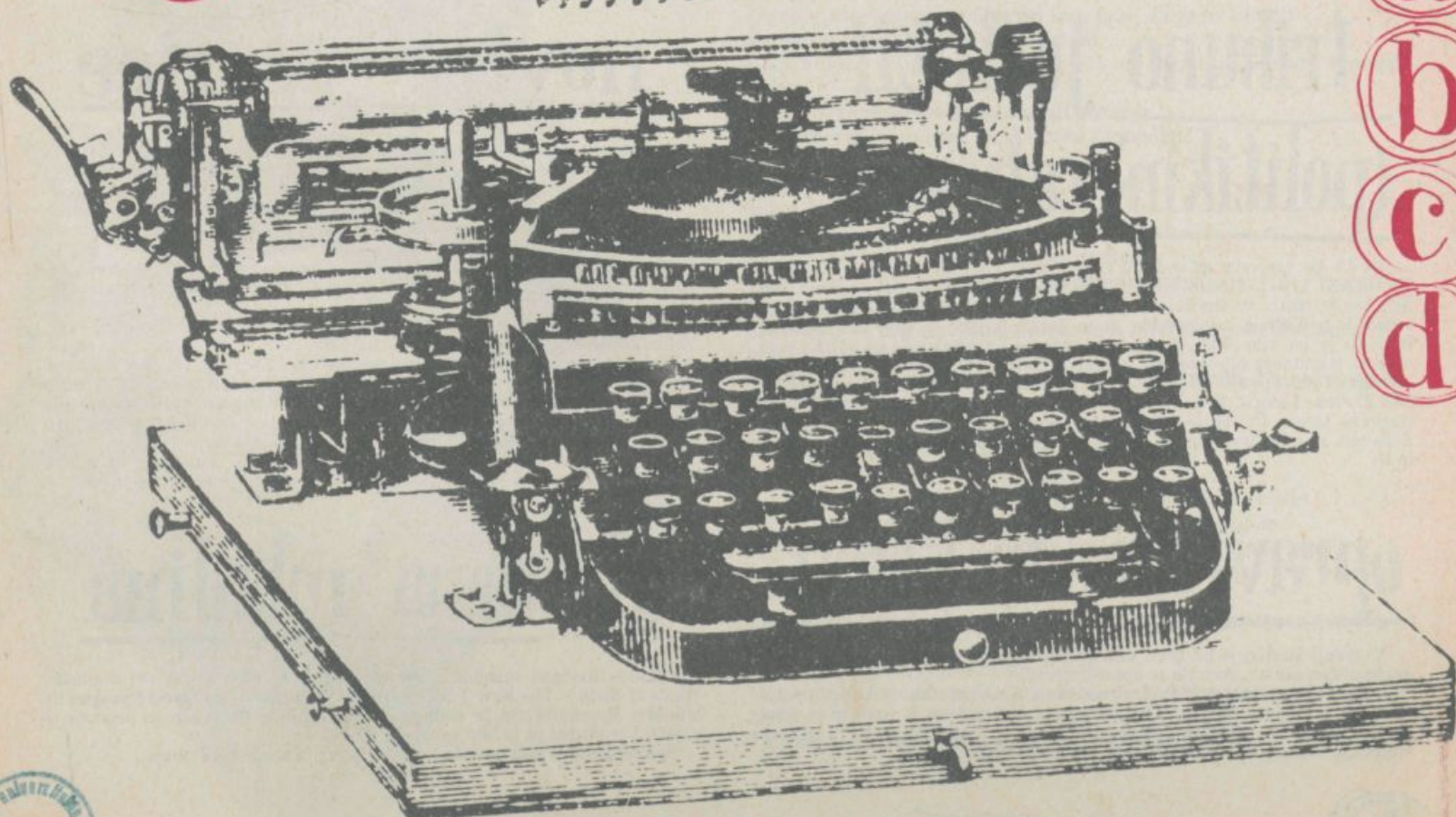
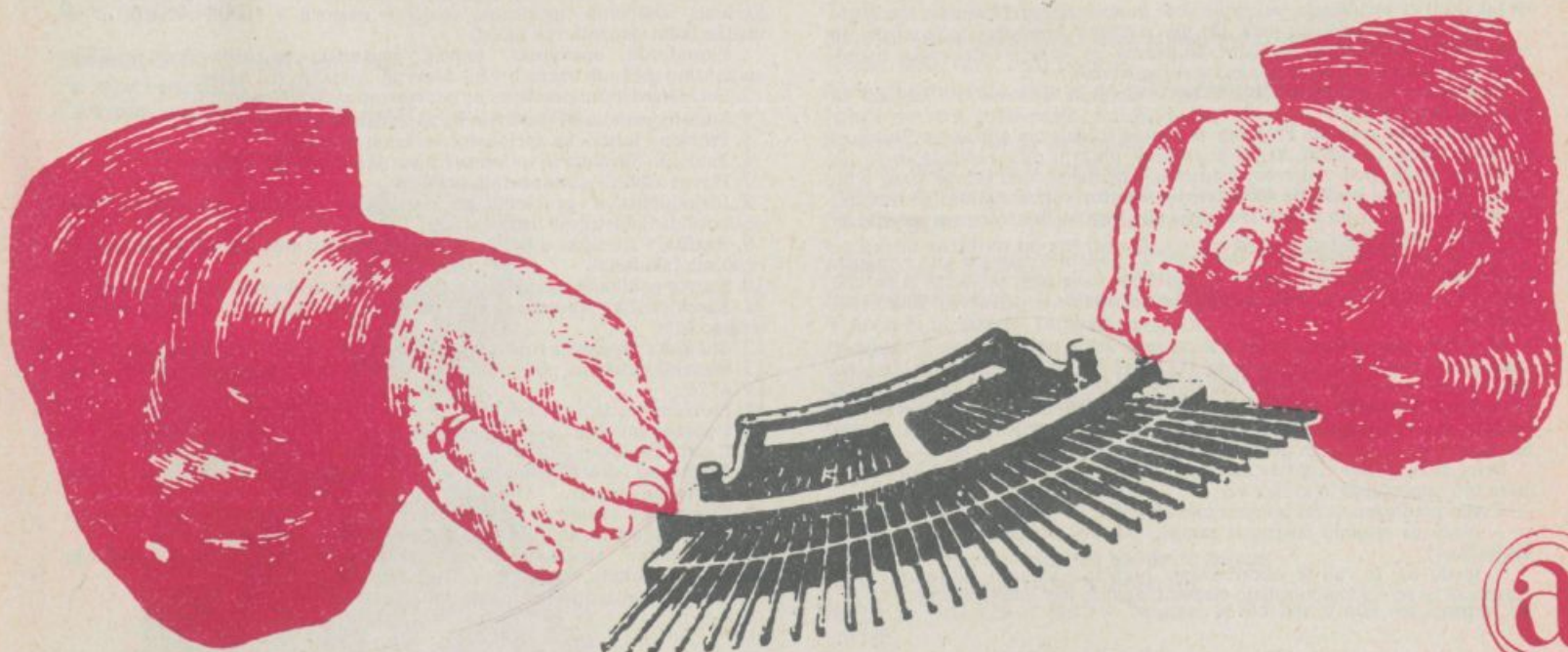

ŠTEVILKA 14-15 LETNIK XXIV

TRIBUNA

LJUBLJANA, 21. 4. 1975 CENA 2 DIN

a
b
c
d

razpis tem za prešernove nagrade oz. prešernova priznanja za 1975 leto

Upravni odbor sklada Prešernovih nagrad študentom univerze v Ljubljani je na seji 27. januarja 1975 na predlog fakultet, komisije za študijska in znanstveno-raziskovalna vprašanja študentov in učiteljev slovenske narodnosti v zamejstvu in centra za razvoj univerze sprejel predloge tem, na osnovi katerih naj bi študentje pisali naloge za Prešernove nagrade oziroma priznanja, in razpisuje za 1975. leto 236 tem, in sicer:

na filozofski fakulteti 20 tem;
na pravni fakulteti 38 tem;
na ekonomski fakulteti 13 tem;
na fakulteti za naravoslovje in tehnologijo 35 tem;
na fakulteti za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo 9 tem;
na fakulteti za elektrotehniko 6 tem;
na fakulteti za strojništvo 6 tem;
na medicinski fakulteti 39 tem;
na biotehniški fakulteti 37 tem;
na fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo 13 tem.

Univerza razpisuje 20 tem (8 jih predlaga komisija za študijska in znanstveno-raziskovalna vprašanja študentov in učiteljev slovenske narodnosti v zamejstvu, 12 pa center za razvoj univerze).

Posamezne teme bodo objavljene v Objavah univerze v Ljubljani za študijsko leto 1974/75, št. 1-2.

Po pravilniku o skladu Prešernovih nagrad študentom univerze v Ljubljani se poleg nalog s temami, ki jih je razpisal upravni odbor sklada in so jih študentje izbrali pod vodstvom mentorja, nagrajujejo tudi naloge, ki so si jih zamislili in izbrali študentje ali skupina študentov v sporazumu z mentorjem, in naloge, ki so si jih izbrali študentje ali skupina študentov na pobudo in pod vodstvom učitelja.

Vse te naloge imajo enake možnosti za podelitev nagrade ali priznanja. Diplomске in seminarske naloge, ki ustrezajo razpisnim pogojem in so bile napisane v predhodnem letu, pa prejmejo priznanje, le izjemoma lahko tudi nagrado.

Študentje naj predložijo delo, s katerim se želijo potegovati za Prešernovo nagrado ali priznanje, najkasneje do 31. decembra t.l. pristojnim fakultetam. Delo bosta strokovna ocenila dva univerzitetna učitelja, ki ju bo določil pedagoško-znanstveni svet. Recenzenti bodo izročili ocenjena dela fakultetni študijski komisiji, da jih bo obravnavala, uskladila merila, predlagala naloge za nagrade ali priznanja in določila vrstni red.

Delo, ki bo prišlo v poštev za podelitev Prešernove nagrade ali priznanja, mora biti samostojno in kvalitetno.

Vsako predloženo delo bo ocenjeno zlasti:

– glede na stopnjo izvirnosti zamisli, postavk, metodičnih prijemov in zaključkov;

– glede na to, ali je obravnavanje pretežno ali celo izključno samo opisno ali pa se v njem pojavljajo elementi analize in v kolikšni meri;

– glede na obsežnost in kompleksnost obravnavane snovi in obsežnost truda, ki ga je delo zahtevalo; rezultati naj bodo prikazani v jasni in jedrnatih oblikah;

– glede na jezikovno dognanost, razumljivost in jasnost prikazovanja ter druge stilistične odlike dela.

Prešernove nagrade za 1975. leto bodo podeljene na podlagi pravilnika o skladu Prešernovih nagrad študentom univerze v Ljubljani. Sprejel ga je pedagoško-znanstveni svet na seji 21. maja 1973, objavljen je bil v Objavah univerze v Ljubljani, študijsko leto 1972/73, št. 1-4. Prešernove nagrade in Prešernova priznanja bodo podeljene na slovesnosti ob obletnici Prešernove smrti v 1976. letu.

UNIVERZA

1. Ekonomski, sociološki, pravni, geografski in historični problemi s Slovenci naseljenih nacionalno mešanih ozemelj v Italiji, Avstriji in na Madžarskem (možnih več nalog)

2. Ekonomski, sociološki, pravni, geografski in historični problemi nacionalno mešanih ozemelj v SR Sloveniji (možnih več nalog)

3. Sociolingvistični problemi na nacionalno mešanih ozemljih

4. Socialnopsihološki problemi na nacionalno mešanih ozemljih

5. Problemi šolstva na nacionalno mešanih ozemljih

6. Zamejski Slovenci in sodobna študentska in dijaška gibanja

7. Pravna zaščita narodnostnih manjšin

8. Idejnopolitični problemi na nacionalno mešanih ozemljih v dobi oblikovanja industrijske družbe

9. Razlika v študijski uspešnosti med diplomanti srednjih šol in gimnazij na različnih fakultetah

10. Razvoj poklicnih namer pri dijakih srednjih strokovnih šol in gimnazij

11. Karakteristike študentov, ki so se vpisali na fakultete s končano triletno srednjo šolo

12. Študijska uspešnost štipendistov sklada „Borisa Kidriča“ (stažistov)

13. Socialna struktura podiplomskih študentov v študijskem letu 1973/74 in 1974/75

14. Problemi študentov zamejstva

15. Uporaba anket pri vrednotenju pedagoškega dela v visokem šolstvu

16. Razvoj visokošolske zakonodaje v obdobju 1945/75

17. Primerjava deleža študentk na posameznih študijskih smereh med novinci in diplomanti

18. Etimološka analiza značilnih izrazov v univerzitetnem življenju (univerza, fakulteta, študij, seminar, docent, bruc...)

19. Semantična analiza značilnih izrazov v univerzitetnem življenju (univerza, fakulteta, študij, seminar, docent, bruc)

20. Socialno-pedagoški krožek na ljubljanski univerzi in dr. Žgeč.

tribuno je tožil (politikin) zabavnik

JA in bo razprava na sodišču (okrožnem) 14.4.t.l. ob 8h na sodnji v DVORANI 118/I. Privatni tožitelj (ZABAVNIK) je hudo jezen na naš mali list, ker je lani v 9. številki objavil priredbo ene sličice iz enega njihovega stripa, in je Tribuna takrat rekla, da je Zabavnik jako škodljiv naši mladini. Naneslo je pa bilo tako, da privatni (zasebni) tožitelj (ZABAVNIK) toži osebno takratnega odgovornega urednika TRIBUNE – Darka Štrajna in po dokaznem postopku se bo videlo kaj bi bilo storiť avtorju tiste posmehljive Jaši Zlobou-Lukiću. Ker se TRIBUNA ne boji resnice, ji je jako všeč, da je razprava javna. Če boste tja prišli, morate biti tiho in pri miru, kajti Zabavnik se ne zabava, ampak misli hudo resno, ko se sklicuje na člen 169/I in II.

opravičilo m.kleču

V zadnji številki je bil tekst omenjenega avtorja totalno pomešan „zbog grupe desperadosa“. Avtorju se opravičujemo.

Tekst se bere pa tako: Pričneš na strani 8 na začetku do konca prvega odstavka v drugem stolpcu. Nato nadaljuješ čez celotno 9. stran in se vrneš na 8. stran, drugi odstavek desnega stolpca („... nerodno padel.“). Konec stolpca je tudi konec teksta. Upamo, da se boš znašel.

novice ~ starice

V izvršnem odboru RISKa imamo študenti svojega predstavnika – Jožeta Zlahtiča. Izvoljen je bil na ustanovni skupščini obeh zborov RISKa (novega).

Levji delež pri organizaciji letošnje štafete mladosti v Ljubljani je imela UK ZSMS. Študenta Braneta Sotoška smo videli na vseh prvih straneh dnevnikov.

Združenje študentskih pokrajinskih klubov ima novega v.d. predsednika. To je Joško Čuk. Prejšnji predsednik Žarko Golob gre korakati v Smederevo.

Tudi na Radiu Študent imajo novega v.d. glavnega urednika: Mile Vreg. Veliko uspeha!

Zakon o visokem šolstvu je predsedstvo UK ZSMS razmnožilo. Študenti bojo dali lahko več pripomb kot profesorji. Na fakultetne organe je prišlo malo izvodov. Zakon bo kmalu sprejet. Pravijo, da konec aprila, najkasneje v začetku maja. Obstaja nevarnost, da se bodo pisali fakultetni statuti med počitnicami, ko študentov v Ljubljani ni. Bodite pazljivi!

Novo štipendiranje pomaga študentom spoznati institucije in kljuke raznih vrat. Zbiranje potrdil je pa že stara praksa vseh prosilcev in prosjakov. JoŠk

glasbena mladina

Glasilo Glasbene mladine Slovenije piše v zadnji številki (4) o plošči Winds of Birth – The New Toubadours. Avtorja skladb sta David Spangler in Milenko Matanovič, ki je tudi producent plošče. Objavljen je pogovor o plošči. Vse skupaj pa je bilo spisano v PEACE.

Spominjamo se Matanoviča kot OHojevca in urednika Tribune.

thaikos z naksosa : 70 fragmentov

Lani je doslej poznane izvire, ki so spočeli starogrško modrost, obogatilo odkritje sprva skrivnostnih 70 fragmentov, ki pa so jih poznavalci predsokratske misli uspeli v najkrajšem času z dokajšnjo gotovostjo pripisati Thaikosu z Naksosa, čigar ime se v zgodovinskih virih pogosto omenja, vendar pa do nedavna njegovega imena ni bilo mogoče vezati na konkretna dela. Da se ta vrzel zapolni tudi v okviru slovenskega kulturnega prostora, se je uredništvo Tribune odločilo, da natisne te izreke, ki so zanimivi zlasti zaradi svojega izjemnega odnosa do bodočnosti. Zahvaljujemo se študentom oddelka za klasično filologijo, ki so fragmente prevedli, a so iz skromnosti hoteli ostati anonimni.

Vse se spreminja, in to vedno na slabše.

Ali plamen, ali čep, nikakor pa ne strasti!

Kazen je vzgojna.

Boljši je grd vladar z dobro urejeno državo kot neizkušeni lepoteč s tisoč priležnicami.

Skopuh, denar te vodi v pogubo.

Pri pijači pazi, kaj govoriš.

Če Pirias ne bi bil moder, ga starci ne bi spoštovali.

Ne moraliziraj, sodi iz srca.

Če je voda iz vode, je tudi zrak iz zraka.

Kri ni voda.

Plemenita misel je boljša kot še tako lepa, a prepirljiva žena.

Ne imenuj človeka za norca, sicer si tudi ti norec.

Če neumnež ne more postati modrijan, se tudi Zeus ni mogel spremeniti v laboda.

Ne posnemaj gosi.

Ženska naj ne nosi kratko prstriženih las, sicer jo bodo obrekljivci imeli za spogledljivo.

Ne ravnaj se po sreči, temveč po razumu, kajti sreča je opoteča.

Ljudje so kruti, nekateri tudi zavistni.

Najhuje pa je, če si neumen.

Ogenj je treba gasiti, še preden naraste.

Bodi dober do mene, tak bom s tabo.

Če je za koga dobro zlo, potem je za koga drugega lahko tudi zlo dobro.

Trpljenje nas povzdiguje.

Največjo moč od sadežev daje pomaranča, ker ima barvo ognja.

Konec slab, tudi, tudi dobro!

Ne sodi po prvem, prvi je na nek način tudi zadnji.

Nihče ne ve z gotovostjo, kaj bo jutri.

So stvari, ki se jih ne da kupiti.

Spoštuj boga, sicer te kupi vrag.

Tisti, ki mu sreča ni naklonjena, je le redko vesel.

Ne uživaj, ampak trpi pri tuji nesreči.

Če komu tkalstvo ne gre od rok, ta naj se loti sadjarstva!

Lenega čaka dolgčas.

Najprej se spametuj ti, da se bom lahko še jaz.

V nesreči ne uživaj, temveč premisli!

O, strast pogubna!

Kdor išče, pogosto najde, a le redko tisti, ki ne išče.

Raje premisli ko končuješ, sicer lahko znova začneš.

Uživaj, vendar pri tem ne pozabi na svoje premoženje!

Ko začneš, pazi, da končaš.

Glava ni koleraba.

Vino je dobro, a boljša je omaka.

Išči, laže se zgubiš.

Kdor je nesrečen, tega ima usoda za norca.

Ne svinjari s hrani, lačni te poiščejo.

Boljši je Grk kakor barbar, vendar je barbar boljši od konjev in govedi.

Otroka trdo vzgajaj, vendar pri tem pazi, da ga ne ubiješ!

Ženska pride prav samo v skrajni sili.

Razvratneža spoznamo po tem, da ne razmišlja pozimi, temveč poleti.

Ne pretepaj, sicer ne boš prenesel božanja.

Ne trguj krivično, sicer ne boš znal zapravljeni.

Vrtnica, lepota ti je v pogubo.

Polž verjetno misli na svoj obraz, ko leze.

Jokaj, ko lahko storiš vse!

Ne misli samo na ženo, temveč tudi na otroke!

Ko si v težavah, pomisli na drugo resnico!

Vladar, ne ubijaj podložnikov po nepotrebnem!

O, okrutni bodi dosleden!

Če bi ženska bila razumna, potem tudi med bikom in krokarjem ne bi bilo nobene razlike.

Moški naj ne polaga svoje glave na ženski trebuh, da se ne zgubi med ribami.

Misel, ki spoštuje Zeusa, je kakor glava na blazini.

Ženska naj trpi ponižnost votle krogle.

Konj je boljši od krta, ker je večji.

Ko mačka misli svojo najboljšo misel, krt poljublja zemljo.

Če je svet jabolko, se ne ukvarjaj samo z njegovo lupino!

Če mrož misli na ribo, je puščavskemu hrčku zagotovo vseeno.

Tako kot velike ribe žro male, tudi dober argument premaga zmoto.

Če se rdečelasci ukvarjajo z državnimi posli, postanejo ženske prostaske.

Tako kot je nora ta misel, ste nori vi.

V naročju ti raste otrok, za hrbtom se žalostno razbije prazna ženska.

Če nimaš s kom govoriti, se pogovarjaj sam s seboj!

veljko vlahovič : revolucije in ustvarjalnost

Mlade ljudi v razvitejših državah, delno pa tudi pri nas spominja prehod skozi šole in vstop v življenje na obiskovanje starinarnic, na družbo z znanimi večnimi resnicami, o katerih vedo, da so resnice minulih dni, ne pa tistih, ki prihajajo. Mlad človek noče biti papagaj. Blíži je albatrosu. Ve za zmage, pa tudi za poraze preteklosti in sluti boje, ki ga čakajo. Nima dovolj prostora za mizo dosedanjih zmag. Mladi ljudje žele okusiti slast lastnih zmag. Blíži so pesniku, ki razkriva nesmiselnost sveta kot pa tistim, ki zaustavljajo čas.

kolegij fakultetnih listov

Dobili smo se 11. marca na uredništvu TRIBUNE. Prišli so kolegi z ekonomske fakultete (od ČE-ja), s pravne, z biotehniške (Prezezi) biologija in gozdarstvo, s FNT-kemija, matematika in fizika, z arhitekture (Wanted), s FSPN (od bivših Pogledov) in mi iz uredništva. Vsi so povedali, da težav z denarjem v glavnem nimajo, imajo jih pa s prispevki, s pomanjkanjem sodelavcev, z vsebino ali pa s čim drugim, česar pa ne povem-napišem. Najaktivnejši so če-jevci. Redno izdajajo ČE in Mini-če, ki je tedenski informator osnovne organizacije ZSMS, kjer so vse novice o sestankih in podobnem. V tapravem ČE-ju pa izhajajo tudi taki članki, ki jih ponatiskujemo v TRIBUNI in kakršne bi še želeli imeti in jih sedaj preko kolegija tudi dobivamo. Da jim vse tako zagnano teče so pač krivi sami, ker so aktivni, se za stvari zanimajo in rekel bi, da tudi njihova OO ZSMS ni od muh. Ostala glasila so letos izšla največ dvakrat, izjema so (bili) še Pogledi s FSPN. Biologi poskušajo ustanoviti svoje glasilo, tako da bodo Prerezi še bolj siromašni.

Dogovorili smo se za konkretno sodelovanje, pojasnili uredniško politiko in predstavili nosilce področij v uredništvu. Predvsem pa smo podčrtali, podkrepili in poprosili, da bi vse tisto kar presega fakultetne okvire po pomembnosti vsebine prišlo na strani Tribune. Člani kolegija naj bi opravljali vlogo animatorjev, zbirateljev in posredovalcev, reklamatorjev in tudi tistih, ki na uredniško politiko vplivajo kot kolektivni člani uredništva.

Dobivamo se ob četrtek, ob 13 uri na uredništvu Tribune. V kolegiju sta eden ali dva predstavnika fakultetnih listov. Sedaj so to: Jure Preželj in Ivan Tratnik (EF-Če), Zlatko Križan (BTF-biologija), Stane Sočan (pravna), Zmago Kavčič (BTF-gozdarstvo), Bojan Jerman in Jana Gojanovič (arhitektura), Boris Stevanovič (FNT-kemija), Edo Podreka in Stevo Ščavničar (FNT-mat., fizika). To so vsi. Manjkajo še predstavniki nekaterih zelo dejavnih fakultet kot so strojna, filozofska, tekstilna tehnologija (TAFT?), organizirana fspn itd. Ti so pa še in še vabljeni.

Upajmo, da bo s to obliko kaj nastalo. Samo da bo kaj.

JoŠk

študij = marljivost

Študij – kaj je to? Kdo so študentje, kaj se pravi študirati?

Seveda, prav dobro vemo, da jih je dosti, ki nam bi zastoj in pri priči odstopili svoje definicije teh pojmov, a se ne damo pretentati. Zanima nas njihov izvirni pomen in da se v blodnjaku pomenov ne izgubimo, primimo v roke rdečo nit ali natančneje kazavko slovarja tujk, spleteno iz rdečih niti, ki nas popelje na stran 694.

Ugotovimo, da latinski glagol *studere* pomeni prizadevati si, *studium* je marljivost, *deležnik studens* pa označuje tistega, ki si prizadeva, ki je marljiv, katerega delež pri vsem početju je marljivost, prizadevanje.

Kot opozorilo dodajmo, da Slovenci niso prišli do svojih študentov preko humanistične univerze, ampak je bil tisti medij fevdalna Avstrija in domnevati, da je edini razložek, ki je s tem nastal, šum vzbujajoča kljukica na s, bi bilo sila naivno.

Če je že marljivost potreben pogoj za študentov obstoj, pa samo zase še ni dovolj. Študent je po definiciji v slovarju *slušatelj* na vseučilišču ali visoki šoli sploh. Pod „vseučiliščem ali visoko šolo sploh“ bomo razumeli tisti kraj, kjer se študentova marljivost konkretno kaže kot aktivna prisotnost. To so nekatere stavbe na Aškerčevi, Tržaški, Titovi in drugih ulicah. Oglejmo si поблиže besedo *slušatelj*.

Besede, ki označujejo poklice, se v slovenščini najpogosteje končujejo na -ar (čevljar, mizar) in so izpeljanke iz izdelka, v katerem se delo čevljarja ali mizarja upredmeti, in tako nakazujejo *plodnost* tega dela. Končnica -telj je prisparana za najbolj vzvišena opravila: pisatelj, prijatelj, vzgojitelj, učitelj. To so izpeljanke iz nedovršnih glagolov; za opravila, ki jih označujejo, ni nujno, da so plodna – bistveno je le, da se ne *dovršijo*, da so večna in samozadostna.

Dobro se zavedamo, da smo analizirali le pojme oziroma njihove definicije. To pa ošabno rečeno pomeni, da smo ostali znotraj njih. Pri tem pa je treba spomniti, da je študent v vseh uradnih listinah obravnavan kot *slušatelj* in nepristranska ocena zgornjih ugotovitev mora pritrđiti, da parafraziramo Pungija, da „arhaičnost pojmov pomeni arhaičnost družbenih odnosov na univerzi“.

Ostati pri pojmi, če imajo ti realno vsebino, je slabo, ni pa najslabše. Slabše je namreč zgraditi cel model univerze s študijem in študenti vred na nerealni vsebini, na hipotezi. Praktično se to dogaja tako, da se slabi (obstoječi) univerzi (o tem, da je slaba, se vsi strinjamo že dolga leta in to ni nikakršen dosežek, ampak dokaz nemoči) postavi nasproti ideal, ki postane predpostavka za spremembe. Reforma se kaže kot neuresničljiva če nekoliko popravljenega ideala ne razglasimo za normo in s tem za neke vrste resničnost. Od tod naprej je reforma univerze hkrati ideal in stvarnost, kakor pač gledamo na stvari.

Poraz je v točki, ko institucijo ločimo od ljudi, ki jo sestavljajo, ko opredelimo študijski proces kot proizvodni proces, kjer je študent proizvod in ne tudi proizvajalec. Vsaka opredelitev študija, vsaka opredelitev univerzitetne reforme, kjer študent dejansko ni sooblikovalec in sicer vsak konkreten študent v vsakodnevem življenju, naredi iz študenta objekt nekega njemu tujega, zunanjega procesa.

Študent pa je subjekt in dokaz za to je, da se ne meni za zunanje opredelitve, ampak se kot človek realizira po svojih realnih socialnih določitvah, pa naj bo to „marljivo slušanje“, ali pa zakajevanje. Da pa bo subjekt kot študent, se mora zastaviti študijski program kot delovni program univerzitetnih delavcev.

Jože VOGRINC

+ OP.: Kako je pojmovano to delo in kdo so delavci na univerzi, glej npr. pisanje Marjana Pungartnika.

TRIBUNA – uredništvo: Anka Jančič, Tomaž Mastnak, Jože Vogrinc, Ivan Volarič–Feo, Jadran Sterle (odgovorni), Jože Škrj (glavni), Ifigenija Zagoričnik, Zorman Alojzij (likovni in tehnični), Tanja Vilher (lektor) ...

TRIBUNA – izdajateljski svet: Smilja Amon, Božidar Debenjak, Spomenka Hribar, Robi Kovšca (predsednik), Marko Morel, Peter Pal, Andrej Pengov, Boštjan Pirc, Vili Pšeničny, Darko Štrajn, Janez Vodičar, Pavle Zgaga ter glavni in odgovorni po funkciji ...

TRIBUNA – študentski list, izdaja Univerzitetna konferenca ZSMS, uredništvo in uprava: 61000 Ljubljana, Trg osvoboditve 1/II – soba 86, telefon 21-280, tekoči račun: 50101-678-47420, tisk Študentski servis, letna naročnina 35 din, poštnina plačana v gotovini, rokopisov ne vračamo, oproščeno temeljnega davka na promet po pristojnem sklepu št.: 421-1/72 od 22.1.1973 ...

walter benjamin : dodatek k "pariz drugega imperija pri baudelaireu"

Ločevanje resnice od laži je cilj materialistične metode, ne pa njeno izhodišče. Z drugimi besedami, njeno izhodišče je objekt, nejasen v zmoti, v doxa (domnevi). Distinkcije, s katerimi materialistična metoda, diskriminativna od vsega začetka, pričinja, so distinkcije znotraj zelo nejasnega objekta, ki ga ne more predstaviti dovolj zmedenega in nekritičnega. Če bi zahtevala, naj pristopi k predmetu na način, kot je ta „v resnici“, bi si samo močno reducirala možnosti. Te možnosti pa znatno narastejo, če materialistična metoda počasi takšno zahtevo opušča, tako pripravljena na razumevanje, da „stvar na sebi“ ni „stvar v resnici“.

Seveda pa je skušnjava dognati „stvar na sebi“. V primeru Baudelaire se ponuja v obilici. Poreklo gre do vsebin srca, tam pa se le-te stekajo v tok tradicije; ta tok teče naprej, kakor daleč seže oko, med dobro planiranimi bregovi. Historični materializem se pri tem spektaklu ne zabava. Ne išče odseva oblakov v tem toku, toda se tudi ne odvrta od toka, da bi „pil iz izvora“ in dognal „stvar samo“ za človeškimi hrbti. Čigave miline poganja ta tok? Kdo izkorišča njegovo moč? Kdo ga je zajel? To so vprašanja, ki jih sprašuje historični materializem in spreminja sliko pokrajine v poimenovanje sil, ki v njej delujejo.

To zgleda kompliciran proces in tudi je. Kaj ni kakšnega bolj neposrednega, bolj odločilnega? Zakaj ne bi enostavno konfrontirali pesnika Baudelaire s sedanjo družbo in odgovorili na vprašanje, kaj lahko reče progresivnim delom te družbe v zvezi s svojimi deli, pri čemer izpuščamo vprašanje, če jim sploh ima kaj reči? Kar govori zoper, je natančno to, da ob branju Baudelaire sprejemamo pouk iz zgodovinskih lekcij buržoazne družbe. Teh lekcij ne smemo nikoli ignorirati. Kritično branje Baudelaire in

za njega kot za manufakturista. Za potrošnika ima vrednost bolj ali manj izdelanega maskiranja njegovega pomanjkljivega poznavanja. Za manufakturista pa je sveži stimulus za potrošnje, ki je v nekaterih primerih zadovoljena s stroški drugih potreb potrošnje, vendar bi se zdele manufakturistu za proizvodnjo dražje.

To je natanko razvoj, ki ga literatura revlektira v l art pour l art. Ta doktrina in njena ustrezna praksa je dala prvič okus na dominantni položaj v poeziji (Zagotovo se ne sme zdeti, da je tu predmet okus, to ni nikjer omenjeno. Toda to nič manj ne dokazuje, dejstvo, da je bil okus pogosto v diskusijah estetskih debat devetnajstega stoletja. V resnici so se te debate osredotočale na zadovoljstvo.) V l art pour l art pesnik prvič stoji pred jezikom tako kot kupec stoji pred blagom na prostem trgu. Izgubil je bližino s procesom njegove proizvodnje v posebno veliki meri. Pesniki l art pour l art so zadnji, za katere bi lahko rekli, da prihajajo „izmed ljudi“. Nič nimajo formulirati v taki naglici, da bi to pogojevalo kovanje besed. Drugače, svoje besede morajo izbirati. „Izbrana beseda“ je kmalu postala motto Jugendstil sebe – z vsemi idiosinkrazijami, odtenki in nepreračunljivostmi njegove narave. Ti elemente se reflektirajo v okusu. Pesnikov okus ga vodi pri izbiranju besed. Toda izbor je narejen med besedami, ki jih ni skoval (pripomba prev. – skovati je potrebno razumeti v smislu grškega koin.) že sam predmet – to je, ki niso bile vključene v proces njegove proizvodnje.

Dejansko je teorija l art pour l art prevzela odločilen pomen okrog leta 1852, v času, ko je buržoazija zahtevala svoje „smotre“ iz rok pisateljev in pesnikov. V Osemnajstem brumairu se je Marx spomnil tega trenutka, ko so „zunajparlamentarne množice buržoazije ... z brutalno zlorabo svojega lastnega tiska“, pozvale pod Napoleonom, „naj se razbije njen piščol in

kritična revizija tega nauka sta ena in ista stvar. Zakaj vulgarni marksizem ima iluzijo, da je lahko socialna funkcija materialnega ali intelektualnega produkta determinirana brez reference do okoliščin in nosilec njegove tradicije. „Kot agregat predmetov, ki jih gledamo neodvisno (če ne od produkcijskega procesa, v katerem so nastali, pa od produkcijskega procesa, ki ga preživijo), ima koncept kulture ... glede teka nečesa fetišističnega.“ Tradicija Baudelaireovih del je zelo kratka, toda že nosi zgodovinske brazgotine, ki morajo pritegniti zanimanje kritičnih opazovalcev. OKUS

Okus se razvija z razločno premočjo blagovne proizvodnje nad vsako drugo vrsto proizvodnje. V posledici manufakture produktov kot blaga za trg se ljudje vedno manj zavedajo razmer njihove proizvodnje – ne samo socialnih razmer v obliki eksploatacije, ampak tudi tehničnih razmer. Potrošnik, ki je bolj ali manj ekspert, ko naroča pri obrtniku – v individualnih primerih mu svetuje sam mojster obrtnik – ponavadi ni poznavalec, ko se pojavi kot kupec. K temu se dodaja še, da mora masovna proizvodnja, ki se usmerja k cenenim blagom, težiti k prikrivanju slabe kvalitete. V večini primerov je pravzaprav njen interes, da ima kupec malo izkušenj. Bolj ko se industrija razvija, bolj popolni so ponaredki, ki jih meče na trg. Blago je okopano v profani auri; ta aura nima nobene zveze z auro, ki proizvaja njene „teološke poskoke“, navzlic temu pa je za družbo pomembna. V govoru o proizvodnih znamkah je Chaptal 17. junija 1824 rekel: „Ne recite mi, da bo v končni analizi kupec vedel za različne kvalitete materiala. Ne, gospodje, potrošnik jih ne more soditi; šel bo samo na zunanjos blaga. Toda ali je gledanje dovolj, da bi se ugotovila obstojnost barv, finost materiala ali kvaliteta in narava njegove dovršitve?“ V isti meri kot se izkušnost potrošnika znižuje, narašča pomen njegovega okusa – tako

govoreči del, njihovi politiki in literati, tako da so lahko drzno opravljale svoje privatne zadeve pod zaščito močne in nekontrolirane države“. Na koncu tega razvoja lahko najdemo Mallarmeja in njegovo teorijo o poesie pure. V njej je smoter njegovega lastnega razreda tako daleč od pesnika, da postane problem literature brez predmeta center diskusije. Ta diskusija je navsezadnje tudi v Mallarmejevih pesmih, ki se vrtijo okrog BLANC, ABSENCE, SILENCE, VEDE. To je gotovo – posebej pri Mallarmeu – obraz medalje, katere druga stran ni nič manj pomembna. Le-ta nudi vpogled v dejstvo, da se pesnik nič več ne obvezuje podpirati kateri koli smoter razreda, ki mu pripada. Zgraditi proizvodnjo na osnovni zatajitvi vseh manifestnih izkušenj svojega razreda povzroča posebne in znatne težave. Te težave spreminjajo to poezijo v neko ezoterično poezijo. Baudelaireova dela niso ezoterična. Socialne izkušnje, ki se reflektirajo v njegovem delu, zagotovo niso nikjer izvedene iz produkcijskega procesa, vsaj ne iz njegove najbolj napredne oblike, iz industrijskega procesa – ampak vse izvirajo iz ekstenzivnih okolnih poti. Toda te okolne poti so v njegovih delih zelo jasne. Najbolj pomembne med njimi so izkušnje nevrastenije, IZKUŠNJE prebivalca velikega mesta in potrošnika.

1. Nepreračunljive posledice bolj neomahljive procedure so zoprne tudi v drugih pogledih. Obstaja mala zanka v poskusu, da bi vključili Baudelaireov položaj v zgradbo najbolj naprednih položajev človekovega boja za osvoboditev. Spočetka se zdi bolj obetavno raziskovati njegove mahinacije, kjer je brez dvoma bil doma – v sovražnem taboru. Zelo redko so blagoslov za nasprotno stran. Baudelaire je bil tajni agent s svojo vlogo naskrivaj nezadovoljnega razreda.

prevod MPungi

bojan baskar, srečko fišer: nekaj predlogov za delagerizacijo študentskega naselja

To pisanje predlaga določene rešitve. Te rešitve so nujno parcialne (iz spodaj navedenih razlogov) saj bi popolna rešitev pomenila likvidacijo študentskega naselja kot takega; so pa daleč od tega, da bi pristajale na status quo.

Pri svojem pisanju nameravam ostati strogo v mejah individualnih možnosti, ne bova skušala najti rešitev problemov, ki so odvisni od nadležnih forumov. Obračava se na stanovalce študentskega naselja. Piševa o tem, kaj lahko vsak stori sam, ne bova se dotikala problemov, ki naj bi jih reševali drugi, ne bova govorila o ilegalcih (čeprav ob vseh avtomobilih in morju drugih težav v naselju prav strastna prizadevanja uprave po izgonu ilegalcev izgledajo kot nekakšno iskanje grešnega kozla za težave, ki izvirajo čisto od drugod).

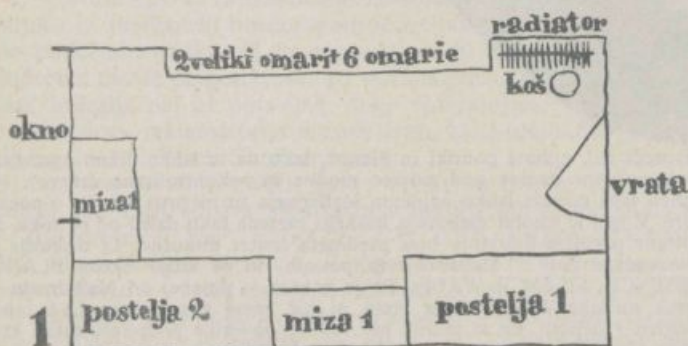
Pa še to: nekateri odstavki zadevajo predvsem stare bloke, zlasti prvega, drugega in četrtega. (Kateri so tisti odstavki, bo že vsak sam videl). Situacija v ostalih je namreč nekoliko drugačna, čeprav morda niti ne tako bistveno. Vendar tukaj ni najih namen razpravljati o razlikah. Zato kar z besedo na plan!

1.

Soba v študentskem naselju (ob tem izrazu misliva vedno zlasti na omenjene tri bloke, kakor bo tudi iz nadaljnjega pisanja razvidno) je materializiran paradoks:

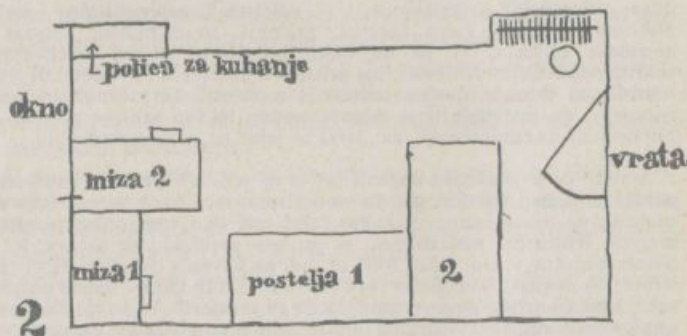
Dve sobi sta med sabo razdeljeni samo z omaro, zidu vmes ni. Tako so štirje ljudje postavljeni v situacijo, da morajo živeti skupaj, vedeti praktično vse drug o drugem, ne da bi se ena dvojica z drugo sploh poznala: nasilna „skupnost“, skupnost samo po tistem „skup“—, brez vzpostavljanja kakršnihkoli odnosov, ki transcendirajo animalno raven (odnosi, ki je ne transcendirajo, so npr. razbijanje po omari, pošiljanje v kurac skozi omaro — kar je zelo komodno, saj drugemu poveš „v fris“, ne da bi bil fris sploh prisoten — ipd.)

Podobna situacija se ponovi tudi na nivoju ene same sobe: dve človeški bitji sta postavljeni „skupaj“ v sobo, in to zelo velikokrat po naključju, nakar ta dva srečneža spet tvorita „skupnost“ po tem, da sta skupaj (ker pač morata biti). V resnici pa je že urejenost sob takšna, da to skupnost do skrajnosti destimulira: v sobi ni ničesar, kar bi bilo skupno (razen vrat, oken, koša za odpadke ipd.), celotna oprema sobe je na pare. Vsak ima svojo omaro, svojo omarico, svojo posteljo, svojo mizo, svojo luč, svojo polico. Že načrt takšne sobe je dovolj ilustrativen:

Soba je razdeljena na 2 dela; postelji sta daleč vsaksebi, med njima je miza, vrhu tega sta še postavljeni po dolgem ena za drugo, da bi bila komunikacija čimbolj onemogočena. Če oba cimra sedita vsak za svojo mizo, sta s hrbtoma obrnjena drug proti drugemu. Če pridejo gostje in se nočejo stlačiti vsi na eno posteljo in stol, bo med njimi nekaj metrov razdalje; in še in še.

Torej je treba spremeniti notranjo ureditev sobe. Seveda pa je design le-te tako zajeban, da zelo omejuje možnosti kombiniranja. Nekaj kombinacij je vseeno možnih in kakor je rekel moj bivši cimr, vsaka je boljša od običajne. Za primer lahko navedem tisto, ki sva jo izvedla midva (s čimer ne trdim, da je najboljša). Gre takole:

Prednosti so naslednje: prva miza ima več svetlobe kot prej (druga je ima približno enako), ustvarjen je „bivanjski prostor“ (en sam) za vso sobo; kontakt med tistimi, ki so v sobi, je mnogo bolj intenziven. Zaradi čudne oblike sobe in njenih drugih skrajno nefunkcionalnih lastnosti imajo takšne preureditve seveda tudi svoje slabe strani: prehod med posteljo in omaro je ozek, treba je bilo šukat kabel od luči ipd., vendar domnevava, da je dosežek vreden truda. Lahko še omeniva, da se po vrsti vsem, ki pridejo noter, zdi strašno čudno, če ne celo narobe, da Bojan spi glavo proč od zidu. Nihče pa še ni povedal, zakaj naj bi se tako ne spalo. Iz česar sklepava, da je postelja, obrnjena striktno z zgledjem proti zidu, morebiti rezultat kakšne malomeščanske paranoje, nečesa nasprotnega klaustrofobiji, saj mi oprostite, ker ne vem točnega izraza.

S tem pa še niso izčrpane vse možnosti preureditve. Npr. barvanje. Bloki, hodniki, sobe same, vse je nadvse kasarniško, vendar se da z nekaj malenkostmi spremeniti sobo, da je bolj v skladu z osebnim okusom, ne da bi bila s tem povzročena kaka škoda. Da se npr. pobarvati vrata; seveda jih je priporočljivo prej očistiti, da barva boljše prime. Ne bi bilo fantastično, če bi bila vsaka vrata druge barve, kot paniji v čebelnjaku? Ali pa ogromne omare. Na zid je tudi priporočljivo kaj dati, sicer pa to tako vsi počnejo in tega ni treba posebej praviti. Da se prebarvati žarnico na stropu v zeleno ali vijoličasto ali kakorkoli že; efekt je presenetljiv.

Torej: čeprav se zdi, da se ne da nič kaj dosti spremeniti, se nekaj vendarle da. Samo treba je en cajt porivat postelje in mize gor in dol po sobi, pa se že kaj najde.

Ob tem se spominajm, da sva lani s cimrom (bila je spet en drugi) prilepila dva posterja v sekret (nista bila nič v zvezi s pornografijo ali čim takim, da ne bo pohujšanja). Vendar tistih dveh posterjev že čez kakšne pol ure ni bilo več. To je že res malo čudna manifestacija drobnolastništva; očitno so nekateri pripravljeni tudi brskati po dreku, samo če bo tisto, kar najdejo, potlej njihovo. To je hkrati apel; če že ne moremo preprečiti, da nekateri pač serjejo po tleh in puščajo krvave pinte v kopalnici (zakaj kaže, da tega res ni mogoče preprečiti), lahko sekrete vsaj malo dekoriramo (če se da). Sploh so sekreti in kar je še tam okrog eden najbolj depresivnih elementov v študentskem naselju, vendar je to precej izven dometa posameznikovih možnosti (razen če se ga lotimo z moralizatorskega stališča, samo da smo potem dvakrat v dreku: 1. sekret 2. morala), zato o tem tu ne bo govora.

S tem stvari še ni konec. Potem je treba likvidirati ureditev „na pare“, razen seveda tam, kjer je funkcionalna (npr. ni treba, da spita oba na isti postelji). Nesmiselno je imeti vsak svoj lonec, svoj krožnik, svojo žlico itd. itd., vsak svoj krompirček, svoja jajčka in makarone in kofe ipd. Ko vse skupaj, vzame mnogo manj prostora in je tudi drugače dosti bolj praktično. Tako tudi ni treba vsakemu posebej spancirāt v štacuno itd. itd.

Priporočava tudi izbiranje cimra in sosedov. Včasih je namreč mogoče čisto enostavno napraviti zamenjave med sobami; komplicacije so minimalne; vse v svrhu usklajevanja temperamentov. Trud v ta namen se obrestuje, ko ni več slavnega teženja skozi omaro, da potem „skupnost“ zaradi tistega „skupaj biti“ ni več tako lagerska, kasarniška, da postane vsaj v okviru možnosti nekaj več.

Še nekaj besed o tem, kako naj bi izgledalo življenje v sobi. Primarna aktivnost naj bi bila vsekakor življenje samo, in sicer čim bolj neodtujeno. Sekundarne pa so formalni študij (poudarjava formalni!), čiščenje in podobno.

Primarne aktivnosti bi bile približno sledeče: – Spanje (s sanjami in brez njih): sanje in spanje sta ravno tako realnosti kot budnost; kot taki sta čisto lahko sami sebi namen in nista samo sredstvo za regeneracijo delovne sile. Če spanje jemljemo samo kot sredstvo za ohranitev eksistence, potem pač vsak prost trenutek izkoristimo za to, da se zvrnemo na posteljo in zaspimo kot krave. Človek mora biti na spanje pripravljen, kar mu tudi omogoči, da ne spusti mimo sebe prehodnih stanj med budnostjo in spanjem in med spanjem in budnostjo, ampak jih v polnosti doživi. Spanje mora biti prepleteno z budnostjo v eno.

– Kuhanje: Priporočanje kuhanja v sobi se najprej zdi v protislovju s trditvijo o splošnem kasarniškem sistemu le-te. Ker pa tudi izven cone študentskega naselja (in predvsem znotraj) ne obstojijo nobene boljše možnosti za pripravljanje in za uživanje hrane, se kuhanje morda vrača v sobe, vendar se (če sploh se) vrača zelo počasi, ker je velika večina študentov vnaprej pripravljena jesti drek ali pa je morda celo prezaposlena s študijem študijskega programa. Ko priporoča kuhanje v tako imenovani „svoji sobi“ v naselju, misliva predvsem na dva pozitivna aspekta: 1. kreativno kuhanje (ki je sicer že v svoji potencialnosti kastrirano po neustreznosti sobe), in dobra hrana kot njegov konec; tudi dobro (kreativno) hranjenje; 2. hranjenje je cenejše.

(kastrirana) možnost kreativnega kuhanja v študentskem naselju nakazuje obstojanje kastriranega kuhanja v taistem naselju. Kastrirano kuhajo recimo tisti, ki ne uspejo plačevati kosila drugje in zato kuhajo, samo da le lahko v Ljubljani študirajo, kaj in kako kuhajo, je zanje irelevantno (slovenski tip študenta); zaradi finančne paranoje včasih celo sploh ne kuhajo, ampak do diplome jedo samo sendviče. Recimo, da tako kuhajo tudi nekateri med tistimi, ki bi si sicer naročili kosilo v menzi šN, vendar namesto da bi stali pol dragocene ure v vrsti, medtem doma lahko skuhamo (težko) kosilo (in medtem lahko še malo poštudirajo).

Kaj kreativno kuhanje pravzaprav je, tu ne bi govorili, ker zanj pravzaprav ni možnosti in pa, ker bi to preseglo okvire stroge praktičnosti. V tej zvezi priporoča esej A. Wattsa *Murder in the Kitchen* v *Does It Matter?* (To je naslov ene njegove knjige).

Ker sobe sploh nimajo prostora, namenjenega za kuhanje, ga je treba najprej pripraviti. Možnosti je več, čeprav ni nobena pretirano dobra. V kolikor človek ne mara kuhati na pisalni mizi, si lahko najde ali ukrade polico in jo nekam namesti (za konkreten primer glej skico!).

Priporočljivo je, da cimra kuhata skupaj, in to spet iz več razlogov (cenejše shajanje, kvalitetnejša hrana itd.). Seveda gre vedno za to, da kuhanje ni neka postranska, odtujena, „nujna“ aktivnost, temveč da je samo sebi namen. Namesto huharskih receptov je priporočljivo vsestransko eksperimentiranje, ki naj po možnosti destruira konvencionalni okus in kombinacije.

Market vsaj pomladi in poleti ni edini vir prehrane, ker se namesto kupljene solate npr. lahko po Rožniku in drugje nabira marjetice, ki je solata iz njih povrhu še zelo zdravilna. Itd. Sploh bi lahko „travnate površine“ študentskega naselja predelali v vrtove, kjer bi gojili zelenjavo in zdravilne rastline. V kolikor to vzame precej časa, je treba povedati, da ga študiranje blesavih študijskih programov običajno vzame še precej več.

+ Obiski. So nujni, če naj bo soba res življenjski prostor (= prostor življenja). Vendar je treba likvidirati formalni karakter obiskov (vzajemno izkazovanje vljudnosti ipd.) Osnovno načelo je: kdor je na obisku, je začasno cimer, pa naj bo eno uro ali par dni ali kakorkoli; naj bo en sam ali pa deset, ne glede na spol, starost in kaj še. Obiski so samo razširitev delovanja, ki ga prakticirata formalna cimra v sobi na tista področja, ki jih njima samima zapirajo bodisi premajhno število, bodisi istospolna sestava idr. Rezultat takšnih aktivnosti naj bi bilo zlasti intenzivirano izkustvo in delovanje. Zraven spada tudi študij, vendar samo v strogo neformalnem smislu.

Sekundarne aktivnosti so alienirane, zato jih je treba zreducirati na minimum. N. pr.:

+ Čiščenje (sobe in sebe): namesto higijene, ki sicer kaže na umazano buržoazno zavest, pustimo raje svojemu telesu in svoji sobi, da dobita svoj vonj. Seveda je določena stopnja čistoče in čisto praktičnih razlogov priporočljiva, vendar je pretiravanje zelo škodljivo (npr. prepogosto umivanje zmanjšuje odpornost telesa proti škodljivim klicam; prepogosto mazanje parketa škodi dihalom idr.). Sploh izhaja buržoazna minija umivanja iz predsodka, da je človeško telo a priori umazano.

– Študij (formalni) je v določeni meri spet nujen, saj omogoča bivanje v naselju, štipendijo in drugo. Tako tudi ne kaže pretiravati v kampanjskosti študija (zadnje tri dni pred izpitom noč in dan), saj je to zdravju zelo škodljivo in onemogoča normalno, polno življenje.

Ob koncu velja še poudariti, da bivanje v študentskem naselju ne sme dobiti značaja zapiranja navznoter, ampak se mora odpirati po eni strani v širši družbeni angažma (vendar spet ne v formalnega a la popivanje in forumsko delo), po drugi strani pa v naravo.

In še to: morda ni odveč povedati, da nisva niti arhitekta (to je sicer razvidno že iz visokostrokovnih risb) niti hugarja niti kaj temu podobnega; piševa kot nestrokovnjaka za nestrokovnjake, ki so postavljeni v situacijo, ko se morajo ukvarjati s tistim, za kar jih nihče posebej ne usposablja, ampak prej destimulira. Namena tega pisanja sta potemtakem dva: podati nekaj obrisov omenjene situacije in predlagati nekaj rešitev. Nekatere so se že pokazale za mogoče (skozi svoje uresničenje).

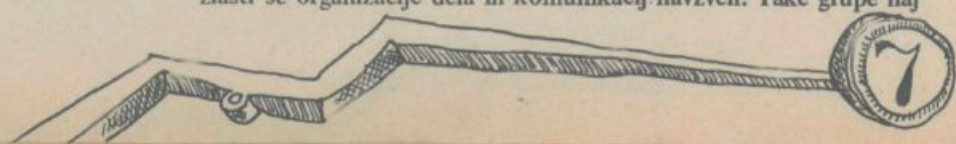
Najina posebna želja je, da se teksta ne lektorira; če so za to željo potrebni argumenti: eden od avtorjev je sam dovolj strokovno usposobljen za to, zato se lahko neskladnosti s slovnico in pravopisom smatrajo za namerne.

povezovanje izobraževalne in raziskovalne dejavnosti

Univerza in celotno izobraževanje kot industrija kadrov bo z raznoraznimi „reformami“, tako z določbami novega zakona o visokem šolstvu, ki predstavlja delno konkretizacijo stališč resolucije ZK o vzgoji in izobraževanju, kakor tudi s konkretnimi spremembami v pedagoško znanstvenem procesu postavljena v okvire „svobodne menjave dela“ preko samoupravnih interesnih skupnosti. To znova predstavlja staro zahtevo po „učinkovitem“ študiju z ustreznim razmerjem vpisanih študentov po profilih, ki jih zahteva gospodarstvo-delodajalec.

Imperativ razvoja sodobnega gospodarstva zahteva preorientacijo na intenzivno, na možganih temelječo industrijo, kar hkrati predstavlja imperativ za vzgojo in izobraževanje, ki naj bazira na inventivnosti, torej na povezovanju izobraževalne in raziskovalne dejavnosti. Ta zahteva nikakor ni nova, a ostaja danes še vedno neuresničena in je kot taka registrirana tudi v stališčih in sklepih ZK o idejnopoličnih vprašanih raziskovalnega dela in visokega šolstva v samoupravni socialistični družbi, kjer je zapisano: „Raziskovalno delo, študij in samoupravljanje so neizmenljivi elementi v procesu visokošolskega izobraževanja in vzgoje. V visokem šolstvu je treba hitreje razvijati znanstveno-raziskovalno delo kot temelj in sestavni del moderno koncipiranega in enotnega znanstvenoraziskovalnega procesa“. Namerno smo zadevo razmišljanja tako koncipirali, da bi lahko konkretnije pokazali na deformaciji industrije obdelovanja ljudi, ki še zdaleč ni izdelana tako, da bi omogočala normalno reproduciranje kadrov v danih okvirih.

Tak koncept je ljubljanska Univerza začela uveljavljati v letih 1948-50, ko so ob fakultetah in višjih šolah ustanovili prve inštitute. Zadnja leta pa se na univerzi profsorska smetana vse bolj usmerja v raziskovanje, ker pa nekaterim ni prav, kajti Univerza sama po sebi ni le raziskovalna institucija. V tem času nekako prevladuje funkcionalistični pristop k stvari. Nakazal ga bom le v obrisih: za raziskovalno dejavnost na Univerzi je bistveno, da obstoje posamezniki-vodje timov kot agilne osebnosti, ki znajo aktivirati določene raziskovalne skupine in biti nosilci dejavnosti, zlasti še organizacije dela in komunikacij navzven. Take grupe naj

bi dobile materialno in politično podporo, s čimer bi nujno potisnili ekstenzivne skupine stran in dvignili kvaliteto povprečja. Pomemben aspekt, na katerega naleti tako koncipirano delo je konfrontacija s tiho lenobno večino, ki se tako vstrajno bori za zaprto in rigidno Univerzo, temelječo na tradicionalno sholastični osnovi. Taka osnova temelji na postulat raziskovalca in univerzitetnega učitelja kot poklicno definirane vloge z habilitacijskimi naslovi. To ustreza zlasti starčevski strukturi univerzitetnih učiteljev, ki danes prevladuje v Ljubljani.

Za študente predstavljajo ti okviri pogoje dela na posamezni visokošolski instituciji. O tem segmentu študija smo znova postavljani v podrejen položaj, tu pa običajno prihaja do absurdnih situacij, ki dosegajo svoj vrh v takem raziskovalnem delu, ko študent naredi parcialen del raziskovalnega projekta svojega profesorja in mu ga podari kot diplomsko ali seminarsko nalogo. Tu bi lahko razmišljali o izkoriščanju človeka po človeku. Značilno za prevladujočo mentaliteto je vaješki pristop k stvari: najprej vaješki opazovalec, zatem nekvalificiran delavec in tako naprej do prvega pomočnika, ki pa mora nujno biti vsaj absolvent. Po tem konceptu Univerzitetnega študija postane študent usposobljen za znanstveni pristop šele na podiplomskem nivoju, kar potrjuje tudi dejstvo, da bo odslej to organizirala samoupravnainteresna skupnost za raziskovanje. Pojavlja se torej dokaj stroga delitev med izobraževanjem in raziskovanjem in se institucionalizacijo še bolj razmejuje.

Povezovanje teh dveh dejavnosti v danih okvirih predstavlja imperativ zaradi točno definirane cilja, ki je usmerjen v produkciranje inteligenta, ki bo ob koncu svojega študija vključen v neposredne tokove razmišljanja v dani družbeni situaciji. Drugače: tak inteligent mora biti usposobljen, da bo v študijskem procesu oblikovano znanje na predvsem abstraktnem nivoju znal aplicirati v konkretnosti in znal dati svojemu znanju uporabno vrednost v danem trenutku. O tem se pojavljata dva ideala: 1. ameriški, kjer so študentje v zadnjih letnikih študija neposredno vključeni v raziskovalne procese, zlasti na področju ekzotnih in tehničnih znanosti;

2. imenujmo ga naš ideal, ki neprestano poudarja nujno študentovo angažiranost, oziroma družbeno angažiranost vseh ljudi, ki sodelujejo v pedagoško-znanstvenem procesu.

Če zdaj poskušamo analizirati hipotetične vzroke današnje dejanske družbene klime, ob osnovnem dejstvu, da študentje nismo nikakor vključeni v raziskovalni proces, ali obratno, moramo nujno izhajati iz družbene klime ali kakor jo imenuje Emil Milan Pintar intimne organizacije družbe, ki je že dejansko rezultat določene strukture celotne družbe.

Opredelitev hipotetičnih vzrokov za tako stanje: 1. relativno kratko obdobje, ko smo začeli to koncepcijo uveljavljati. Ob tem še niso dani objektivni materialni pogoji, da bi to koncepcijo dejansko uresničili. Raziskovalna politika in dejavnost šele v zadnjem času dobivata institucionalne okvire ki jim omogočajo uresničiti svoj interes in realizirati normativno zastavljene naloge. Medtem pa ima izobraževalna dejavnost kot institucionalizirana dejavnost večjo tradicijo in vlogo. Hkrati predstavlja temelj prvi in njej predstavlja uresničitev te koncepcije le spremembo v kvaliteti dela, nekakšno reformo, kot to radi imenujemo. Na to se zlasti v zadnjem času veže načrtovana sprememba celotnega izobraževalnega sistema, ki že z imenom usmerjeno izobraževanje, kaže na intenco zasnovane spremembe. Z realiziranjem zahteve po izobraževanju za delo, iz dela in ob delu predstavlja tak sistem možnost za bolj odprt izobraževalni sistem, zlasti še z dejstvom, da radikalno ukinja rekrutacijsko osnovo materiala za nadaljno univerzitetno obdelovanje, torej gimnazijo. To argumentira s svojim načelom da nobena šola ne sme usposablja le za nadaljne šolanje. Predhodna usmeritev po štirih osnovnih področjih današnje znanstvene, izobraževalne in druge aktivnosti na zadnjih dveh letih srednješolskega izobraževanja omogočajo realne možnosti za vaješko usposabljanje za znanstvenoraziskovalno aktivnost študentov. Vsa zadeva je še v svoji konceptualni fazi, torej bomo na dejanske spremembe lahko čakali še nekaj let.

2. človeški faktor je v tej klimi izredno pomemben in kot tak tudi predstavlja objektivni pogoj za študij. Za to obravnavo je zlasti pomemben v vsestranskosti formulacije — tradicionalizem in akademizem. Dejstvo, da so ljubljanski univerzitetni profesorji v povprečju izredno stari in kot taki zasedajo tudi največ delovnih mest „raziskovalcev“, in dejstvo, da običajno doseže ustvarjalnost svoj višek okoli 30-tih let, to nazorno izpričuje. Skoraj polovica naših raziskovalcev pa je starejših od 40 let in so tako že prešli zgornjo mejo največje aktivnosti. Trend staranja še naprej raste, kar na eni strani odraža prešli zgornjo mejo največje aktivnosti. Trend staranja še naprej raste, kar na eni strani odrpajo raziskovalno politiko, na drugi strani pa majhna vlaganja v raziskovanje porajajo

ekstenzivnost in cenenost znanstvene dejavnosti na Univerzi. Poceni raziskovalci pa delajo drago znanost, ne le v ekonomskem vidiku. Izogibalje aplikativnim raziskavam, ki so dražje, pa onemogoča tudi vključevanje študentov v te projekte. Abstraktna znanstvena dela, oziroma njihova prevlada pa hkrati omogoča zaprtost znanstvenega dela od širšega okolja in študentov.

3. Ta sklop vzrokov se veže na vrednostni sistem, oziroma na celoten sistem stimulacije in destimulacije uresničevanja danega projekta. Tu gre zlasti za vrednotenje dela profesorja in študenta. Danes v naši družbi dela univerzitetnega profesorja ne vrednotimo po rezultatih, torej po tem kakšne kakovosti so produkti njegovega dela, kakšne osebnosti je vzgojil, temveč po tem kako se obnaša, kako se opredeljuje. Vrednotimo ga po njegovi osebnosti, kot rezultat njegove prisotnosti v slovenski javnosti. Celoten sistem stimulacije napredovanja, reelekcij, s tem pa tudi materialna in moralna nagrada temelji natej osnovi, kar hkrati tudi predstavlja osnovo oblikovanja dane mentalitete. S takim vrednotenjem, profesorjev seveda ne stimuliramo, da bi sami iz svoje notranje potrebe težili k vključevanju svojega raziskovalnega procesa v študentov študijski proces, tako na fakulteti, inštitutu ali v praksi.

4. Zadnji sklop vzrokov predstavljajo parcialne „reforme“ univerze, ki so vse po vrsti propadle že v plahem poizkusu konkretizacije zamišljene spremembe. Osnovni razlog za to je močan in razmeroma enoten odpor univerzitetnih struktur, zave-rovanih vase in v svoj globok intelektualizem. Tu gre tudi za vprašanje mesta in razvoja univerze v slovenski družbi in njenem razvoju. Na eni strani gre za oblikovanje konkretnega razvoja slovenske družbe, zlasti določanje strateških razvojnih področij. Po drugi strani pa gre za sam princip organizacije slovenske Univerze in celotnega visokega šolstva. Ljubljanska Univerza je danes organizirana po principu sektorske delitve, kar predstavlja model, ki je značilen za znanost v fazi njenega razvoja. Reševanje ključnih problemov komunikacij razvoja slovenske družbe, kot so energetika, urbanizacija, razvoj samoupravljanja, ..., pa zahtevajo interdisciplinarno in interinstitucionalno raziskovalno delo. Ob teh dejstvih ostane univerza in celotno visoko šolstvo izven dinamičnega razvoja, kjer se gredo globoki intelektualizem. To je eno osrednjih vprašanj, ki zadeva bodočo organizacijo visokošolskega študija in raziskovalne dejavnosti, ter njunega prepletanja. Hkrati pa to predstavlja tudi realno obliko svobodne menjave dela med institucijami izobraževanja in gospodarstva. Okoli tega bi se oblikoval aktiven izmenjujoči se odnos na novi, tudi ekonomski osnovi. Pionirski poizkus v tej smeri je raziskovalno — študijski projekt Slovenske gorice, ki ga opravljajo mariborski visokošolski zavodi. Dejstvo, da ji iščejo ustrezno mesto v slovenskem prostoru, pogojuje njihov napredni boj za uveljavitev in s tem za razbijanje monopola ljubljanske Univerze, ki bo morala slej ko prej po tej odprti poti. Posledice tega so daljnosežne vendar še vedno v danih okvirih.

Nakazani hipotetični vzroki predstavljajo pomeksen pojav, njihovo razreševanje, ne le na normativnem nivoju, bi predstavljalo v bistvu revolucionarno dejanje, torej reformo, ki smo jo študentje najbolj eksplicitno zahtevali že pred leti.

Hemeljak Franc

Iglej Emil Milan Pintar: Prikaz nekaterih gibanj na področju raziskovalne dejavnosti v SRS, str. 61, v Visoko šolstvo in raziskovalno delo v Sloveniji, CZP KOMUNIST 1974

sposobnost, uspešnost, delavnost

Na zboru študentov o socialno-ekonomski problematiki v Študentskem naselju 18.12.1974 smo slišali tudi tako razpravo:

J. Čuk (v delu začetnega poročila): "... Tak družbeni dogovor in vsi dosedanja družbeni dogovori so vzrok, da je tudi danes šolanje privilegij premožnejših in že izobraženih slojev ter prebivalstva izobraževalnih središč. Pri tem so še izrazito zapostavljeni delavci in kmetje, ker se selekcija študirajoče mladine ne opravlja po nadarjenosti in delavnosti otrok, temveč le po socialnem položaju staršev in oddaljenosti njihovega bivališča od izobraževalnih središč. ... Tako stanje ima dolgoročne negativne posledice za naš celoten družbeni razvoj, ker slabi tokove socialne mobilnosti in obnavlja neustrezno socialno slojevitost tudi na višji stopnji

razvoja. Obenem povzroča zelo neenakomerno in neracionalno izkoriščanje naravne nadarjenosti otrok, ki je vsekakor precej enakomerno porazdeljena na vse sloje prebivalstva.“...

~ ~ ~ ~ ~

Z. Lapajne: V sicer dobrem izvajanju tov. Čuka je tudi izjava, da je kljub vsemu nadarjenost in delavnost med sloji enakomerno porazdeljena in tudi, da prihaja do selekcije po socialno-ekonomskem položaju. Pripomniti moram, da žal teorija o neodvisnosti nadarjenosti in delavnosti od socialno-ekonomskega stanja ne drži. Zato poskusi, da bi mehanizem socialne selekcije nadomestili z nekim imaginarnim mehanizmom selekcije po nadarjenosti in delavnosti, zamegljuje razredno bistvo problema.

~ ~ ~ ~ ~

J. Škrli: To je bila tipična izjava privilegiranih slojev.

~ ~ ~ ~ ~

Z. Lapajne: Mojemu prejšnjemu nastopu, ki je bil uperjen proti nekritičnemu uporabljanju nadarjenosti v kadrovske politiki, je sledil odgovor, ki je bil po mojem mnenju plod nerazumevanja. Kar sem trdil je, da teorija o nepovezanosti socialnega statusa in nadarjenosti ne drži. Če me je kdo razumel, da so pač otroci bogatejših slojev bolj pametni in je čisto prav, če so na šolah in se jih podpira, potem je narobe razumel. Gre samo za to, da se v naši družbi in v vsaki drugi razslojeni družbi nadarjenost vrednoti po uspešnosti in to uspešnosti v šoli in to v šoli, taki kot je. Če torej želimo nadomestiti obstoječe mehanizme socialne selekcije z nečim drugim, potem govoriti o nadarjenosti v kadrovske politiki nima dosti pomena.“

~ ~ ~ ~ ~

Tako med drugim je to bilo. Vsekakor se sedaj obžalujem svoje besede. S preslišanjem ene same besede „ne“ se pomen izrečenih besed Z. Lapajneja popolnoma spremeni. In to se mi je zgodilo. Toda poglejmo raje problem, ki ga je nakazal.

Sedanja selekcija v izobraževalnem sistemu je selekcija po socialni pripadnosti, po socialno-ekonomskem položaju šolajočih in okolja iz katerega izhajajo, po kulturni razvitosti in lahko bi našli še kaj.

Kot nasprotna, splošno sprejeta in najbolj zaželjena se pojavlja (že dolgo) težnja in interes za selekcijo po sposobnosti (nadarjenosti) in delavnosti, po uspešnosti. Tako selekcijo imajo za „socialno pravično“, „naravno“. Prikazana je kot edina alternativa tej gnusni in barabinski socialni selekciji, ki tolikim ljudem onemogoča izobrazbo in vstop v višje sfere elite, kadrov itd. Naravne (za) danosti (sposobnosti, delavnost, zdrava agresivnost – da si uspešen) bodo rešile vse probleme. Poenostavitve pripeljejo celo tako daleč, da predstavljata IQ in šolska ocena kriterij za selekcijo. Sedanji višji socialni sloji vidijo v tem svojo veliko „šanso“ nadaljne samoreprodukcije. Zelo „težko“ pa ugotovimo za temi stališči tehnokrate, meritokrate, „fah-idioti“ in še koga.

V pedagoški teoriji je razjasnjen pojem vzgoje kot „naravnega procesa“. V. Schmidt je v uvodu k Emilu (J.J. Rousseau: Emil ali o vzgoji, DZS-59) zapisal, da taka mnenja še niso premagana in to ilustriral s primerom teorije o konstantnosti IQ: „To se pravi, da je edini faktor, ki vpliva na rast otrokove inteligentnosti, njegova izobraževalna aktivnost“. Navaj tudi ugotovitve C.C. Rossa, „da so še po prvi svetovni vojni naivno sprejemali rezultate inteligentnostnega testiranja, ko da bi IQ zaznamoval prirojeno sposobnost, ki je neodvisna od življenjskih pogojev“. In naprej: „Nikakor ne zanikamo vloge dispozicij, izhodiščnih pogojev za razvoj sposobnosti in duševnosti v celoti, ki tudi vplivajo na diferenciacijo sposobnosti, ne moremo pa zgolj na temelju tega psihološkega faktorja odločati vzgojnih in šolskih vprašanj, kajti ta vprašanja so v bistvu družbena, torej širša vprašanja“.

Sposobnosti moramo torej nujno jemati kot širok pojem. Oženje na cifro, IQ, število točk ali celo na šolsko oceno pomeni oženje sposobnosti „merjenih“ na kopito tistih, ki so merske in kriterijske instrumente sestavljali (in upravljali-upravljajo), kar so (in še) delali s svojim vrednotnim sistemom, s svojim odnosom do dejavnosti in kreativnosti ter glede na strokovno usposobljenost in pripadnost socialnemu sloju. O determiniranosti sposobnosti lahko govorimo samo v kontekstu socialno-ekonomskih pogojev, kulturnih in ne nazadnje tudi emocionalnih faktorjev. V kolikor se torej nimamo namena spuščati v dejanski problem, v spreminjanje odnosov in pogojev bivanja, v socialni, kulturni in ekonomski položaj družine, skupnosti, v spreminjanje in omogočanje dejavnosti, toliko lažje se odločamo za popravljanje stanja s selekcijo po sposobnosti, ki se običajno pojmuje v ozkih okvirih obstoječe (šolske) prakse.

In delavnost. Lahko jo definiramo kot način, kako postaneš bolj „sposoben“ in bolj „uspešen“ kot si sposoben. Ko komponenta vzgoje ima nedvomno pozitiven predznak v smislu širjenja in razvijanja sposobnosti, ustvarjalnosti in kreativnosti, v dejavnosti sami. Kot kriterij za selekcijo je idealna v inidustrijski družbi. Delavnost v veliki meri izključuje osveščnost in možnost upora. Ugaja tistim, ki z delom razpolagajo, ki s stvarmi upravljajo in za katere si lahko „uspešen“. Z „delavnostjo“ prihaja v dejavnosti do napak, odklonov, kar omogoča korekturo neustreznih postopkov v vzgojnoizobraževalnem sistemu in s tem večanje možnosti za doseganje „uspešnosti“. Nedelavnost povzroča paniko, korektur ni mogoče racionalno načrtovati. Delavnost je ventil, pogoj za „janičarstvo“ – prehajanje iz nižjih v višje socialne sloje. Hkrati daje ta kvatiteta zagotovilo, da boš sedel v prvih vrstah in med prvimi postal „profil“ ali „kader“ (prvo v metalurgiji in drugo v kinematografiji).

Podobno je z uspešnostjo. Šolska uspešnost je uspešnost prilagajanja šoli in zahtevam, ki jih postavlja v imenu družbe. Te zahteve je šola zreducirala na prevladujoče verbaliziranje, na določeno količino znanj in na ustrezno osebnostno strukturo. Šolska dejavnost je torej parcialno doseganje vzgojnega smotra, vsestranske in celostne osebnosti, enako je s tako uspešnostjo šolajočih. Uspešnost je „uspešnost“ sloja, ki take etkete deli (sebi prilagojene označi za „uspešne“ – 5) in predvsem tistih, šolajočih ki bi se po meritokratskem načelu radi pririnjili in vdinjali. To uspeva predvsem tistim iz višjih hierarhičnih družbenih skupin (zgledi vlečejo). Ta sloj se je namreč pregrizel, privlekel in udinjal, da je postal „uspešen“, zato dopušča enako sposobnost, uspešnost tistim, ki mu ustrezajo. Tu se tehokratski in mertokratski pogledi pokrivajo (profil s kadrom). Izobrazba je sredstvo za doseganje nečesa, kot je izobraževanje za samoupravljanje bumerang za vzgojo samoupravljalca.

Poglejmo še ugotovitve psihologov I. Toličiča in L. Zormana: „Razlike v sposobnostih in v šolski uspešnosti močno pogojujejo socialno-ekonomske razmere v katerih živi otrok, in drugi dejavniki (način vzgajanja, aspiracije staršev itd.), ki so največkrat tudi povezani s tem možnostmi. ... Številne raziskave v zahodnih državah so skoraj dosledno pokazale, da dosegajo tisti učenci, ki živijo v ugodnejših družinskih razmerah, običajno višje rezultate v testih inteligentnosti, v testih znanja, višje ocene v šoli, raje obiskujejo šolo, so bolj motivirani in na splošno kažejo v različnih življenjskih situacijah bolj ustrezno vedenje in uspešneje premagujejo težave v primerjavi z otroci, ki živijo v slabših socialno ekonomskih pogojih“.

(Teorija in praksa-4-1970). Družinsko okolje ne vpliva le na razvoj sposobnosti ampak tudi na razvoj osebnostnih karakteristik in potez. Od teh je odvisno koliko se je posameznik pripravljen izražati in uveljavljati svoje sposobnosti, vztrajati pri stališčih v relaciji z drugimi stališči. Tu odigrava pomembno vlogo avtoritar- nost vzgoje (in ne samo družinske) in z njo povezan konformizem. Pa pustimo to stran medalje.

Iz lepega načela, da o položaju posameznika ne odločajo podedovane dispozicije in okoliščine, temveč lastna aktivnost in s tem razvijanje sposobnosti in lastnosti v najširšem smislu, nastaja realna slika, ki je veliko bolj socialno obarvana kot „naravno“.

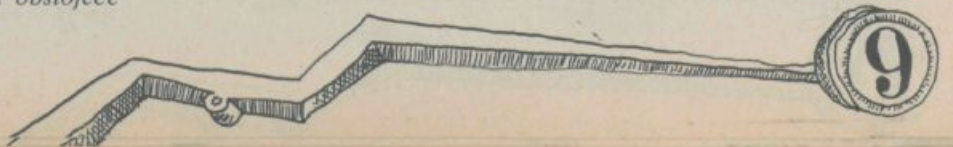
Torej selekcija po sposobnosti in delavnosti ni „naravna“, najboljša ali kaj podobnega, temveč je socialna in umetna. Idealiziranje takih in podobnih kriterijev selekcije je metanje peska v oči. Kot delni kofaktorji so nedvomno pomembni, predvsem za celostno razumevanje in „načrtovanje“ prehodnosti šolskega sistema in selekcije.

V tem kontekstu omenimo še eno pretiravanje pri „popravljanju“ socialne strukture na šolah druge in tretje stopnje – štipendiranje. To je tudi že stara zastava s katero mahajo „popravljalci“ stanja, pozabljajo pa, da štipendiranje le olajšuje študij tistim, ki že študirajo. Le v manjši meri je lahko spodbuda siromašnejšim z aspiracijami po nadaljnjem šolanju. Nikakor pa ne spreminja položaja otroka v zgodnjem otroštvu (najpomembnejše obdobje v otrokovem razvoju) in okolja bivanja (kulturne in socialne razvitosti, itd.).

Koreniti pristopi k reševanju omenjene problematike izbora, bi bili gotovo zahtevnejši, dragi, boleči, revolucionarni in se ne bi izogibali razrednega bistva.

PS: Tekst ni analiza, je le zapis razmišljanja. Za celostno osvetlitev vabim ostale razmišljujoče in dejavne k sodelovanju.

Jože Škrli

smrt neke institucije (1)

Do tu sem predstavil akte za „proces proti univerzi“, ki ta proces situirajo na nivoje oziroma stopnje ekonomskega, političnega, ideološkega in „teoretičnega“, če uporabim jezik L. Althusserja. Bilo je mogoče opaziti, da se ti nivoji v kritični analizi UNIVERZITETNE INSTITUCIJE povračajo eden na drugega in mešajo med seboj. To postane razumljivo, ko priznamo, da se celotna družbena institucija ne definira samo kot stopnja nekega načina produkcije, stopnja neke družbene formacije, temveč kot učinek križanja stopenj na neki specifični bazi. Specifična baza je tukaj polje oblikovanja (2). Križanje stopenj se artiklira okoli dejstva, da v univerzitetni instituciji stopata v odnos dva partnerja: učitelj in učenec. Tradicionalno se to razmerje, ta odnos oblikovanja, opisuje kot odnos med generacijama: učitelji so torej po kulturalističnem modelu opredeljeni kot kulturni posredniki, zadolženi za prenašanje akumuliranega znanja in izkušenj na mlado generacijo. Videli smo, da taka abstraktna določitev ODNOSA OBLIKOVANJA maskira naddoločenoost z ekonomskim, političnim in ideološkim redom, ki deluje na preoblikovanju tega odnosa v razmerju z določenimi načini produkcije in specifičnimi družbenimi formacijami. Z drugimi besedami, način oblikovanja je navezan na način produkcije, a to še ne pomeni, da je prvi način enostavno odsev drugega. Način produkcije se lomi v načinu oblikovanja preko transformacij, uvedenih po specifični strukturi, ki postavlja v odnos „učitelje“ in „učence“. Ta odnos sam po sebi ni niti naraven niti večni. Obstajajo tudi odnosi gospodar – vajenec, ki – relativno – predhajajo naloge šole v tehničnem oblikovanju. Da bi napredovali v analizi univerze, moramo raziskati institucionalne elemente tega odnosa oblikovanja (3).

Pedagoški odnos je instituiran (institue) na znanju. To „znanje“ posreduje razmerje med učiteljem in učenecem. Njuno razliko bomo definirali s specifičnim razmerjem do tega znanja. Za L. Althusserja, v letu 1964, učitelj poseduje znanje, študent se začasno nahaja v ne-znanju. Tako metafizično postavljeno nasprotje spregleda očitno: učitelj ne poseduje ničesar drugega kot samo koščke nekega „znanja“ v neprestanem preoblikovanju, enako poseduje tudi študent samo koščke znanja, ki pa ne pomenijo samo koščkov pred-znanja. Študent ne pride v svet kot „tabula rasa“, na katero se bo znanje šele vpisovalo. Pred tem je že opravil predhodne študije. Akumuliral je znanje, ki je bolj in bolj razpršeno v celoto socialnega polja (preko MASOVNIH MEDIJEV in dejstva stalnih interakcij v polju kulture). Nasprotje med znanjem in ne-znanjem je neupravičeno. Če obstaja odnos do znanja, potem to ni tisto znanje, ki uvaža razliko. Razlika med obema mejnikoma oblikovanja, ločevanje med učitelji in učenci je instituirano. Institucija, ki ločuje, je IZPIT, moderna oblika rituala posvečevanja, „birokratski krst znanja“ (4).

Univerzo bi lahko definirali kot institucijo, kjer se pripravlja in dela izpite. To je sicer definicija, ki se spontano in vse bolj in bolj pojavlja med študenti. Vsebinska, učenje, motivacija za poslušanje in sodelovanje je stalno naddoločena s horizonta izpita (in poklicnega natečaja). Kurt Lewin je navedel precizen primer univerzitetnega izpita, ko je ilustriral svojo teorijo socialnega polja, definirane kot sistem kanalov, vrat in vratarjev (5). Univerzitetni profesorji so najprej in predvsem vratarji (6). Učitelji to priznajo teže kot študentje. Nekemu „levičarju“ iz S.N.E.Sup. (7), ki je rekel, da je učitelj definiran v bistvu po nalogah upravljanja in selekcije, in to objavil v svojem poročilu, je odgovoril predstavnik danes prevladujočega mišljenja, po katerem je učitelj enako definiran po svoji funkciji poučevanja...

Izpiti so torej vrata, ki jih je treba prestopiti. Lewin nam pove še, da vam na ameriških univerzah sistem potem, ko so prva vrata že prekoracena, pomaga prestopiti ostale etape vse do konca študija na univerzi. Ta sistem se razlikuje (oz. se je razlikoval do prav pred kratkim) od francoskega univerzitetnega sistema. Toda vsa vrata niso enako očitna. Drugače rečeno, IZPIT je samo eden, najvidnejši element SELEKCIJE, kar se včasih pozablja. To se da razumeti zaradi težave, ki jo imamo ob korektnem zaznavanju institucij. Izpit je vidni del selektivne institucije. Nevidni del tvorijo drugi mehanizmi selekcije. Publikacije Bourdieuja in Passerona (8) so pokazale vlogo kulturnih neenakosti v uspehu na šolah in univerzi. Lahko bi rekli, da v instituciji selekcije nevidni del tvori INSTITUIRANI element, vidni del, kodificiran in urejen po administrativnih normah, izpit skratka, pa je zgolj institucionalizirani element selektivnega sistema. Takoj bomo videli, da je problem v zvezi z IMENOVANJEM UČITELJEV, vprašanje statuta, kariere in hierarhije natanko isti. Tudi tu obstajajo VIDNI KRITERIJI in PRIKRITI KRITERIJI. Vidni kriteriji, pravno zastopani in institucionalizirani, so naslovi, število publikacij, inskripcija na listah porabnosti. Prikriti kriteriji so tisti, ki določajo inskripcijo na liste: naknaden sprejem, osebna „ocena“. Prikriti kriteriji so instituirani, ne pa institucionalizirani element SELEKTIVNE INSTITUCIJE na nivoju rekrutiranja učiteljev.

Nasel sem zelo aktualno predstavitev tega praktičnega problema IZPITOV v novjšem tekstu nekega učitelja, C. Chevalleja (Fakulteta znanosti v Parizu). Največja koristnost teksta je v tem, da naznanja tisto, na kar danes vsi mislijo, ne da bi bil pri tem problem nasplošno odkrito zastavljen. To je vprašanje „sprejeti vse“. Tako položen temelj čisto izzeve škandal, in to prav tako pri študentih, ki niso vsi proti selekciji. No, tu izvem, da se je oddelek 1.b matematike drugega letnika (študentje in učitelji) fakultete znanosti v Halle-aux-vins odločil, da „bodo vsi sprejeti“.

Drugi bistveni prispevek tega teksta je v tem, da označi, kaj v resnici je današnja univerza: stroj, katerega poglobitveno delo je kontinuirana KONTROLA ZAVESTI, institucija, ki ne more živeti – oziroma preživeti – drugače kot v svoji čisti institucionalni obliki, kjer je SREDSTVO (kontrola) postalo cilj celotne aktivnosti v aparatu (9).

IN SEDAJ? (10)

Moderne družbe karakterizira naraščajoča institucionalizacija vseh področij družbenega življenja (11). Tako je „kultura“, če navdmo samo en primer, vse bolj v službi „kulturnih institucij“, in po zamenjavi karakterističnih ciljev se vidi, da se skrbi za kulturno vsebino bolj in bolj umika primarnemu imperativu: najprej in predvsem zaščititi institucije. Prav tako sem pokazal, da se na univerzi javlja isti mehanizem: oblast pripisuje mnogo manj važnosti temu, kaj se na univerzi poučuje, kot zaščititi

univerzitetne institucije same. To zamenjavo ciljev bomo razumeli bolje, če se spomnimo na tisto, kar sem že prej povedal, da bi določil prostor institucij v moderni družbi.

V resnici sem pokazal, da institucija sploh ne konstituira nivoja družbene formacije (12), ampak da jo je treba, nasprotno, razumeti kot prostor, kjer se križajo vsi nivoji. To postane očitno, kot sem že podčrtal, ko smo analizirali institucijo univerze: tedaj najdemo vse nivoje družbene formacije: globoke prepletene: ekonomski nivo (oblikovati kadre za produkcijo in komercializacijo produktov itd.), politični nivo (vmešavanje države v konstrukcijo in rekonstrukcijo univerze, zlasti preko postopnih reform poučevanja; pa tudi rekrutiranje in imenovanje učiteljev (13), etabliranje norm, programov, uredb izpitov in poklicnih natečajev...), ideološki nivo (ideološka funkcija univerze, ki smo jo že opisali ob razprši vsebini in privatnem prilagajanju znanja s strani institucij oblikovanja).

Ti nivoji se križajo v instituciji. Križanje se izvaja iz neke baze, ki zavisi od obravnavane institucije. Tako se v instituciji družine „križanje stopenj“ izvaja iz genealoške baze (14). Za šolo in univerzo je ta baza odnos oblikovanja (šolskega ali izvenšolskega), vezan na specifičen in hierarhiziran odnos generacij, le-ta pa temelji, v skladu s prejšnjo analizo, na prematuraciji otrok (15). Šolska institucija, tako oblikovana v hierarhiziran sistem, se sama „rezimira“ v selektivno institucijo izpita (16).

Sedaj vidimo, kako je izpiti, rezime funkcij in kontradikcij sistema – prav tako kot je država po Englesu uradni rezime družbe (17).

Z izroditvijo institucije univerze se legitimnost te institucije vse bolj kondenzira in zapira v institucijo izpita. Zato je ta institucija zaščitena in obvarovana s privilegijem kot zadnjim brankom (18).

Tako razumemo pomen, skrit za okrožnico, ki jo je minister Nacionalne vzgoje naslovil šefom establishmenta, to se pravi neposrednim in uradnim državnim predstavnikom v pedagoški organizaciji: najprej izpiti.

Ce je ta analiza eksaktna, bi jo bilo treba posplošiti na celoto socialnih institucij. Institucionalni boj povsod teži postati vodilna oblika političnih bojev. Zagristi se v to, da bi označili državo neposredno kot edino stvar, okoli katere se vodijo boji, bi pomenilo fetiširati podobo države. V resnici država ne eksistira in se ne vzdržuje drugače kot preko skupka institucij (19), ki blokirajo fundamentalna protislovja družbe. Revolucija nujno implicira osvoboditev institucionalnih blokad, ki segajo vse do podzavestnega v masah.

V politični in družbeni praksi se vprašanje torej zastavi v teh besedah: kaj lahko pomeni nek institucionalni boj? Kje je danes prostor tega boja z ozirom na bolj definirane nivoje ekonomskih, političnih in ideoloških bojev?

Razredni boj je politični boj; prvi cilj revolucije je uničiti državni aparat. To ne pomeni, da so ekonomski boji (boj za plače, boj za skrajšanje delovnega časa...) manj važni. To kar kritizira Lenin (zlasti v Kaj storiti??), je ekonomski boj, ki se izdaja za osrednji politični boj, je politični projekt, postaviti ekonomske boje na mesto političnih bojev.

Enako o ideoloških bojih: njihova važnost gre določiti v odnosu do političnega nivoja. Ideološki boj je določen po boju proti oblasti državne hegemonije in vladajočemu razredu.

Pri tem gre za posebnost, da institucionalni boji merijo na križanje stopenj v neki družbeni formaciji. V konkretni stvarnosti je tako ideološki boj neločljiv od institucionalnega boja: to se vidi v primeru univerze enako dobro kot v primeru drugih kulturnih institucij. Toda treba je iti še dlje: v delavskem gibanju samem je ideološki boj strogo nerazdružljiv od institucionalnega boja. Tako boj proti revizionizmu in reformizmu ni sami in najprej boj proti ideologiji, je prav tako boj proti spletkam institucij (surov štrajk je ideološko – institucionalna kritika štrajk-institucije), proti institucionalnim zvezam in zlasti proti stvarni zvezi med vsemi sindikalnimi institucijami in državno oblastjo v fazi imperializma in monopolizma (L. Trocki: Sindikati v fazi imperialistične izroditve).

Sindikalni in politični reformizem ni samo ideologija, je istočasno in na nerazdružljiv način praksa, od katere ima analiza izpit iz institucionalnih mehanizmov.

Na ekonomskem nivoju je to še bolj očitno: ekonomija je institucionalizirana, plača je institucija, produkcijski odnosi so institucionalizirani na nivo same infrastrukture (in ne samo na nivoju privatne lastnine – superstrukture).

Politika je sistem institucij; država je institucionalizirana oblast. V enki razredni družbi institucije so, oziroma težijo postati, na vseh nivojih družbene formacije, razredne institucije – vladajoče institucije (20), za katere je v vsakem primeru važno določiti indikator naddeterminiranosti (surdetermination).

Tako se vidi, da je institucionalni boj prisoten na vseh nivojih bojev v neki družbeni formaciji. A reči, da revolucionarni program pomeni destrukcijo vseh razrednih institucij, ne zadostuje. Ta program načinov političnega boja v sodobni družbi ne definira zadostno. Da bi jih lahko definirali, je treba izdelati teorijo institucij. Nato je treba, izhajajoč iz te teorije, pokazati, da se destrukcija institucij začne v aktualnem trenutku (v tu in sedaj) na nivoju vsakdanjih spletk – ki smo jih določili kot prvi nivo institucionalne strukture.

To pa je v bistvu tisto, kar srečujemo v praksi. Pokazal sem že, da delavci, ki se lotevajo surovega štrajka, le-tega ne morejo izvesti, ker so v delavnici ali v uradu s kontrolo sindikalne institucije, za institucionalnimi modeli, ki jih ta kontrola ponuja, že uničili neposredno institucionalno povezanost. Isto se dogaja na univerzi; „destrukcija“ institucije se je začela z odklanjem tradicionalnih procedur poučevanja in kontrole v vsakdanji praksi.

Tako razumljen institucionalni boj ni sektorialen, razpršen boj, boj, ki bi se zoper stavljal spojitvi na nivoju celote družbene formacije. V nasprotju s tako interpretacijo je treba pokazati teoretično in praktično vzajemnost institucionalnih novovjev, in njihovo določenoost, v zadnji instanci, po državi (21). Toda to, da vse oblike bojev nujno in vse bolj in bolj prehajajo destrukcijo institucionalne kontrole, se dogaja natanko v fazi etatizacije celotne družbene strukture – ali v drugih besedah, v fazi posplošene birokratizacije.

To je vzrok, da bi v teoretičnem delovanju ekonomska, politična in ideološka analiza morala nujno izhajati iz analize institucije, ki obstaja po tem – kot smo že rekli – da na vseh nivojih pojasnjuje nemišljeno družbene strukture (22). Problem je torej polje analize institucije definirati in ga konstruirati kot nek nov objekt zavesti (23). Z drugimi besedami: objekt analize institucij ni nič drugega kot celota družbene strukture (in njenih stopenj), to pa tako, kot se le-ta daje in prikriva obenem v svojih institucijah.

Izhodišna točka za analizo institucij se nahaja v celotni simbolični produkciji, ki danes kroži na univerzi. Tako so napisi na zidovih povratek potlačene besede. Zadostuje poslušati informacije, kot se razvijajo v vseh univerzitetnih ustanovah, zadostuje slišati večne zagrenjene, razočarane komentarje v profesorskem blebetanju, da zapazimo, da institucija odslej funkcionira na dveh nivojih, ki ne komunicirata več. Uradni nivo je še vedno – toda koliko časa? – novo uradnega pogovora, norm, kontrole, instituirane družbe.

Za tistega, ki se trudi interpretirati potisnjeno besedo, je resnica institucije tukaj. Tukaj je tudi tisto, kar je vzdrževalo (bolj kot je to prepoznala in publicirala „levičarska“ razprava) odklanjanje vzpostavljenega reda. Tukaj so analitiki.

Kriza univerzitetne institucije je barometer krize določene družbe. Ta termin si izposojam od Trockega, ki kaže v svojem Cours Nouveau, kako je mlada generacija postala barometer zgodovine, kajti mladina je zaradi svoje specifične situacije v sistemu institucije še posebej občutljiva za vse, kar se menja, premika in razstavlja.

Mladina je postala razkrinkovalec zgodovine. Preko krize univerze so mladi analitiki univerze, t.j. institucije v krizi. Njihova „analitična“ funkcija je, v praksi odkrivati protislovja sistema (24). Majske barikade so bile analitični akti.

G. Lapassade

opombe

1. priučujoči tekst je odlomek iz poglavja Mort d'une Institution v knjigi Proces de l'universite (Institution de classe), Editions Pierre Belfond, 1969 – op. prev.

2. „formation“ prevajam kot „oblikovanje“, ima pa povsod pomen oblikovanja človeka, torej vzgoje – izobrazbe – op. prev.

3. tu ne moremo razvijati teoretičnih osnov tistega, kar se razvija na križanju nivojev oblikovanja v institucijah. Bistveno je preprečiti misel, da institucije niso ničesar drugega kot superstrukture, in nasprotno zatrditi, da se institucije nahajajo na vseh nivojih. Kar se tiče križanja stopenj, najdemo v E. Terrayevi analizi institucije družine izdelan primer. Glej njegovo knjigo Marxisme et sociétés primitives, Paris, Maspero, 1968. Druga aplikacija tega tipa analize, ki opisuje institucijo mladine, je predložena v „študiji, kadri in revolucija“, str. 33: „Mladino je treba smatrati za institucijo, ki v neki družbeni formaciji, podrejena hierarhiji predstavlja dejstvo razlike (biološko vzeto). Mladina je torej institucija iste vrste kot institucija spola (prvenstvo moškega v zapadnih družbah) ali rase.“ Dalo bi se pokazati, da v vzgoji razlika, delovanja, podrejena hierarhiji (kot v družini genealoško dejstvo), vleče svoje poreklo iz fenomena prematuracije človeka (Blok, Freud), ki ločuje otroke od odraslih.

4. izraz je iz Marxove Kritike Heglove pravne filozofije. Posvečenje je bilo tudi primitivna oblika krščanskega krsta. Opazka, da so vse tri institucije: posvečenje, krst in izpit rituali prehoda, povezani z ideologijami in miti, je povsem obrabljena. Enako dobro vemo, da rituali prehoda nikoli ne pomenijo neke dovršenosti, temveč vedno le iluzijo o njej.

5. Kurt Lewin: „L'ecologie psychologique“, prevedeno in zbrano v: Lewin: Psychologie dynamique, Paris, P.U.F., 1950

6. simbolizem vrat igra važno vlogo v vseh družbah. Kafka je iz njih napravil fundamentalno (=ki fundira) institucijo birokratskega univerzuma: „Pred zakonom stoji vratar...“ Tudi Grad in Process. Vrata simbolizirajo razločevanje, skrivnost, prepovedi, oblast. Od tu izhajajo simbolične akcije (v Nanterru sežigajo vrata, v Avignonu Living Theatre zahteva, da so vrata gledališča odprta...), ki razkrivajo institucijo v svojem predstavljanju na nivoju hodnikov in vrat. Materiali o tem vprašanju, ki pa ga tukaj ne morem obravnavati, so nizepni. Za indo-evropsko mitologijo gl. Dumesil: Horace et les Cusiaces V dolgi vrsti vrat ne bomo pozabili tudi Edipa in Sfinge. Freud poleg tega konstantno rabi simbolizem vrat, zlasti ko ilustrira delovanje cenzure v sanjah na primeru človeka, ki z luputanjem vhodnih vrat moti predavatelja. „L'ecologie psychologique“ se postavlja na fenomenološki nivo, ki je Lewinov: nivo deskripcije, ne pa eksplikacije (ali interpretacije).

7. Syndicat national de l'enseignement superieur – op. prev.

8. te publikacije so preveč poznane, da bi jih bilo treba prikazovati. Treba pa je, nasprotno, sporočiti, da je Moelle Bissetet pred kratkih opozoril na nujnost nekaterih popravkov. Tako študentje, ki izhajajo iz revnejših plasti uspevajo bolje, če imajo možnost študirati, ne da bi morali zraven tudi delati (ta uspeh se lahko nedvomno zahvali tudi nad – selekciji (sur-selection) pred vstopom v visokošolski študij).

9. R. Mitchels je leta 1913 pokazal, da je zamenjava ciljev ena poglavitnih potez birokratizacije v institucijah.

10. priučujoči tekst je odlomek iz poglavja Et maintenant? v isti knjigi – op. prev.

11. ta analiza se delno pridružuje ostalim analizam, ki opisujejo „birokratizacijo sveta“ (Bruno Rizzi, toda tudi Max Weber itd.). Toda samo delno: termin „birokratizacija“ ostaja dvoumen in polivalenten, ker hkrati opisuje tako oblikovanje novega vladajočega razreda v tim. socialističnih državah kot tudi procese, ki karakterizirajo „patologijo“ organizacij in institucij. Uvajanje eksplicitnih norm, pravil, potrebnih za kontrolo socialne igre (v sferah ekonomije, politike in kulture) je torej bolje imenovati „institucionalizacija“.

Institucionaliziranega ne smemo mešati, da ponovim, z instituiranim (l'institue). Selekcija je tako instituirana z mehanizmi, ki niso neposredno vidni, kulturne razlike, izločevanje ljudskih razredov na bazi jezika, kulturni modeli itd. Institucionalizirana pa je selekcija z izpiti. Treba je na koncu pripomniti, da po maju (1968 – op. prev.) predmet birokratizacije

v pogovornem jeziku teži po nadomestitvi s predmetom institucije. Da bi to videli, zadostuje brati dnevni tisk.

12. Vemo, da marksizem običajno postavlja institucijo v „pravno – politično sturukturo“. Toda pazljivejša študija nam omogoči, da razumemo, da tisto, kar pripada superstrukture ni institucija, ampak samo institucionalizacija. Vzemimo primer poroke, ki je postal klasičen po delih Hauriouja. Hauriou je pokazal, da je poroka socialna institucija (sistem norm itd.), ki nujno ne implicira pravnih sankcij (poročna pogodba, družinski zakonik...). Poročna pogodba je institucionalizirani aspekt institucije,

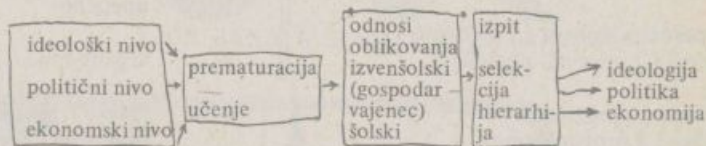
kakor tudi izpit ni nič drugega kot institucionalizirani aspekt selekcije. Marx izdeluje svojo teorijo superstrukture v času, ko teorija prava kot institucionalizirani sistem v družbi dominira (Code Napoleon itd.). Pravna superstruktura tako ni nič drugega kot institucionalizirani aspekt socialnih institucij. Ista opazka velja tudi za politično superstrukturo.

13. rekrutiranje učiteljev mora biti analizirano na dveh nivojih. Rekrutiranje je instituirano preko določenega števila implicitnih norm (pred rekrutiranjem, a nič manj po njem je obnašanje učitelja z ozirom na družbeni sistem objekt nadzorstva, prav tako njegov ideološki stil, njegova soglasnost z enabliranimi normami itd.) Rekrutiranje je institucionalizirano z izpiti in natečaji, ki dajejo pravico do učiteljskega dela.

14. prim. E. Terray: Marxisme et Societes primitives, Maspero, 1969.

15. v mejah tega eseja ni možno povzeti vsega tistega, kar sem sicer razvil (prim. L. Entree dans la vie, 1963, zlasti prvo poglavje) o vprašanju prematuracije. Tukaj bom samo spomnil, da se moje razvijanje nanaša na teorijo, ki jo je izdelal zlasti Louis Bolk (a na drugem planu tudi Freud) in ki kaže, kako postane človek, ki je bil „nedonošen“ in katerega otroštvo je bilo „podaljšano“, zaradi tega zelo sprejemljiv za socialne in kulturne vplive (učenje), ki tvorijo objekt celotnega vzgojnega sistema.

16. ta sistem je mogoče predočiti v naslednji shemi:

17. za Engelsov tekst in komentar, prim. N. Poulantzas: Pouvoir politique et Classes sociales (1948), str. 48.

18. Sociolog F. Bourricaut je zapisal glede reforme univerze: „Vi lahko vse spremenite pod pogojem, da ohranite ta dva opornika sistema: izpite, imenovanje učiteljev“. Mi pa vemo, da je drugi opornik samo podaljšek prvega. Profesor je tako kot študent izpostavljen izpitu in selekciji ves čas svoje kariere.

19. V praksi aktualnih bitk to pomeni, da „bitka referendum“ ni rezime vseh političnih bitk. Res je, kot je rekel neki parlamentarec, da je „nestabilnost vlade odstopila prostor nestabilnosti institucij“, to je tisto, kar je Marx že videl v času 18. Brumaira v tem, da bonapartistična država vsak kan predvideva državni udar. Vendar je prav tako res, da so današnji boji v institucijah (v tovarnah, šolah, sindikatih) bistvene važnosti: institucionalni novo skuša nadvladati konstitucionalnega.

20. tu je izbran primer, ki se navidezno pojavlja kot posebej oddaljen od političnega, ideološkega in ekonomskega: institucija športne igre. Pred kratkim je bilo prikazano (v zgoraj citirani številki revije Partisans), da igrajo športne institucije, kot institucija telesne vzgoje, neko zelo točno določeno vlogo v (ideološkem) hlinjenju razrednih bojov (nacionalno in internacionalno bratstvo v športu) kot tudi v vzgoji za veselo prodajanje delovne sile.

21. to je očitno tako po državnem karakterju univerze kot po ekonomiji v studiju monopolističnega kapitalizma.

22. tu izhajamo iz veberjanske hipoteze, po kateri smo mi bolj kot divjaki ignorantski do naših lastnih institucij.

Ta sklep je treba zblizati, kot smo že rekli, s proslavljeno pasažo iz Kapitala, v kateri je utrjeno, da analiza ne postane nujna vse do tedaj, dokler ne postane nujno pojasnjevati skrito. Tako je eksploatacija vidna v instituciji tlake, in zato je ne potrebuje analize. Nasprotno pa je eksploatacija v mehanizmu presečne vrednosti prikrita, zato je treba presežno vrednost analizirati.

23. tako kot psihoanaliza rekonstruira pojem nezvestnega (l'inconscient), karakteristiko treh stopenj (ID, ego, superego), za objekt tako psihoanalitične teorije kot psihoanalitične prakse.

24. Marx je pokazal, da je delavsko gibanje analizator (analyseur) kapitalistične družbe. Specifična naloga Marxa kot analista (analyste) te družbe je bila odkriti analizatorja in prevesti njegovo praktično sporočilo.

Prevedel: B. Baskar

občasni švist ostrin

in interruptus (.) prhke zemlje
ubijanje (.) izmozganih osti
razcep (.) brsti (o interruptus)

žehtijo zemljene obrvi
o corpus (.) presušena kri

zakrknjenost (.) zmlinčene zmrzali

mrli peščena sipkost (.) o corpus
trohneči (.) intervali pustošijo

razbičajo (.) prežiranje
hlapljive (.) protoplazme
poniknejo (.) vbočijo

skelet (.)
dlani

čez vse (.) brezvetrje
pogreto (.) onanira (o interruptus)

zvodenela (.) hotenja

vtepta (.) zdrizasto
hromost (.) izreče

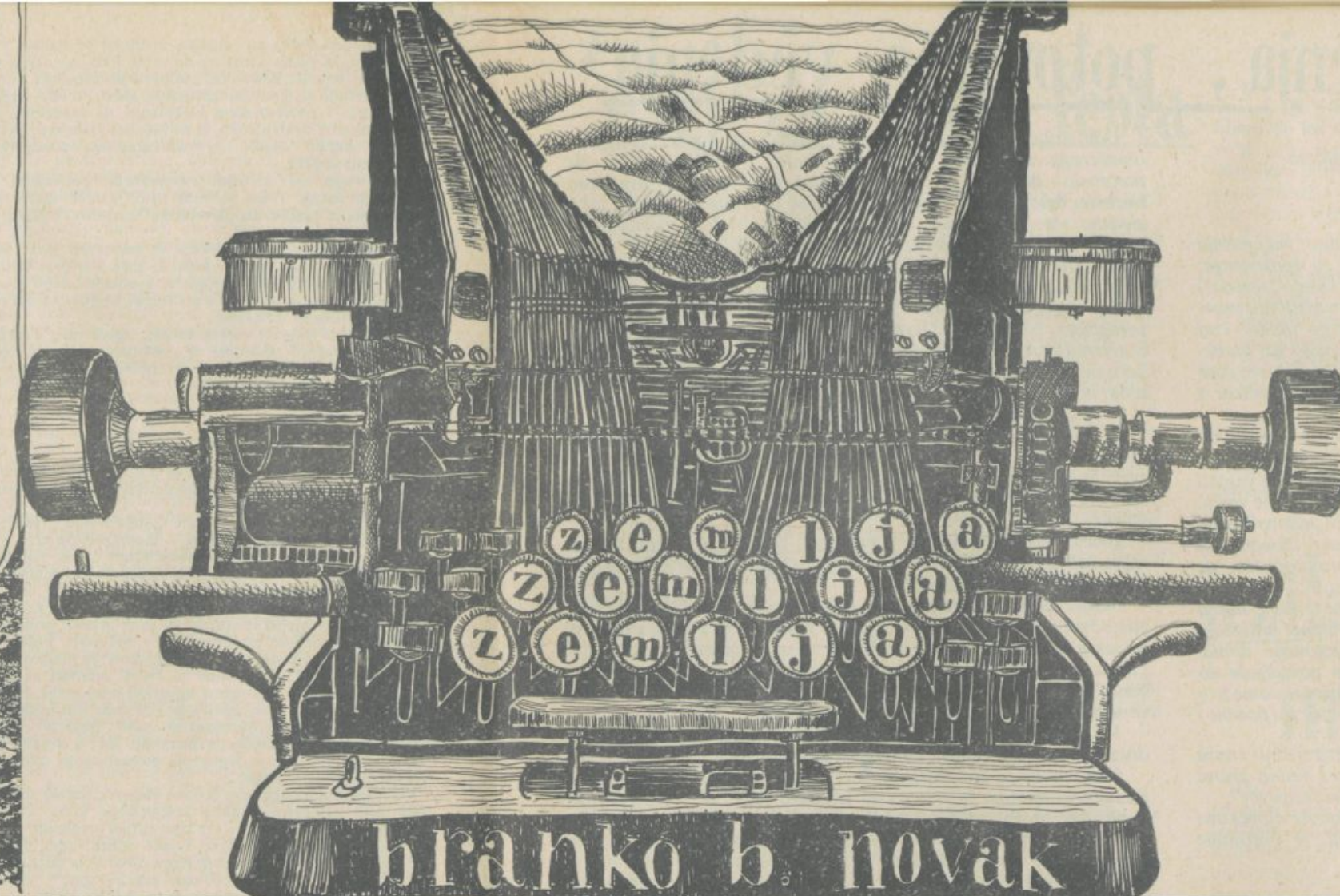
hropenje upodobi (.) jezik
izgolta (.) corpus

izsrkani (.) zavojevalci
upepelijo

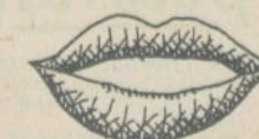
vžgane rane (.) o jezik

rečejo (.) jeziki (.) zevajoč
brezrobe (.) razjarjene čeljusti

črepinje (.) angulus

mehka mrnjava (.) mačka

v pretečem popku (.)
okrnjene strasti

vsiljivo (.) statično
vreteno
potuhnjeno lebdi (.)
v peščenem zrklu s fosilnimi zobmi
v polnočitje

jadra (.)
električna jasnina
v pohotni brazdi (.)
slokega torpeda
v foliklu (.) protitok
ščemi

o kodroglavo ščene
prebito vime
o zakonik o (.) zvodnica
žehti (.) nozdrvi
skrepenele (.) prežvečene
žvale (.) žrebici v žrelo

zaobljen bok
v hlastno zemljo (.)
v razkrečenih ozarah
zažira (.) sipka
jalovost (.) neba
tam za vodami devetimi gorami
hrumi (.) utira
prebičano

ozračje (.)
peklenski ples
skorjastih (.) psov
zasekan (.) hod
napetih harmonij
sršeče
režijo v splet
bodljikave (.) strukture
v izmozganih ogradjih
slezi (.) hranljiva sluz
iz kraterjev (.) puhti
brsteči žabji mrest

lenobna mačka (.) zasadi
skalpelni rez
v objem dlani (.) zadopljenih
trebuhov vzgon

onemogli stisk
spontani splav
kakofonij
o interruptus

kontracepcija vizij (.)

vznik (.) in propad
razblinjena

onirična (.)
dimenzija

zdresiran (.) stekel (.) bes dekorativnost (.) muhavih

kaljeno (.) motovilo (.) zabubljeno

ožgane (.) rampe
skeleče (.) prevetri
zveržen

vrisk (.) oči
zažiranje

razvejanih (.) cevi
klorirana glukoza

prekrvavljeni (.) molk
izrečen (.) jezik

v zagati korenin (.) izlajana
podoba (.) izgrgrana porozna

tesnoba (.)

hlepeč mlečnih curkov

nebes (.) preplavljenost

hlip (.) zgnetene
nasitnosti (.) utrip

se krotoviči (.)
v preteče (.)
sike (.) biča (o corpus)

brodeč (.) oplazi (o interruptus)

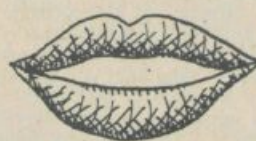
razsipna (.) trpkost
zgaženo sledi

mehkužnost (.) ganglija (.)

usloči (.) spočete živosti

plodeča (.) bibavica

o corpus (usihanje (.)
apnenčastih (.) legur)

o interruptus (.) peščenognil
besedotvor

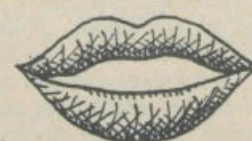
prepekana (.) scejena
slina (.) vprašena
pušča

včrepinjen diagram (.) o corpus
živorodni (.) prah

fataliziran (.) jajcevod
in blisk (.) in grom fatamorgan

entuzijazem (.) nekrofilov

vrvi (.) prihajajoče
skoz bevskažočo

dezinfekcijo (.) praši

klimatizirani (.) pestič

pljusne (.) prvi vzgib

izobčenih (.) pesti

semenasto znojenje (.) upodobitev

trepetavih (.) klic
staaljene lobanje (.) črpanje

vrvi (.) zorenje
vkljenjenih (.) teles

zveneeče (.) napete

vrvi (.) prepojene
s požrešnim (.)
krvotokom

vozlaste (.) stekajoč
se v splet lastne
zgnetenosti (.) vžiljene
trepetavo (.)

gibke (.)
pogoltno (.) napajajoče
izčrpano (.) opno

svojega gibanja (.) zapredenega
v hlastno (.) razteleševanje
nasitnega (.) spomina

kataklizme (.)
regeneracija (.)

brnečih rezil (.) razplamti
splahnela tipanja

potovanje vedenja, potovanje vedenja*

Imeti metodo hoditi pot stvari, pot stvari pa zahteva universitas, tj. genetsko rezčlenjeno totaliteto pogleda.

Ernst Bloch, Tubingenski uvod v filozofijo

Potovanje vedenja ni zaprto v turistične avtobuse: vnaprejšnja določenost vidnega, (na novo) poznane: ne pa spoznanega, srečane itn. Pod službeno taktirko vodičev, ki kažejo (seveda!) „turistične zanimivosti“: pavlovska (re)produkcija turističnih psov. Šoferjev, ki vedno znova varno pripeljejo na startno točko: kraj odhoda in kraj prihoda sta ista. Iz avtobusov izstopijo isti ljudje, kot so vstopili: ljudje, ki so se skozi določen razmak sedanega časa pomaknili v enak sedaj iste sedanjosti. Isto votli, a oveseni s spominki.

Turist vedno nosi svoj svet s seboj. Poleg tega mu „turistične dežele“ nudijo njegov svet. Tako je vedno doma. Vedno vključen v svoj svet – nikdar iz njega ne izstopi, tako da se vanj tudi vračati ne more. Ker če bi se mogel vanj vračati, bi se mogel tudi ne vrniti. Tega pa kapitalna družba ne sme dopustiti. Da bi zadovoljila-zatopila (zadovoljivo zatopila) potovanjsko naravo človeka, se pojavlja kot dopustniška družba: svojim članom dopušča, da pomnogoterjajo istost, istost, ki je ta družba sama.

Turist je potnik, ki je vedno doma. Kljub potovanju ostaja nespremenjen, in njegovi nespremenjenosti, ki se danes preveša v nespremenljivost, odgovarja nespremenjenost njegovega doma, doma, oz., ki jo skladno s svojim okamenjevanjem povzdiguje do nespremenljivosti: njegova ječa postaja njegova trdnjava: doma je v svetu, kjer nima doma: ko je doma, je tujec. Potovanje je (postalo) stistično(st), ...

Resnični potnik, potnik resničnega potovanja, je vedno znova vprašanje svetu. Vprašanje, katerega vprašanijskost vedno znova vzbuja odgovor sveta: „človek kot vprašanje, svet kot odgovor“.

Svet sam čuti človekovo potovanje in odgovor na človekovo vprašanje, dejansko zastavljeno šele v potovanju, je potovanje sveta: potnika sled je sled dogajanja stvari.

~*~*~

Ta zapis išče načelo socialističnega izobraževanja. Potovanje vedenja, ki je vedenje potovanja: socializem je proces. Oz.: sebe reflektirajoč v nedokončanosti, nedovršenosti, neprispelosti = vedoč svoje potovanje, ohranja socializem svojo resničnost, ki je procesnost: tako je dejanskost: človek spremljajoč – sprejemajoč – spreminjajoč faktičnost, ki nikdar ni dovolj dobra, popolna ipd., da bi smela biti, ostati fakzičnost.

Le kot vedenje potovanja, vedenje resnično potuje: bogati se razvija skupaj z liki sveta.

Naprotno, v blagovno-kapitalskem svetu, je vedenje zaprto v turistične avtobuse; torej tudi v družbi, katere bit je vseobsegajočnost blagovno-produkcijskih odnosov, a se kljub temu naziva (s) socialistično. Potovanje (vedenje) je sklenjeno v krog, obod-pregrada vedenja in potovanja je kapitalnost tega sveta. Vedenje za omejenost tega sveta ne ve, ker mej nikdar ne izkusi = prekorači: pomika se med ruševinami motrenja, med (po Marxu:) končnimi rezultati razvojnega procesa in more (zatorej) le opazovati, interpretirati. Družba ohranja svoj naravni značaj. Stvari krožijo svojo pot. Človek na bojnem-polju-po-bitki razčlenjuje povezuje padle in ranjene, razrušeno in porušeno... Ideolog, znanstvenik. Ne vedež, marveč le še iz-vedenec. Moralist: v pokrajini po bitki najpravšnje in blažilno – porcija etike.

Vedenje ni nadstavbnštvo: potovanje vedenja je cirkuliranje kapitala.

Ko je vedenje, vedenje obstoječega kot obstoječega, nikakor ni vedenje potovanja. V tem je osrednji problem za družbo-državo, ki se želi – kot celo sama pravi skozi časopisje ipd. – razvijati v socialistično, v socializem. Kako izkusiti mejo, če je ne prekoračimo? in kako prekoračiti jo, ko se celotna stvarnost temu zoperstavlja? Še drugače vprašano: kako naj ljudje gradijo socializem, če „ne vedo kaj delajo“ (Marx)? In kam prispemo, če zgradbo sprejmemo kot to, oz. za to, kar naj bi bila?

Izgodišče socialističnega izobraževanja, ki je, da bi t(ak)no bilo, hkrati izobraževanje socializma, je DEKAPITALIZACIJA VEDENJA. (kaj vse to podrazumeva in zaobjem, kakšni so praktični posegi, tu ni moč iskati). Tedaj bo moglo vedenje izpričati svojo življensko bitnost, bitno življenskost kot predmetno, čutno delovanje.

Odločujoči motiv potovanja, socialističnega izobraževanja (izobraženega socializma, učenje-pučevanje, je DELOVANJE. Ne preprosto: delo kot „odtujen produkcija“ (Marx) = družbeno koristno delo, četudi dodamo: „zavestno in smotrno“ – kajti tako gledano sta „zavestnost“ in „smotrnost“ že vnaprej postavljeno, delo postulirano – neprekoračljivo, družba večna, skratka: ostajanje v sferi dela, kraljestvu nujnosti, brez onkraja: svobodnosti, = protisocializem. Delovanje je (za marsikoga) prestrašujoče negativno, negatorsko. Ravno tako socialistično izobraževanje: ne predajanje (vsiljevanje) pozitivnih programov, ciljev in k njim začrtanih poti, prevladujočih vrednot, norm itd. Kritična osvetlitev faktičnosti, iz katere mora učenec sam najti pot – le tako ni več samo učenec. Tako more biti izgrajevan novum.

V osnovi je prevladovanje zgolj pedagoška izkustva.

V kolikor je izobraževanje zgolj izobraževanje, izobraževanje zgolj (nekakšnega) individua, medtem ko je svet brezobrazen in v svoji brezobraznosti zapuščen, če ne celo vanjo potiskan, imamo opravka z organizirano prevaro, institucionaliziranim prevarantstvom.

Iskano: študij sodeluje v toku sveta, vedenje in vedeno skupaj napredujeta, vzpon vedenja je vzpon predmeta, razvoj mišljenja ne izpušča več materije razvoja.

Bloch: izobraževanje moramo pojmiti tako v objektivno-organizirajočem kot v subjektivno-vzgojnem smislu, kajti z novo stopnico subjekta nastane istočasno tudi nova stopnica objekta in obratno: „ta novi predmet vsebuje ničevnost prejšnjega, je o njem pridobljeno izkustvo“ (Hegel). Tu se torej v vse preciznejši manifestaciji istočasno s liki zavesti odvijajo tudi liki sveta.

V žargonu dnevne politike: izobraževanje je vključeno v družbeno prakso. Vendar, tu nastaja usodna zmota.

Medtem ko je socialistično izobraževanje posredovanijska subjekt-objekt-relacija, vedno znova izkustvo meje, tj. vstop-začetek nove sfere, nova stopnica, torej: proces preporoda samega cilja – stalno osveževanje, gre tu za obglavljenje subjekta takoj, ko izobraževanje ni sodelujoče, sotravno vključeno v družbeno prakso, ampak ji je podrejeno. Medtem ko gre v prvem primeru za posredovanje, ki je ZGODOVINSKO pozitivno, vendar – kar je nujno, da bi bilo zgodovinsko – stvarnost negirajoče, kajti „niti ena stvar se ne vzema niti zapušča takšna, kakršna je bila“, gre v drugem za negacijo zgodovine kot pritrjevanje obstoječemu, postularjanje in piedestaliranje taistega: pietetno-pietistično (:piemitično) odrazništvo. Vedenje je kapital vladajočih. Podrejeno faktičnosti. S tem je odvzeta ravno tista kvaliteta, ki (po Marxu) dela človeško delovanje človeško (= delujočega človeka resničnega): smoter, ki ga dejavni, delujoči človek udejanja in zanj ve: reflektirana idealna predstava kot zakon njegovega predrugečevanja, izučinkovanja predrugečenja oblike naravnega.

Zakon je tu naravni zakon družbe (personificiran v aktih politokratskega aparata). Teoretično-praktični človek: svoje bistvo izpričujoči človek, je samo še praktično uporabne človek: delavec-garač, ki smotra svojega delovanja ne ve in v položaju, v katerega je potisnjen, niti ne more vedeti (še tedaj, ko misli, da zanj ve, ga ne ve -brezumno delo opravljajoč, v tem primeru še toliko manj). Vzgoje vzreja. Izobraževanje funkcija kapitalne strukture, kapitala (kar se npr. izraža kot produkcija kadrov profiliranih ustrezajoče obstoječim potrebam itd.). Univerza multiverza.

~*~*~

Svojčas je Marx to, kar je v tem zapisu izpostavljeno kot „načelo socialističnega izobraževanja“, da bi bilo dojemljivo in racionalno razumljivo, imenoval „revolucionarno prakso“. V znani 3. tezi o Feuerbachu je zapisal, da „materialistični nauk o spremembi okoliščin in vzgoje pozablja, da okoliščine spreminjajo ljudje in da mora vzgojitelj sam biti vzgajan.“

Ko to ni tako, je razbita procesirajoča enotnost „učenje-poučevanje“ in od dveh delov razdeljene družbe je eden vzvišen nad njo. In obratno: ko je družba razdeljena, je en del vzvišen nad njim in seveda drugega „delovno ljudstvo“ ali „nèvedno množico“ itd. poučujoč. Dialektika razsvetljenstva. Nam seveda bolj odgovarja Engels. Ta je „nekatera najtežja mesta (Marxovih Tez o Feuerbachu-op. tm) razvezal in jim dal pojujnejšo obliko“ (Urednik v MEID II, str. 356). Eno takih tako zamršenih mest je našel v 3. tezi xx: „da mora vzgojitelj sam biti vzgajan“. Popravlil v: „... da mora vzgojitelj sam biti vzgojen“. Tu smo pa uspešno mark-sisti(čni).

† Ob 8. poglavju (Način potovanja vedenja, Faustov plan) Blochovega Tubingenskega uvoda v filozofijo.

tomaž mastnak

esej za poeta feota

Od takrat je preteklo res veliko vode in Feo se je komaj pripravljaj, da bi začel pisati pesmice.

Šlo je za sledečo stavbo. Na cigareti „DRAVA“ (Tobačna tovarna Ljubljana, tipska črna cigareta), ki je za vse, ki se na to spoznate, brez filtra, se je imelo štiri milimetre od njenega neprizganega dela (tistega torej, skozi katerega se vleče) začrtati majhno črtico. Feo se je šel stavit, da bo pokadil cigareto do črtice! In jo je lepo prizgal; ogenj se je začel počasi pomikati proti črtici, zarisani s kuljem. Še centimeter, še štiri dime, še tri milimetre do črtice, še dva, samo še eden. . . Feo je s konci nohtov držal ostanek čika, kajti to ni bil več cel čik, priznajte, in z le njemu lastno desperadovsko spretnostjo vlek el zadnje oblačke vaze. No, in ko sem ravno pričakoval, da bo plava oznaka štirih milimetrov izginila v sivem pepelu, je zadnji ogenjček s preostalo trohico tobaka padel na tla. Feo je med nohti obdržal komaj kaj več kot štiri milimetre dolg ostanek v tulec zvitega cigaretnega papirja. To pa je bilo usodno in dovolj, da je stava splavala po vodi, ki je pretekla od takrat. Niti enkrat ne stopiš v isto reko. Feo v življenju res nima prave sreče. (In kaj bi nam moralne zmage v nemoralnem življenju?)

To je bila neka vlažna in topla jesen, baje leta 1967, baje v neki veži, v katero je iz dijaške menze smrdelo kislo zelje, ko je zunaj strašno bilo in ko sva baje čakala, da se že enkrat izlije.

1.

Iz Svina v Sužid. To je bilo po dvanajstih letih, ko so bila vsa pripravna znanstveno raziskovalna dela po načrtu že končana. Nekje na zahodnem robu doline se je svetlikala Nadiza. Tam, kjer se cesta iz Svina spusti v ravnino doline, stojijo hlevi kmetijske zadruge Kobarid; v njej opravljajo prisilne zakole. Pesnikom priljubljene poljane prisodob.

To je tam, kjer je glas sove ali čuka vabil k sebi še tople mrličice. Kjer so veljali drugačni zakoni. Celo za žbino. Ker greš ven in prideš, nekoč nazaj in to ni več zakonska ovira. Tega nobeden ne pomni več. Zdaj to delajo sociologi in etnologi:

- a) da
b) ne
c) ne vem
d) vem, pa ne povem

Vse to vzameš, recimo da na papir. Izdelal si nekaj kombinacij in odkril pozabljene resnice. To je hec. V Sužidu jim že nihče več ne verjame. Ali pa zgradijo hidroelektrarno na Soči in vse skupaj lepo zalije voda. Da je mirr.

2.

Na Brodu. Spomladi, ko je že fino sonce in se pripelješ iz centra z enico in šestnajstko. V barako pada žarek s Sonca. Feo igra dvoje orglic naenkrat: v ene piha iz ust, v druge iz nosa. Sliši se imenitna godba. Če se ne dogovoriš, boš molčal do smrti.

This image shows a full page of dot grid paper. It features approximately 20 horizontal rows of small, evenly spaced dots. The dots are arranged in straight lines across the width of the page, providing a guide for writing or drawing without solid lines. The background is a light cream color. In the bottom right corner, there is a small circular logo containing a stylized figure.

☛ Umiraš. Prepozno za govo, prezgodaj za molk. Zdaj si le še zvezdica v opombi pod črto, ki opominja, da se spominjaj življenja.

3.

Llano de los Caballos Mesteños. Sonce zahaja in kaktusi vlečejo svoje sence v puščavo. V peščenem griču sedi ob poginulem konju osamljeni desperado. Ob padcu se je sombrero skotalil lučaj nižje, proti vnožju. Gleda polovično sonca, ki se utaplja v pesek, zvija cigareto in poje otožno pesem.

Tamo u Ljubljani,
negde kod Ria,
sedi nevaljalac,
prodana dušo,
propali student,
sad konjokradica
i kaže u tamu:
verde mascal y peyotl!

Če te vprašajo, od kje ta tvoj, pravljичni svet, reci, da od tam, kjer ženske šele privajajo na tobak.

Pavle ZGAGA

jezik, narečje, žargon
in druge zgodbe

Ozračje je bilo za spoznanje megleno, bolj kot smo ga običajno navajeni gledati, pokrajina povsod naokoli eno samo ravno polje z redkimi nizkimi drevesci ali grmčki, vzdušje pa žalostno, resničnejše: otožno. Prav sredi (ne, malo bolj v stran) takšnega okolja so bili nekoč zgradili (pitaj boga kdaj, toda videl sem na lastne oči) objekt v obliki hiše. Ta hiša je bila široka kakih dvajset metrov, dolga verjetnih sto, vrh dvokapne strehe pa zagotovo ni segal dlje kot tri metre od tal. Skladnost je bila tako popolna, da sem se moral nasmehniti.

V tem trenutku pa je obravnavanje nekaterih besed v kočljivem položaju; beseda—besede same pa grozno občutljive in brez sramu po pravici povem, da se precej bojim (cwikam) postavljati nekatere trditve, pa čeprav pravilne. Kajti: če se slučajno proti mojim trditvam postavijo strokovnjaki, pravne osebe in še organi javne varnosti, sem odločno oplel. Ker pa je pojem jezik delikatna stvar, se lahko sklicujem na to, da ne počenjam nič novega na tem svetu; to so delale že premnoge generacije pred menoj in velikokrat so se motili prav v svojih trditvah. Od tod verjetno izvira: *errare humanum est*.

Jezik je absolutno vse, kar izgovorijo in napišejo v okviru posameznega naroda. Je predmet, za katerega se ljudje borijo, ko zmanjka boljšega mesa. Mesarji so nedvomno dobri poznavalci jezika, saj imajo opravka z najrazličnejšimi ljudmi, ki se seveda razlikujejo po posameznih jezikovnih posebnostih. Jeziki so razdeljeni na žive, nepolmrtve in mrtve. Živi jeziki so danes govoreči, aktivni jeziki, ki jim je obstoj zagotovljen za daljšo dobo. Napolmrtvi jeziki se resda še danes govorijo, toda grozi jim izumrtje (npr. jeziki nekaterih indijanskih plemen, avstralskih in podobnih „neciviliziranih“ ljudstev). Nekateri izmed napolmrtvih jezikov so že izginili: to so izumrli jeziki. Mrtvi jeziki (starogrški, lastinski ipd.) so v boljšem položaju kakor izumrli, napolmrtvi, ker so se vsaj ohranili v pismenih virih. Za napolmrtve je v primeru njihovega propada težko reči, da se bodo v pismih ohranili. Taki pojavi morajo poštenega in občutljivega človeka zaboleti v duši.

V današnjem civiliziranem svetu so jeziki ekonomsko pogojeni, in to v precejšnji meri. To pa je kaj ključna karakteristika predvsem za naš jezik. V naših šolah poučujejo mladi rod največ angleški, nemški, francoski, italijanski, ruski idr. jezike. Namesto, da bi se učili tistih jezikov, ki propadajo. Ozadje takih početij je očitno ekonomsko-turističnega značaja: poudarek je na goli praktičnosti-nobenega smisla za eksotiko ni opaziti, nobenih simpatij do inkarnatstva. Kot na dlani velja: denar je sveta vladar. Brez gnarja ni nič itd. Saj maloprej navedenih jezikov se ni težko na lastno pest naučiti. In knjige, pisane v teh jezikih, z izjemo ruskega, so drage, tako da se do njih dokopljejo le premožnejši.

osebki. Knjige na Poljskem so npr. lepe in izredno poceni, pa nas niso ne v osemletki ne v srednji šoli učili poljščine. Toliko o izenačevanju možnosti posameznikov. Druga plat je še zanimivejša: ali ne bi bilo krasno, če bi vsi slovenski gimnazijci obvladali arabščino, ali jezik kakega avstralskega, indijskega plemena in to s približno takim znanjem, kot se to godi z denimo angleščino, ki je pri nesamostojni misleči mladini strašno v modi.

Poseben pojav pri jezikih je esperanto, ki ga že od mladih nog gor živega nisem mogel videti. To je umeten jezik, pogruntacija Poljaka Zamenhova, a je bolj podoben Morsejevi abecedi kot kakemu pravemu jeziku. Naravni jeziki so družbenozgodovinski produkt, stvaritev ljudstev, danes jih je le še malo; jih pač inteligenca zatira in se raje naslanja na sodobnostne odnose do jezikov.

V praksi in trenutku pa imajo pooblaščen "vzgojitelji" nekorekten odnos do dveh jezikovnih derivatov: narečja in žargona. Nanju gledajo vzvišeno in skoraj zaničljivo. Jezik, ki ga govorijo izobraženci in nosi ime konverzacijski, ni nič drugega kot običajen žargon in spada z jezikovnega gledišča v isti predalček kot

npr. potepuški žargon. Navaden žargon je tudi pametnjaška uporaba tujk, posebno latinskih – včasih kar celih stavčnih izrazov.

Pregled nekaterih najvažnejših jezikovnih skupin:

Nečesa se je pri tej razpredelnici treba zavedati: jezikovna skupina ni istovetna s kulturno skupino.

SEVERNA AMERIKA

Jezikovna skupina

Athapaskov

Algonkinska

Algonkinska

Eskimska

Irokeška

Siouška

Muskhogeana

Šošonska (Shoshonean)

„Hoka-siouška“

JUŽNA AMERIKA

Jezikovna skupina

Čonska (Chon)

Ges („Macro-Ge“)

Tupi-Guarani (Lingua Geral)

Aruška

Karaibška

Granchaco

Chibcha

Aymara Quechua

„Hoka-siouška“

OP.: Podatki o Indijancih so iz etnološke in antropološke literature.

I.F. Volarič

22. festival jugoslovanskega dokumentarnega in kratkega filma beograd 3.-8. marca

Marčevski beograjski dnevi jugoslovanskega filma kratkega metra niso nakazali nikakršnih sprememb v pogledu splošnih ugotovitev iz predhodnih nekaj let. Čeprav se je število letos predstavljenih filmov zmanjšalo, jih je mogoče od okrog devetdeset prijavljenih in okrog šesdeset prikazanih v uradnem programu izdvojiti komaj pet, šest ter jih označiti za umetniške celuloidne stvaritve, superiorne današnjemu trenutku, nabite s poezijo in avtentično energijo, bitja-artistični akti, ki si drznejše vzpostaviti enakoverden dialog s svetom ter intenzivno komunikacijo z gledalci. Polovica, skoraj večina ostale proizvodnje pa tvori brezoblično maso, skupek produktov, katerih eksistenca je vezana na goli projekcijski čas, nakar zapadejo v „ničevost“, iz katere so po bog si ga vedi kakšnem nesporezumu ali naključju nastali. Njihovi nivoji ne presegajo novinarsko-vsakdanjsko-bulvarjskega angažmana, krog njihove tematske orientiranosti in zainteresiranosti je zaprt, površinski, omejen na kurentnost in največkrat vezan na elemente frapantnih senzacij. Ostane nam še skromna skupina filmov, ki jih ne moremo izenačiti niti s tematično, brezupno maso, niti postaviti vzporedno z redkimi izjemami, ki zadnja leta potrjujejo pravila igre naše kinematografije. V njih so prisotne vsaj težnje, hotenja, nekoliko vzneseno rečeno „sence slutnje božje glorijske“, slutnje nekega intenzivnejšega, globalnejšega, na ta način bolj človeškega odnosa do sveta. Sem spadajo filmi NA POČITNICA! Miodraga Nikolića, POT K SOSEDI Tonija Tršarja in Jožeta Pogačnika, IZDELAVA IN ODKRIVANJE SPOMENIKA VELIKEMU SRBSKEMU SATIRIKU RADOJU DOMANOVICU Vuka Babića, VODA, OGENJ IN SRCE Jožeta Bevca, SOLIST IN BETON Stjepana Zaninovića, PUNTAR IN REVOLUCIJA Boštjana Hladnika.

Razrešiti vprašanje, kje so vzroki za takšno stanje na področju kratkega filma pa tudi v domači kinematografiji nasploh, kje naj iščemo izhod iz labirinta sivine in nemoči ni, namen tega zapisa, ker je takšen „poskus ubijanja dveh muh na en mah“ zaradi kompleksnosti tega problema a priori nesmiseln in nemogoč znotraj festivalskega pisanja.

Prav gotovo pa je nezmotno trditi, da je prevladujoča amorfnost in hibridnost domačega filma kratkega metra v veliki meri refleks splošnega družbenega razumevanja filma, njegovega manjvrednega tretiranja v perspektivi do drugih umetnosti, ter še njemu neopredeljenega ustreznega prostora. Razvidno pa je tudi dejstvo, da so našemu filmu potrebni mladi ljudje nove senzibilnosti in brezkompromisnega odpiranja do sveta. Začaran krog pa s temi ugotovitvami ni razrešen: kje mlade ljudi in (če to ni ovira) kako jim omogočiti, ka se takšno stanje ne bo ponovilo.

2

Izmed dokumentarcev, ki so bili tudi letos daleč najštevilnejše zastopani, lahko mirne vesti izdvojimo kreacijo Živka Nikolića MARKO PEROV in Ivce Matića VICE ter ju postavimo v vrsto dosežkov svetovno znanih avtorjev jugoslovanskega dokumentarnega filma.

V primerjavi z animiranim filmom, katerega konstituentne so likovni in kinestetični elementi s pomočjo katerih je izoblikovana povsem transcendentna realnost, in igranim filmom, ki temelji na mišansko-igranofilmskih celinah, organiziranih na način čim totalnejše iluzije stvarnosti, so pri dokumentarcu osnovni material fragmenti čutne in perceptive eksistencialnosti. Toda dokumentarni film ni gola, fotografsko-mehanicistična transkripcija realnosti, objektivni odtis stvarno potekajočega dogajanja, temveč selekcija stvarnosti, tako avtorska, v pogledu izbora materiala ter orekestracije le-tega, kakor madijska, ki izhaja iz specifične strukture sredstva. Uspešna sinteza avtorske in medijske selekcije ozioroma resnice pa omogoča teorijo, umetniško resnico, ki prerašča okvire privatnega in neobveznega posega ter budi tudi v nas aktivno relacijo do predstavljenega fenomena. Takšno komunikacijo sta na nivoju ustvarjalno-oblikovne in humanistične vrednosti letos polnokrvno vzpostavili le na začetku omenjeni deli. Filma nam predstavljata povsem vsakdanje, linearno, časovno in prostorsko enotno dogajanje. V VICAH na velikem smetišču ljudje med masivnimi jeklenimi buldožerji

in seksualno izživljajočimi se prašiči nabirajo odpadke in izrabljene materiale potrošniško-pridobitniške hiperprodukcije. Dokumentarec MARKO PEROV pa nam s objektivnimi in subjektivnimi kadri kaže starca ob poti na koncu vasi ter njegove vizualno-slušne percepcije zanimivejših pripeteljev enodnevnega časovnega razpona. V obeh delih je filmska konstelacija strukturalizirana na način, ki ne dopušča prostora kaotičnosti življenja ali kakor bi delal Hitchcock „madežem dolgočasnosti“, temveč razkriva potencialen metaforično-simboličen podtek.

Nedeljko Dragić z DNEVNIKOM nadaljuje tradicijo fenomenoloških karakteristik zagrebskega risanege filma. Bistveni konstituenti njegovih naimacijskih operacij sta črta in plošev, statična likovna elementa, ki sta temeljna materiala, onotološka podstat celotnega risanofilmskega modiliranja zagrebske šole tako imenovane reducirane animacije. V primerjavi s polno animacijo Disneyevskega tipa, ki oblikuje svojo vizualno solucijo po modelu sfere predmetne, slikarsko-plastične eksistencialnosti, je Dragićeva realnost povsem neodvisna in transcendentna. Avtorjeve impresije in vizije, povezane med seboj po svobodni, asociativni logiki, so realizirane znotraj znakovnega sistema avtentičnih likovnih entitet ter zgolj risanofilmskim strukturam lastnih faktur animacijskega gibanja.

STUDENT Konija Steinbaherja in Janeza Marinskega po svojih priktografskih konvencijah ravno tako uveljavlja pismo t.i. reducirane animacije. Od Dragićevega risarskega metodološkega postopka se razlikuje predvsem po konstantni uporabi barve, sekundarnega likovnega elementa ter po vpeljevanju enot iz animacijske podvrste kolaža. Ostaja pa še vedno na precej standardnih pozicijah filma kot „pripovedovanja zgodbe“ (zgodbe o nekem študentovanju), ohranjajoč tako dramaturško-narativni princip, ki je značilna shema komercialnih konstrukcij igranega filma. Hotenje po organiziranju pripovedi na osnovi „že viđenih“, prepoznavnih celot jemlje tako neposrednost in prirodnost doslednega znakovnega sistema reducirane animacije.

SILVAN FURLAN

ob festu 75 - o hrabrosti in podobnih stvareh

Pričujoče pisanje ni nikakršno festivalsko poročilo, niti nekakšna lucidna analiza beogradskega filmskega skupa. Nastalo je iz plakatnega teksta, ki smo ga skupina mlajših Slovencev, Jože Dolmark, Filip Robar-Dorin in Silvan Furlan, predložili novinarski publiku v informacijo. Tako to pisanje tudi v tej razširjeni in redigirani izdaji ohranja plakatno strukturo verbalnega izražanja. Hotel sem, da ostane v večji meri vsebinsko in tehnološko neizpremenjeno in kot tako posredovano tudi vsem ostalim, ki jih njegova problematika zanima.

Po svetu je več kot 50 centrov za t.i. alternativni film. Zanje je značilno, da ustvarjajo-iščejo-oblikujejo nove načine stikov med sabo in publiko. Vse te skupine delujejo nekomercialno. Zasnovali so jih filmski delavci sami. Nekatere izmed njih so nastale kot rezultat boja za drugačne, nove strukture družbe in so politično orientirane; druge so manj družbeno angažirane. Toda vsem tem skupinam je osnovni cilj – porajanje DRUGACNEGA FILMA, izgradnja drugačnega odnosa do filmskega ustvarjanja.

Edini način, da se ustvari neklupna, nestandardna produkcija, je vzpostavitev nekomercialnih pogojev in vzpodbuda nekonvencionalnih zahtev za scenarije, snemanja, montaže in vse ostale kreativne faze delanja filmov na tehnični in organizacijski ravni. Tako je pisal DŽIGA VERTOV že leta 1938 in danes ga lahko samo še dopolnimo: film ni zato na tem svetu, da bi ga sam kot takega menjal, je pa eno izmed sredstev v boju za drugačen, boljši svet. Takšno sredstvo pa je le takrat, kadar se do njega opredelimo kot do revolucionarnega sredstva v najširšem smislu in ne zgolj kot do blaga, ki bo služilo sejmarskim atrakcijam za zapolnitve malomeščanskih praznin.

Torej se mora delovanje alternativnega filma vključiti v najširšo realnost vsakdana. V realnost, ki je večplastna in ne le dimenzijska zabava. Mi vsi bivamo in delamo veliko več kot zabavo in zabave. Smo torej na tem, da razumemo film na nov, bolj sodoben in elastičen način. Alternativni film je iskanje tistega „kako“ in „zakaj“ v odnosu nem filmom in gledalci. Zakaj je publika odtujena? Ina ali je sploh samo publika tista, ki je v tem odnosu odtujena? Obstaja točno izdelana struktura „velikega“, komercialnega filma, ki jo je razvil Hollywood in ki omogoča gledalčevu otopelost. To strukturo vsiljuje producersko-distribucijska mašinerija, ki je povsod po svetu enaka, katere funkcija je, da si ustvarja velike kapitale. Rezultati tako politiko so stagnacija filma kot umetniške forme, poneumljanje gledalca kot posledica nazadovanja strukture filma in razpravljanje o filmu v obsegu kritičnega besednjaka, ki ga je v dvajsetih letih zasnoval Louis DELLUC.

Gibanje alternativnega filma je morda prvi korak za spremembo situacije – to je gibanje, v katerem se morajo najprej filmski delavci sami opredeliti do drugačnega načina delanja filmov: zamenjati želje po megalomanijskih sredstvih za realizacijo in sanje o neizmerljivih profitih teh sredstev za REALNE, DIREKTNE IN POZORNEJŠE KONTAKTE ČLOVEK-FILM-CLOVEK. To ne pomeni, da morajo zapustiti svoja delovna mesta in začeti stradati, da bi delali filme, da bodo sredstva padala z neba, da se bo delalo pretirano ceneje in tehnični inferiorneje. Tukaj gre precej za pozornejši odnos do akta filmskega ustvarjanja, do medija samega, do komunikacije, ki jo ta medij omogoča. Govorimo o odnosu, opredelitvi, ki zajema spekter filmskega dogajanja v celoti. Manjka nam malo več bistvene pozornosti, gojene misli in pranja oči, kakor je temu že rekel MIZOGUČI.

Za vzpostavitev takšnega razmerja do filma, moramo najbrž ponovno pretresti zvezo med filmom in gledalci. Kajti znati gledati film in ga potem pre-mišljati na nov, mitov in slepil razbremenjen, kreativen način, pomeni napor. Ugledati realne dimenzije obstoječega v razmerju do filmskih prividov že zahteva imeti hrabrost priznati, da se tudi film študira. Mimo analiz, teorij, filmologij in ostalega znanstvenega ukvarjanja s filmom, poredkoma izhajajo prve, zadostne pedagogije izobraževanja publike. Izobraževanje vodi v pozornejše gledanje, ki že samo iplicira nakazuje zrelejši premislek o filmskem delu. Možnost, da se film lahko „premisli“ in „razume“, najbrž ni v osrednji eksistencialni intenciji umetniškega dela. Toda v svetu, ki ga živimo, je zelo prisotna tendenca pogovarjanja o umetnosti. Zgleda, da je dovolj „razumeti“ film, da bi on kot umetnost lahko obstajal, čeprav je način eksistence filma kot umetnosti strukturalno različen od načina eksistence mišljenja. Nam na tem mestu ne gre za razčiščevanje te problematike, ki je sicer nujna posledica filmskega izobraževanja. Smo pa prepričani, da edino gojena filmska misel lahko vodi v izboljšanje najširše opredelitve do filma, od inovacij v njegovi strukturi do učinkitejšete estetske komunikacije, ki jo kot določen umetnostni medij nudi.

Ne verjamemo, da bo do tega procesa prišlo znotraj oficialnega filmskega sistema, ki omamlja večino publike. S pomočjo takšnih filmov, ki sestavljajo 95 % programa FEST-a. Njegovi filmi so prevenstveno vezani v sistem potrošnje, dostopni „umnemu“ meščanstvu. Priznajmo to dejstvo. Od tod tudi ugotovitev, da je FEST danes sicer še pomembna stvaritev jugoslovanskega novega filma, a jasno kaže kakšni v večini smo uskočeni od filma kot kulturnega in komercialnega proizvoda, utemeljeni v mitih, ki jih takšni filmi reproducirajo in ki so miti, na katerih počiva moč establishmenta, tako v kapitalizmu kakor v socializmu.

Če hočemo še kaj početi s filmom in z nami samimi preko filma, moramo spremeniti pravila igre in pričeti delati na alternativni obstoječega sistema, demistificirati film kot identifikacijsko zavetišče pred problemi stvarnega sveta, kot blago, ki je integrirano s svojim lažnim potrošniškim sistemom zvezd v eksploatacijo človeka. Kaže, da v trenutni situaciji največ odtujenosti povzroči ravno ideja „profesionalnega“ koncepta filmskega ustvarjanja. To profesionalnost moramo razumeti pravilno, saj na tem nivoju tako v filmu kakor v drugih oblikah izraza označuje samo drugi aspekt za takšno dojetje stvari, kakršne v resnici so. Dajmo spustiti ekonomske kalupe veledenarnih filmov, delajmo filme zastran filmov samih, poskušajmo biti z njimi kot kreativni ljudje, ne kot „mozgači“ in „izmozgavanci“.

Gibanje alternativnega filma si je zastavilo cilje, ki jih grobo opisujemo v tem tekstu. Filmska alternativa ne pomeni anarhističnega bunta zoper

uradni filmski sistem, ki počiva na profesionalizmu in ki ima te in te napake, ampak vzpostavlja vzporeden filmski sistem, možnost, da se stvari okoli filma razumejo izvorno. Dovolj nam je iz dneva v dan uglajenega blišča in fluidnosti hollywoodskih filmov, njihovih reakcionarnih vsebin in konzervativnih sporočil. Gledalcu preseda že sam način njihove izdelave, ki je statičen, tradicionalen in preračunan tako, da ga pusti mirnega, indiferentnega. Zgodovina filma je bolj ali manj zgodovina hollywoodiade – zgodovina prilagajanja filma represivnim in koruptivnim družbenim silam po letu 1929. Če se je že film kdajkoli doslej hotel izviti iz „tovarn sanj“, se je skušalo osnovni problem tega osvobajanja razrešiti v ponovni definiciji njegove prirode. Ta radikalna težnja se je po EISENSTEINU razvijala kot koncentrirani formalni radikalizem ali pa je dobila značaj subverzije in je končno pripeljala do neodvisnega, nekonvencionalnega, alternativnega filma, ki kategorično zavrača konvencionalno estetiko. Alternativni film pomeni prekinitev taktike pomiritve s filmom hollywoodske tradicije, ki ga vzdržujeta srednji sloj in borgezija, katere mirno prenašata hollywoodsko estetiko, industrijo in umetnost, tip filma, ki ga goji tudi večina velikih evropskih režiserjev.

Gibanje alternativnega filma hoče filmu približati njegovo pravo prirodo, ki je po statični sliki vlaka, ki pripelje na postajo, po posnetih gledališčih, po zgodbicah in slapstickih, skonstruiranih zapletih in dramah, v NEPOSREDNI FIKSACIJI življenjski manifestaciji na trak, v filmskih stanih. ... Za takšen film je nedvomno potrebno novo oko in netradicionalen razum. Za estetsko komunikacijo namreč ni dovolj, da je film avtentično napravljen, ampak da se lahko kot tak tudi sprejme. Različni ljudje gotovo iz raznih aspektov svoje odtujenosti različno dojemajo filmsko delo. Da bi to dojetje bilo čim bolj kompleksno, bo že najbrž treba seči po kakšnem Christianu METZU ali vsaj Dušanu STOJANOVICU. Novi, alternativni film rabi osvobodeno oko za razum, ki je danes prevladal v vseh sferah življenja in ki želi, da prodre tudi v film, da poišče zanj neko racionalno opravičenost. To dejstvo gotovo nakazuje nevarnost za eksistenco filma. Tokom tega pisanja smo se že dotaknili problema razmišljanja o filmu, ki je na eni strani nujno, po drugi pa paradoksalno hkrati, ker film govori daleč bolje kakor besede. Ta neadekvatnost efektra podobno kakor znana HEIDEGGEROVA estetska interpretacija, po kateri je pravi izhod sveta in naše eksistence v poeziji, v umetnosti. Umetnost in znotraj nje film, nista po svoji intenciji nikakršni zamenjavi za karkoli, nista prvenstveni ideal, h kateremu naj težimo. Ne prosvetljujeta naših načrtov za bodočnost. Film samo je in kot tak obstaja. Gibanje alternativnega filma skuša doseči ravno to, da film publika realizira ravno preko uma v možnosti OBCUTENJA NJEGOVE EKSIISTENCE in to tu in sedaj. To občutenje je neposredno ali pa ni občutenja in ni umetnosti.

Treba je nenavsezadnje poudariti, da iz vsega tega sledi, da so moralne zahteve po takšnem gibanju; intelektualne in fizične kapacitete potrebne za takšen odnos do filma, zares velike. Toda gotovo niso dovoljšni izgovor zato, da filmskega delavca izdvajajo kot nekaj posebnega v družbi. Filmski delavec mora biti zares delavec kot vsak drugi človek.

Ta zapis je nastal iz dobre volje, da se problematiki FEST-a in našega kinematografskega sporeda, kakor domači filmski produkciji in odnosu do filma nasploh, da se vsemu temu „veseljačenju“ zastran atraktivnosti filma, bontribuiru neko novo, kreativnejše, alternativno gledanje in opradeljevanje. Način bivanja s filmom, ki mu pravimo alternativni film se mora realizirati tudi pri nas v Jugoslaviji, ker je ravno v njem edina prilika razvoja filma in nas samih. To upamo v deželi, ki prakticira samoupravni socializem, kjer takšna revolucionarnost najbrž ne bo prešla v reformizem in kjer filmski radikalizem ne sme biti obsojen na politiko in strategijo družbene in estetske subverzije.

JOŽE DOLMARK

priloga argumentov v zagovor koprške rafinerije

Ceprav niso vprašali nikogar, nikogar izven svojih republiških in občinskih upravnih poslopij – je danes projekt koprške rafinerije že tako daleč, da pomeni vsako kritično obravnavanje njegovih ekonomskih, političnih in moralnih izodišč v velikem delu le brezsmiselno nerganje in pristane na isti ravni kot navdušene ovacije zagovornikov projekta, katerih javno izrečeni argumenti nimajo skoraj nobene zveze z dejanskimi interesi pri njegovem uresničevanju, ki teče naprej po svoji lastni logiki in po načelih, ki niso ravno najprimernejši, da bi se jih dajalo v javno razpravo. Na drugi strani pa je prav to dober razlog, da se pride z ocenjevanjem argumentov, ki zagovarjajo koprski projekt pred javnostjo, vsaj do spoznanja tistega, kar za ta projekt ne predstavlja bistvenega motiva.

Proces ustanavljanja rafinerije je že v teku in nobena razprava, nobeno ponovno vrednotenje ga ne more zaustaviti. Lahko pa poskusimo vsaj razčistiti z lepo-zvenečimi izjavami, ki ga spremljajo in torej preusmeriti pozornost na resnične motive v njegovem ozadju.

~*~*~ dalje na strani 19

Spet o BITEF-u... ali

odgovor branislava rabotiča tov. pavletu raku

Res sem bil zelo presenečen, ko sem 3. marca tu v Beogradu prejel nekaj primerkov „Tribune“ št. 5, kjer je objavljen moj tekst o lanskoletnem BITEF-u (Senzacija... ali kaj več), pa tudi št. 6-7, kjer je objavljeno pismo nekega tov. Pavleta Raka, v katerem komentira omenjeni spis. Presenečen sem bil tudi (še bolj), ker je bil moj tekst objavljen šele 31.12.1974, poslal pa sem ga že koncem septembra, še za časa 8. BITEF-a. Vsekakor pač ne nosim krivde zakasnele objave.

Preden poskusim odgovoriti tov. Raku (sicer ga sploh ne poznam), sem dolžan poudariti naslednje: tekst „Senzacija... ali kaj več“, kakršen je objavljen v Tribuni se z originalom ne ujema v celoti. Predvsem je zelo skrajšan, v prevodu pa so se – kolikor lahko razumem slovensko – vtihotapile določene napake: posamezne besede so izpuščene, posamezni stavki so kombinirani; z eno besedo: tako obdelan takst lahko „zveni“ precej drugače kot original. Uredniki so nedvomno želeli pridobiti na prostoru, pa, mislim, doprinesti k večji jedrnatosti članka. Ne glede na to; v celoti stojim za svojim tekstom, točneje: za vtisi z 8. BITEF-a.

To bi bil morda dovolj jasn razlog, da mi ne bi bilo treba odgovarjati na pripombe tov. Raka. Priznam, da sem bil v dvomih pred pisanjem tega pisma; ali naj napišem, ali ne. Ne samo da takim polemikam nisem kos, (za to je treba imeti nekaj smisla), temveč toliko bolj mislim, da polemike v tem primeru niso neobhodno potrebne – tekst o BITEF-u se mi ne zdi tako pomemben, da bi se o njem na veliko pisalo. Toda pripombe tov. P. Raka, namenjene meni prek Tribune, ne samo da so v svoji, dejal bi: slabi nameri, začudujoče, marveč so težke, celo obtožujoče; tako ne morem ostati povsem ravnodušen. Nasprotno: prav gotovo se ne bi nihče počutil prijetno, če bi mu javno očitali uporabo „sumljivih kriterijev“! In prav na ta način imenuje tov. Rak moje „ocenjevanje“ posameznih gledaliških predstav, ne da bi pri tem pojasnil, kakšni so po njegovm ti „sumljivi kriteriji“. Potem poudarja, da sem razdelil pake organizatorjem festivala in drugim odgovornim, da sem spustil nekaj „praznih parol“ o masovni kulturi in populističnih festivalih (za nekoga so to, vidite, res prazne parole – na žalost!)... najmanj, da zagovarjam „antikulturno politiko“.

Najprej moram povedati tole: nisem gledališki kritik, niti nisem imel namena, da globlje ocenjujem posamezne predstave BITEF-a. Sem navaden mlad gledalec (kakršnih verjetno tov. Rak ne priznava), zato je tekst, tudi tak kot je objavljen, moj osebni vtis o festivalu in posameznih predstavah na njem. Mislim, da bi moralo biti vsakomur jasno, da obstajajo različna mišljenja o eni in isti stvari; to velja tudi za gledališko predstavo. Pri nas se večkrat reče: o okusih se ne razpravlja. Opozevati nekemu pojmovanju na tak način, kot to dela tov. Rak, je najmanj nedemokratsko, netolarantno. Če je že tov. P. Rak želel svoje mišljenje javno objaviti, ne bi smel tega narediti na ta način – napadajoč in zanikajoč tuje. Iskreno verjamem, da bi mu toleranтни uredniki Tribune tudi brez tega objavili tekst z NJEGOVI vtisi s festivala.

Da ne bo nesporazuma: to, kar mislim o predstavah in o festivalu, sem napisal in pri tem ostanem. Ne mislim, da je kontradiktornost poudarjati določene kvalitete predstave (tiste, ki sem jih sam opazil), in istočasno trditi, da NEKAJ (ne VČASIH, kot se bere v objavljenem tekstu, marveč „nekaj“ kot je zapisano v rokopisu) v njej deluje monotono in dolgočasno... O Wilsonovem komadu „Pismo za kraljico Victorio“, ki je tov. Raka izjemno bodel v oči, je bilo mnogo razprav že za časa uprizorjanja v Beogradu.

Posebno pa mi tov. Rak zameri ob prikazu dveh sovjetskih predstav: „Naglo sodišče“ in „Don Juan“. Spet konflikt mišljenj. Na začetku dela teksta, kjer je govora o sovjetskem TEATRU NA MALOJ BRONNOJ, piše v Tribuni: „Da so danes na svetu tudi prave gledališke predstave in tudi zelo dobre...“ V originalnem tekstu pa piše: „Da se danes delajo po svetu tudi „NORMALNE“ gledališke predstave in to zelo dobre...“. To pa vendarle ni isto. Niti pomislil nisem, da mi tov. Rak zameri delitev gledaliških predstav na „prave“ in „neprave“. Kaj sem mislil z besedo „normalna“ predstava, bi moral tov. Rak vedeti, če je seveda gledal Wilsonovo delo. Zameri mi, da „dvigujem v nebesa“ dve sovjetske predstave, čeprav sta tudi po splošnem, ne samo po mojem osebnem mnenju, dva dobra komada. „Don Juan“ je po moje najboljša predstava 8. BITEF-a, da pa v tem mnenju nisem osamljen, priča podatek, da je prav to predstavo (poleg treh drugih) uradna strokovna žirija nagradila kot najboljšo, s podelitvijo tradicionalne skulpture BITEF-a, delo beogradskega kiparja Nebojše Mitrića. Tudi kar se tiče „Naglega sodišča“ ostajam pri svojem mišljenju. Za tov. Raka je to „preočitno slaba predstava, od smešnega in naivnega teksta do neinventivne režije... Take stvari pri nas delajo provincijske amaterske skupine, če NIMAJO (podčrtal P.R.) umetniških ambicij...“ To je pravzaprav njegov osebni vtis o tej predstavi, nikakor pa ne objektivna presoja. Menda imam tudi jaz vsaj toliko pravice kot tov. Rak, mar ne? Med drugim, pogledaj besedo povzela obiskovalk... bilistina... na tem festivalu videla dve deli – Naglo sodišče

in Pismo... Kvalitete Naglega sodišča, evokacija vsega kar se je dogajalo v vojni, bližina, človečnost in prepričevalna deklamacija.“ (glej Bilten 8. BITEF-a št. 5). Da predstava vendarle ni „amaterska“ in „preočitno slaba“, kot trdi tov. Rak, pa govori podatek, da je prav ta komad snemala beogradska Televizija za svoj prvi program in ga prikazala MILIJONOM gledalcev (da ne rečem navadnih) širom po deželi. Če sem torej imel „sumljive kriterije“ pri pisanju o tej predstavi, ali je potem tudi televizija iz kakega svojega poslednjega namena snemala prav ta komad?! Po mnenju tov. Raka bi bilo to mogoče!

Ne morem zameriti tov. Raku, da je kot poslastico citiral del stavka, ki se glasi: „...Ne glede na nedvomno vrednost prikazanih gledaliških del...“ in ga pripeljal v kontradiktoren odnos z zaključnim stavkom „Ali je prav to potrebno naši kulturi?“, ker je verjetno posredi napaka prevajalca. V mojem rokopisu piše: „Ne glede na nedvomno vrednost POSAMEZNIH prikazanih gledaliških del...“ Ne vem kako je izpadla ta beseda, a je nedvomno smisel tega dela in celotnega teksta precej spremenjen. Bilo bi zares krasno, če bi bila vsa prikazana dela na 8. BITEF-u dobra.

Ne bom niti poskušal odgovoriti na zadnji del pisma tov. Raka, ker mislim, da se njegove pripombe ne nanašajo na moj tekst in, da so izključno njegovo mnenje, ki se lahko naveže na moj zaključek, nikakor pa ga ne more pobiti. Da ne bi bilo kaj narobe, bi povedal še kaj mislijo delavci, neposredni proizvajalci o 8. BITEF-u. „Da, slišal sem za BITEF. Nikoli nisem šel gledat kaj tam prikazujejo, toda vem, da se o njem marsikaj govori“, je povedal Dušan Blagojević, delavec Elektronske industrije v Zemunu. „Osebnost ne bi bil za to, da se toliko milijonov da za to „Pot v Damask“. Kje je BITEF, ko se izvajajo predstave, ko se delijo svečana vabila in dovolilnice? Vemo: daleč od delavcev. Zahtevati denar pod geslom da se „kultura približa delavcem“ je najmanj lažni radikalizem. Zanima me, kateri kolektiv je sposoben, ne da bi delavcem utrgal od plače, da dobi 17 milijonov za eno gledališko predstavo. Koliko vstopnic potemtakem plača delavec? Koliko snob, ali, da ne bom neobjektivno redni gledališki obiskovalec? sprašuje Radomir Mitrović, voznik GSP iz Beograda. (citirano iz Mladosti, št. 917, 12.9.74.)

Torej nimam samo jaz takega mnenja o BITEF-u. Njegovi organizatorji že več let dobivajo pripombe z vseh strani, ki se nanašajo predvsem na elitistični in modni karakter te prireditve. Spet en citat uglednega časopisa Mladost, št. 874, 18.10.73, ki o 7. BITEF-u prinaša del teksta iz Komuniste: „Ta časopis (beri: Komunist, B.R.), nadalje označi festival kot elitističen, ker so delovni ljudje, zaradi katerih bi morala kultura sploh obstajati, (to kar sem podčrtal bi bil obenem tudi moj odgovor tov. Raku na pripombo, da je tako usodno dejstvo malega obiska BITEF-a s strani neposrednih proizvajalcev), ostali pri strani. Ni več lahko preiti preko postopne privatizacije in monopolizacije BITEF-a“, zaključuje Komunist oz. Mladost.

Tako je bilo, kot piše tisk, na sedmem BITEF-u, in enako na osmem, kot sem napisal v svojem članku. Videli smo torej upadljive večerne toalete in težke parfume – in to še preveč. Tov. Rak ima vsekakor prav, ko trdi, da je videl farmerke... To je bila med drugim tudi moja „festivalaska garderoba“. A kar se tiče „čiste“ in „umazane“ estetike, še enkrat ponavljam in upam, da bo tov. Rak tokrat doumel. Nazor tkim. „Čiste estetike in odkrivalske avantgarde“, za katerega se trmasto zavzemajo nekateri pristaši BITEF-a, ni nič drugega kot aristokratoidna, snobovska mentaliteta in razumevanje gledališča kot svojevoljno špekulacijo duha, brez kulturnega in družbenega smisla in cilja. Estetski elitizem (če se v skrajnem primeru zanj zavzema BITEF) mora postati, da se tako izrazim, kriterij mase. Ne pa elitizem, ki bi bil kaprica trenutka ali privilegij izbrancev...

Končno upam, da je vsem bralcem razumljivo, da je bil edini namen teksta „Senzacija... ali kaj več?“, informacija o 8. BITEF-u. Niti nisem poskušal analizirati naše kulturne politike, niti nisem za to kompetenten. Še manj pa, da napadam, „masovno napadam tisto, kar naši kulturi vendarle nekaj pomeni“. Najmanj od vsega pa sem želel, da začnem kakršnekoli filozofske špekulacije in diskusije. Njih pustim kot propadle študentske filozofije, ne da bi se pri tem na koga skliceval.

P.S. Prosim uredništvo, da cel tekst objavi v doslednem prevodu. Upam, da to ni samo odgovor na pripombo Pavla Raka, marveč dopolnjena, kvalitetnejša informacija o BITEF-u lanskega leta. S svoje strani pa menim, da je vsaka nadaljnja diskusija v Tribuni nepotrebna.

Prev. I.F.V.

OP. Uredništva:

Tekst je dosledno preveden, ni lektoriran, pa tudi morebitno nadaljnjo „polemiko“ s tem zaključujemo.

Za začetek je treba, samo na kratko, opraviti s sprenevedanjem, da je odveč strah, da bi se „z našim koščkom morja kaj zgodilo“. Dovož in predelava 8 milijonov ton nafte letno (to so ogromne količine, krepko čez polovico anašnje celotne letne porabe v državi) ne dopušča nobenega odprtega dvoma o tem, kakšne posledice bodo sledile iz te dejavnosti za (širše) območje, kjer bo locirana; pa če je še tako dobro poskrbljeno za varnost ljudi in narave. Poleg tega pa je popolnoma upravičen dvom, da za njih le ne bo tako zelo dobro poskrbljeno, kajti ko bodo z največjimi težavami zbrali denar za sam proizvodni postopek, bodo ugotovili, da je nemogoče obremenjevati slovensko gospodarstvo še z ogromnimi stroški za neke povsem „neproduktivne“ instalacije – glej primer JE Krško. Kar se tega tiče, je pomen neke tako velike rafinerije za ljudi in druga živa bitja v njeni okolici povsem jasen.

Prvi argument, ki ga morda v Ljubljani biti nismo tako močno opazili, pa je zato toliko bolj prevladoval na mestu samem, se sklicuje na velik pomen, ki ga bo imela rafinerija za nadaljni razvoj gospodarstva na obali. Obalno gospodarstvo je dejansko že dolgo v precej neugodnem položaju in mu je nova industrija še kako potrebna.

Vse odpore proti rafineriji, ki prihajajo od zunaj, je tako mogoče zelo uspešno odpraviti z veselo ugotovitvijo, da izvira njihova zaskrbljenost le iz skrbi za svojo lastno rit, ki je ne bodo mogli več nakakati v svojem morju. Take izjave, predvsem z načinom, kako so oblikovane, so namenjene izkoriščanju (in razpihovanju) lokal-patriotizma tam, kjer je ta, vsaj v osnovi, kolikor-toliko že prisoten, ter mobilizirati ga v podporo projektu, ki bo lahko prinesel obali na koncu predvsem opustošenje. (Ko preprečujejo eno počulacijo, govorijo o tem, da bo ostalo okolje nedotaknjeno; ko pa se obračajo k drugi, koristi bolj izjavljanje, da bo morje le zamazano in da je v tem vzrok za sebične interese „tujcev“ – turistov.)

To je le ena stran problema, občinska demagogija namenjena novačenju podpore z izkoriščanjem le iracionalnih oblik zavesti. Na drugi strani pa predstavlja koprška rafinerija za obalno gospodarstvo tudi neko povsem realno razvojno alternativo, saj bo njena izgradnja, pa potem njeno redno poslovanje, razširitev luke, pa vsa potrebna infrastruktura in drugo, omogočilo občuten razmah primorskega gospodarstva, nove možnosti zaposlovanja in višji dohodek tam, kjer je danes zelo nizek. Obalno gospodarstvo, ki je že dolgo v zastoji, dobiva končno zelo močan pospešek in ugodnejše perspektive. Vi iz Ljubljane kar tečnarite, mi pa vemo, v kako težkem položaju smo in tudi vemo, da nam je rafinerija za nadaljni razvoj nujno potrebna. To je zelo resen argument.

Vendar pa predpostavlja nekaj, kar v racionalni, družbeno-koristni organizaciji ekonomske dejavnosti, ne bi smelo biti izhodišče. Rafinerijo in njene pozitivne posledice za razvoj primerjajo le z nadaljevanjem stagnantnega stanja gospodarstva. Argument vsebuje predpostavko, da v kolikor rafinerije ne bi gradili, bi lahko pričakovali obalno gospodarstvo tudi še za naprej le stagniranje in upadanje ekonomske dejavnosti. Pri tako postavljeni alternativni pomeni potem tudi rafinerija določen napredek. Manipulacija – in škoda storjena – je že v tem, da se taka alternativa sploh postavlja. Na kuža, tu imaš kost, sicer je okužena ampak glej, da boš mahal z repom, sicer še tega ne dobiš.

Rafinerije ne postavljajo v Koper zato, da bi poživil tamkajšnje gospodarstvo. Mnogo drugih možnosti mora biti na obali, da bi se zadostilo temu namenu in marsikaj bi morali že davno ukreniti. Metanje (okuženih) kosti ni noben izrazit primer solidarnosti ali skrbi za enakomeren regionalni razvoj. Eno je razvijati slovensko obalo, drugo pa izkoriščati jo.

Poseben argument tvori zagovarjanje teze, da gradnja koprške rafinerije nikakor ne bo krnila enotnosti jugoslovanskega trga in da ne bo pomenila dupliranja proizvodnih kapacitet v državi. Tu gre v bistvu za obrambo pred že izraženimi očitki na račun koprskega projekta, ki nastajajo izven slovenskih meja in ne za poudarjanje nekih posebnih njegovih prednosti. Zagovor te teze je smiseln le v toliko, v kolikor je za večji del proizvodnje rafinerije namenjeno izključno tuje tržišče (in nastopa uničenje slovenske obale le kot posebno darilo nemškemu kapitalu). Za preostali del proizvodnje (okrog 2 milijona ton), s katerim rafinerija nametava preskrbovati slovensko gospodarstvo, pa je očitno – ob vedenju, da je za bodoče potrebe celotnega jugoslovanskega gospodarstva že poskrbljeno po drugih proizvajalcih, da gradi INA istočasno na Krku ob reški obali svojo novo, še večjo rafinerijo – da so izjave o enotnosti jugoslovanskega trga le tekočemu političnemu trenutku prilagojen žargon, brez kakršnekoli stvarne osnove. Približna logika tega argumenta je razvidna iz izjave, češ da Koper ne more pomeniti „dupliranja kapacitet, saj sploh nima namena oskrbovati jugoslovanskega tržišča, temveč le slovenskega.“

Na svojstven način je povezan s tem argumentom še drugi, ki je, za razliko, namenjen le slovenskemu javnemu mnenju. Če so prej izjavljali, da nova rafinerija ne bo ustvarjala presežne ponudbe (češ, saj bo šla večina derivatov v izvoz, drugi, manjši del pa ostalih jugoslovanskih predecentov ne bo zadeval), pa sledi sedaj nov močan zagovor v njen prid iz dejstva, da bo pomenila nova ponudba konkurenco obstoječim proizvajalcem pri nas in ukinjanje njihovih monopolnih položajev (češ, saj ne bo šla vsa nafta v izvoz, veliko jo bo ostalo tudi doma, da bomo lahko izpodrinili INO s slovenskega trga).

Človek se v množici takšnih in drugačnih izjav težko znajde. Ko nastopajo, recimo, v zagrebiškem Vjesniku, prisegajo na enotni trg in na skupno zasledovanje skupnih interesov; ko pa, recimo, v ITD, je poudarek na tem, kako je „koprška rafinerija trn v peti domačih proizvajalcev“. Vse kaže da imajo vsi ti argumenti svoj smisel le še ob upoštevanju prav konkretnih populacij, ki so jim vsak posebej, namenjeni. Kriterij za njihovo oblikovanje pa je, kot je videti, le stopnja njihove dopadljivosti za vsako od teh (primorske, slovenske, jugoslovanske) populacij. Merilo resnične utemeljenosti potem ne more igrati nobene vloge.

Najmočnejši argument v prid izgradnje koprške rafinerije pa je verjetno v poudarjanju novih možnosti, ki jih bo vnesel način njenega poslovanja v

odnose na svetovnem tržišču energetskih surovin. Rafinerijo samo bodo postavili namreč s pomočjo predvsem arabskega kapitala; surovo nafto bo kupovala potem direktno od držav-proizvajalk, brez posredništva velikih mednarodnih družb, derivate pa spet prodajala direktno tujemu uporabniku, Zahodni Nemčiji. S takim poslovanjem naj bi izpolnjevala duh Alžirske konference in sploh prispevala svoj delež k težnjam tretjega sveta po osvoboditvi izpod nadvlade gigantskih monopolnih organizacij v službi imperializma.

Geslo je lepo; vendar stvarnost ni tako preprosta. Svetovno naftno tržišče predstavlja splet najrazličnejših ekonomskih in političnih interesov. Za obravnavanje vloge, ki jo ima lahko v njem koprška rafinerija je potrebno pregledati vsaj nekaj značilnosti v njegovem preteklem in današnjem razvoju.

Svetovno tržišče nafte, kot ga poznamo danes, je relativno mlada tvorba. Arabska nafta je postala pomembna šele po drugi svetovni vojni in je takoj vnesla zmedo v razmerja med velikimi (predvsem ameriškimi) družbami, ki so obvladovala svetovno proizvodnjo. Majšim družbam, ki so prevzele bližnjazgodno proizvodnjo, je bil dostop na enotno severnoameriško tržišče (ki ga oskrbujejo predvsem z lastno ameriško nafto tam že dolgo etablirani proizvajalci) zaradi grožnje interesom starejših družb, z administrativnimi ukrepi hitro skoraj popolnoma zaprt – preusmeriti so se morale na t. im. mednarodno tržišče, ki ga tvorijo predvsem države Zahodne Evrope. Šele tu se je vnel konkurenčni boj, med novimi in starejšimi ponudniki. Da bi si zagotovile svoje mesto na evropskem trgu, so morale mlajše družbe nastopiti z nižjimi cenami: cenovna konkurenca v monopolnem sistemu je morala preiti ali slej rezultirati v prehodu na omejevanje proizvodnje (katere namen je v prisiljevanju k ponovno višjim cenam in profitom). Na drugi strani pa so naftne družbe okrepile pritisk na države proizvajalke, ki so potem, ko so pričeli upadati njihovi dohodki od nafte, reagirale z vzratnim pritiskom na cene.

Tako je končno, kot posledica profitnega boja med velikimi monopolnimi družbami imperialističnega sveta, nastopila naftna kriza. Ameriško tržišče ni bilo prizadeto, Zahodna Evropa, kamor dobavljajo večino nafte ameriške družbe iz svojih koncesij na Bliznjem vzhodu, pa je doživela (in doživlja še vedno) precejšen pretres. Vzrok za krizo ni bil torj nikoli v dejanskem pomanjkanju nafte. Omejitve v ponudbi so prišle izključno s strani (ameriških) naftnih družb, ko so si le-te prizadevale za višje cene, za višje profite. In ko so te višje cene končno nastopile, so jih prikazali le kot posledico naraslih dohodkov arabskih držav, kar pa drži le v toliko, v kolikor so države proizvajalke odgovorile na ojačane pritiske tujega kapitala. Z novimi cenami so na račun zahodnoevropskega gospodarstva porasli predvsem profiti ameriškega kapitala.

Za zahodnoevropske države je očitna alternativa na tako manipulacijo po velikem zahodnem kolegu v navezavi direktnih ekonomskih stikov z državami proizvajalkami nafte. Predvsem Nemčija in Francija, pa tudi drugi, npr. Belgija in Italija, iščejo nove možnosti za preskrbovanje z nafto, da bi se tako izognili ameriškemu posredništvu; iščejo nove izhode za kar najbolj donosno nadaljnje eksploatacijo lastnega prebivalstva.

Na drugi strani pa bi taki odnosi odgovarjali tudi bogatim arabskim državam izvoznicam nafte – preskočitev posredniškega člena bi omogočila tudi njim znatno večje dohodke, pa čeprav ob nižji končni ceni nafte. To je prav, čeprav je treba posvetiti tem naftnim dohodkom precej pozornosti in se predvsem izogniti olepševanju dejanskega stanja. Interes in težnja po osvoboditvi izpod imperialističnega poseganja po njihovem naftnem bogastvu še ne pomeni, za večino teh držav (kot npr. za Iran, Saudi Arabijo, emirate ob Perzijskem zalivu, pa po svoje prav gotovo tudi za Libijo), da temelji njihov razvoj na načrtnem preseganju kapitalističnih družbenih odnosov, na osvoboditvi svojih ljudstev izpod kontrole kapitala sploh. Resničen značaj naftnih dohodkov teh držav (ne vseh, seveda: Alžirija in Sirija, npr., izstopata) je razviden iz načina porabe: le majhen del gre v pospeševanje notranjega socialnega razvoja, neznaten del kot pomoč drugim nerazvitim državam, največji del pa se troši za vojaška in druga naročila, ki služijo le utrjevanju obstoječe oblasti in pa za naganje v razviti zahodni svet, za iskanje profitov v tujini, namesto da bi se gradila industrija doma (kar je tako težko, ko je domače prebivalstvo še tako zaostalo!). Porajajoči se mladi arabski kapital želi povečati svoje dohodke s prodajanjem nafte direktno Evropi; Evropa pa je, za razliko od zaostalega domačega tržišča, tudi zelo primerno področje za donosno investiranje teh dohodkov.

Vmes med tema dvema svetovima leži Koper. Ta srečna okoliščina prinese velike, velike profite. Vse lepe izjave o Alžirski konferenci, o vzpostavljanju novih, pravičnejših odnosov v mednarodni delitvi dela, se reducirajo na te profite. Slovenska obala je uničena, žrtvovana interesom zahodnoevropskega veliko-arabskega in končno tudi slovenskega kapitala.

Argumenti, ki zagovarjajo koprsko rafinerijo pred javnostjo imajo manj značilnosti utemeljevanja nekega projekta z realnimi potrebami na podlagi proučenega dejanskega stanja, pa toliko več značilnosti poskusa, da se samo pridobi podpora javnosti potem, ko je bila ta iz stvarnega oblikovanja projekta izključena. Argumenti nimajo namena „argumentirano“ informirati ljudi, na podlagi česa naj se odločijo in po možnosti poizkusijo v razpravo podan predlog. Njihova naloga je v prepričevanju teh ljudi, da je sklep, ki je bil sprejet neke druge, kar najboljši in morda sploh edini možen. To prepričevanje mora biti potem oblikovano z edinim namenom in tako, da bo uspelo, preko direktnega sklicevanja na vrednote, ki so v posameznih skupnostih (ki so jim prepričevanja diferencirano namenjena) prisotne, pridobiti na svojo stran pač čimveč ljudi. Utemeljenost na resničnih dejstvih pri takih formulacijah ni nujno potrebna. Primorci se novačijo s sprenevedajočim poudarjanjem njihovega gospodarsko podrejenega položaja nasproti ostali Sloveniji in s ponarejanjem zavesti, da stoji izza zahtev po varovanju njihovega življenjskega okolja le sebični tuji interesi; Slovenci se novačijo s pihanjem na preizkušeno dušo: uprimo se izkoriščanju našega gospodarstva po južnih monopolih; ostali Jugoslovani se ne novačijo, pač pa jih je treba umiriti: naši interesi so vaši, in obratno; vsem skupaj pa velja ugotovitev, da je koprška rafinerija posebljenje vsega naprednega na tem svetu.

Ce se izkaže večina teh argumentov kot le posebnemu cilju posvečeno in temu ustrezno oblikovano sredstvo, kaj pa še ostane? Ostanejo, nedvomno, veliki dobički slovenskega kapitala. In ostane, nedvomno, velika velika rafinerija, ponos in ugled Slovenije. In ostane, za začetek, kar dobro zasvinjana slovenska obala. Za narodov blagor.

Franček Drenovec

samo kratka notica

V zadnjih petnajstih letih se je v psihiatriji marsikaj odločilno premaknilo. pojavile so se radikalno nove oblike zdravljenja, znane pod skupnim imenom antipsihiatrija. Ta pojem je postal moda in se začel uporabljati tako na široko in nediferencirano, da je izgubil svoj smisel in se ga otepajo tudi sami tvorci „antipsihiatrije“. Gre za razumevanje duševne bolezni kot odraza in posledice določene družbene situacije, predvsem konstelacije v družini kot „osnovni celici družbe“, tako razumljene duševne bolezni pa se seveda ni več mogoče zdraviti s prisilnimi jopiči, z rešetkami, z elektro-šoki, s tabletami in pomirjevali, ampak z radikalno spremembo v človeških odnosih, z razkrinkavanjem vsega, kar je družba izrinila in v človeku zatrla. Ob tem je postavljena pod vprašaj sama ločnica med normalnim in patološkim. Laing piše: „Stanje alienacije, spanca, nezvesti, neprisebnosti, to je stanje normalnega človeka. Družba svojega normalnega človeka visoko ceni. Svoje otroke vzgaja tako, da sami sebe izgubijo in postanejo absurdni, to se pravi normalni. V zadnjih petdesetih letih so normalni ljudje pobili kakšnih 100 000 000 svojih soljudi.“

Slovenski bralec je o antipsihiatriji lahko že bral v Časopisu za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo, št. 2/3, 1974, kjer je bilo objavljeno več prevodov krajših temeljnih tekstov. Tribuna je v prejšnjem letniku objavila daljši prevod iz knjige Smrt družine, ki jo je napisal David Cooper.

V današnji številki lahko preberete najprej dva prevoda: eden je zapis ob nastanku filma, ki je bil posnet v enem od Lingovih odprtih zavetišč v Londonu, drugi pa govori o alternativni šoli za psihotične otroke, ki jo je organizirala francoska psihoanalistka Maud Mannoni, in o političnih implikacijah tega delovanja.

Dalje si lahko preberete informacije o ustanovitvi Društva za medsebojno pomoč ljudi v Duševni stiski.

Mladen Dolar

1

Nekaj se dogaja, pa ne veste, kaj to je; mar ne, gospod Jones?

(Bob Dylan)

2

Moram se naučiti živeti z nepopolnostjo.

(Jerry Rubin)

3

Pred tedni so se po Ljubljani slišali glasovi, da se bo ustanovilo Društvo za medsebojno pomoč ljudi v duševni stiski. Zanimiva novica; ime samo ne pove kaj dosti, zanimiva pa je vsebina projekta. V tujini že dolga leta delujejo razna strokovna društva in organizacije, ki se ukvarjajo s psihoanalitično terapijo in grupno psihoterapijo, in njihovo delovanje vzbuja veliko zanimanja. Pa negoli. Vprašanje duševne zdravosti in ne-zdravosti, vprašanje normalnosti in abnormarnosti je nadvomno eno najbolj aktualnih vprašanj našega časa, in vprašanje našega odnosa do ljudi, ki so označeni za abnormalne, še zmeraj ena najbolj kritičnih točk v naši revolucionarni zavesti. Zakaj novejstvo, kaj je tisto, česar nečemo videti ali slišati, v čigavem interesu?

Veseli me, da smo se spoznali,
upam, da ste prav razumeli moje ime,
kar pa vas bega, je narava moje igre...

(The Rolling Stones)

4

Prišla so obvestila o ustanovni skupščini. Alright then. Ustanovna skupščina Društva za medsebojno pomoč ljudi v duševni stiski je bila v torek, 25.III.1975 na FF, predavalnica 34, ob 19.30. Piši poročilo.

5

Formula: sedi za pisalno mizo, otvori svoje poročilo s primerno uvodno mislijo o dosednji zastavitvi te problematike v naši družbeni stvarnosti in o možnostih osvetlitve jedra problema z aspekta organizirane opredelitve v okviru objektivnih možnosti v danih pogojih, lepo nadaljaj in na koncu ustrezno zaključek. Jako fino. Ampak. Če se še nisi naučil časopisnega jezika, ti ne preostane nič drugega kot da pišeš v svojem in prosiš za zamero.

Moram se naučiti živeti tudi s tvojo nepopolnostjo.

6

Predavalnica 34 je bila polna; projekt je dejansko vzbudil precej zanimanja. Kar je razumljivo; v Sloveniji je to prvi tovrstni projekt, prvi poskus organiziranja nekega prostora (ne samo v tehničnem smislu) izven bolnišnic samih, nekega prostora za delovanje in so-delovanje ljudi, ki so se zdravili ali se zdravijo zaradi najrazličnejših vrst duševnih motenj, ki jih vse skupaj z eno pametno besedo imenujemo shizofrenija. Kaj je shizofrenija, kaj povzroča to stanje, kdo so shizofreniki, to so sporna in obsežna vprašanja, ki se jih ne kaže lotevati v enem kratkem članku, in to tudi ni moj namen — za skopo orientacijo naj navedem samo nekaj misli različnih sodobnih avtorjev, ki se ukvarjajo s to problematiko:

— Shizofrenija je napol prisiljen, napol izbran umik pred umetno vzpostavljenim nivojem visoko diferenciranega izkustva, ki je v kulturi našega časa proglašeno za zdravo.

— Kljub prevalenci diagnoze „Shizofrenija“ ni v celotnem področju medicine nobenega stanja, o katerem bi bilo več sporov in nasprotujočih si mnenj. Psihiatrija se je posebno veliko ukvarjala z individualnimi izkustvi in obnašanji, ki v naši družbi veljajo za „abnormalna“. Med psihiatri v Veliki Britaniji in Ameriki je najbolj razširjeno mnenje, da obstaja neko določeno stanje, ali skupina stanj, od Bleulera naprej imenovanih shizofrenija, ki jih karakterizirajo določene oblike izkustva in določeni načini obnašanja, ki veljajo za simptome nekega obolenja ali skupine obolenj neznanega izvora, vendar v glavnem genetično-konstitucionalno determiniranega. Raziskovanja družinskega okolja ljudi s to boleznijo se obravnavajo kot študije vplivanja takšnega patološkega stanja na družino in vpliva, ki ga je po drugi strani družina imela na vzpostavitev in razvoj tega stanja.

— Danes so ljudje oddeljeni v umobolnice ne samo zato, ker so „bolni“, ampak tudi zato, ker so družbeno nekonstruktivni. To pomenjanje pozitivnega prispevanja k družbenemu blagostanju (kakorkoli ga že definiramo) je lahko izraz njihove deficitnosti — neumnosti, neprikladnosti ali pomanjkanja človeške domiselnosti, ali pa njihovega upora, ki se kaže v zagovarjanju vrednot in ciljev, vse preveč drugačnih od tistih, ki dominirajo v določeni kulturi v določenem času.

— Laing je sprejel eksistencialistično razlikovanje med resnično in lažno krivdo. Resnična krivda je posledica posameznikove nezmoglosti delovati v skladu s svojim resničnim jazom, je odraz njegovih neizkoriščenih možnosti. Lažna krivda pa nastane pod pritiskom drugih, ker posameznik ne izpolnjuje njihovih pričakovanj in ni tak, kakršnega drugi želijo. Avtor v tej zvezi poudarja socialno pogojenost termina duševne bolezni. Tisto obnašanje, ki se odklanja od splošnih norm v neki kulturi, se najprej označi kot

„slabo“. Sčasoma posameznik to oznako samega sebe sprejme, kar povzroči občutke (lažne) krivde. Ko njegovo obnašanje preide določene meje in ga več ne moremo imenovati „slabo“, dobi naziv duševne bolezni.

Laing je skušal osvetliti razvoj shizoidne osebnosti z vidika nekaterih značilnosti družine, pa tudi širših družbenih odnosov. Po njegovem mnenju velik del odnosov med ljudmi poteka na neosebni ravni in predstavlja izogibanje resničnemu doživljanju.

7

Bil je nadvse čuden človek, tako je rekla gospa Ribbon, in ona že ve, živela je eno nadstopje više od njega; rekla je, da je bil nadvse čuden človek.

Bil je nadvse čuden človek, živel je čisto sam, znotraj hiše, znotraj sebe, znotraj sebe – nadvse čuden človek.

Prijatelj je ni imel, govoril je redko, in potem tudi nihče ni govoril z njim, ker ni bil ljubezniv in ni kazal zanimanja in ni bil tak kot oni – o, ne, bil je nadvse čuden človek.

Umrli je prejšnjo soboto; odprl je plin in zaspal ob zaprtih oknih, da se ne bi več zbudil v svoj svet molka in svojo malo sobo,

in gospa Ribbon je rekla, da ima nekje nekega brata, ki bi ga kazalo kmalu obvestiti, in vsi ljudje so rekli Žalostno, da je umrl, ampak – kaj ni bil nadvse čuden človek?

8

(Simon & Garfunkel)

Zakaj Društvo za medsebojno pomoč ljudi v duševni stiski? Kakšen je njegov *raison d'être*, kakšni njegovi cilji?

Pobudo za ustanovitev društva je dala skupina pacientov, ki se pod vodstvom dr. Ane Rojnik v Klinični bolnici za psihiatrijo Lj.–Polje že sedem let ukvarja z raznimi oblikami grupne psihoterapije in grupne dinamike na osnovi dinamično orientirane psihoanalize in teorije socialnega učenja. Društvo naj bi s tem delom nadaljevalo in ga še razširilo; nudilo bo strokovno in laično pomoč vsem, ki so se zdravili ali se zdravijo zaradi psihotičnih stanj iz osebnostnih razlogov, kakor tudi vsem drugim ljudem, ki imajo psihične težave in osebnostne motnje in ki čutijo potrebo po strokovni pomoči.

Delovanje društva naj bi bila dopolnilna terapija kliničnemu zdravljenju. V bolnišnici se strokovno obravnava predvsem pacientova bolezen; pacient je oskrbljen z neko najosnovnejšo pomočjo v smislu odstranjevanja simptomov bolezni; problem njegove osebnosti in konfliktov, ki izvirajo iz specifične osebnostne strukture in problematičnega odnosa do okolja (in ki so pripeljali do izbruha bolezni), pa ostaja nerazrešen, in v velikem številu primerov je po določenem času potrebna ponovna hospitalizacija.

„S hospitalizacijo se nevzdržna situacija nadaljuje. Če se pacient ukloni zahtevam zavoda, je to znak izboljšanja, vsak izraz individualnosti pa se interpretira kot simptom njegove bolezni. Psihotični izbruh je obupen poskus po doseg avtonomije, nekakšno naravno zdravljenje, ki ob ustreznem vodenju privede do reintegracije na višji ravni. Vendar večinoma do te integracije ne pride, ker klasična terapija in neustrezno okolje proces zaustavi na sredi.“

Društvo se bo torej ukvarjalo z različnimi oblikami skupinske terapije v smislu nadaljevanja in dopolnjevanja terapije, ki jo nudi bolnišnica, in bo hkrati usposabljal člane, ki imajo sposobnost ustvarjanja primerne grupne dinamike, za laične grupne terapevte. Pacienti, ki so zapustili bolnišnico in ljudje, ki se sicer niso nikoli zdravili, imajo pa osebnostne motnje, večinoma potrebujejo določeno pomoč pri procesu vključevanja v okolje in pri razreševanju osebnostnih problemov. Zato namerava društvo razen miljejsko-analitične terapije in pritegnitve družinskih članov (za družinsko terapijo) organizirati še patronažno službo ob pomoči strokovne socialne službe, kulturno in športno udejstvovanje in razvijanje in podpiranje ustvarjalnosti na kulturnem in znanstvenem področju. Razne institucije (npr. Zavod za mentalno higieno) so že pokazale zanimanje za delovanje društva, in dr. Ana Rojnik je v razgovoru večkrat poudarila željo po strokovnem sodelovanju in pomoči strokovnjakov z naših institutov, zavodov in zdravstvenih ustanov.

Še nekaj empiričnih informacij:

Ustanovni občni zbor društva je bil 1.III.1975 na Filozofski Fakulteti v Ljubljani. Vodil ga je Tomaž Kohne, v delovnem predsedstvu so bili še Nenad Zupanič, magister psihologije Tanja Lamovec, Bogo Kranjc, in dr. Janez Rejc, sodelovala pa je tudi dr. Ana Rojnik, specialist neuropsihiater na Klinični bolnici za psihiatrijo Lj.–Polje, ki je bila tudi izvoljena za predsednika društva. Z delovanjem bo društvo začelo takoj, ko bo uradno registrirano in potrjeno pri SZDL. Njegovo delovanje je javno. Redni člani društva lahko postanejo že zdravljeni ljudje in tisti, ki se zdravijo zaradi duševnih motenj kot so: psihoze, mejna stanja, karakterne nevroze s psihotičnimi reakcijami ter ljudje, ki imajo druge psihične težave in osebnostne motnje ter čutijo potrebo po vodenju in morebitnem zdravljenju. Redni člani so lahko tudi strokovnjaki kot npr. psihiatri, klinični psihologi ter psihologi, ki žele delati skupinsko ter se izpopolnjujejo kot psihoterapevti v tovrstnih izobraževalnih ustanovah in centrih, grupni terapevti in socialni delavci. Izredno članstvo lahko pridobijo specializanti iz klinične psihiatrije in psihologije, grupni terapevti in socialni delavci. Izredno članstvo lahko pridobijo specializanti iz klinične psihiatrije in psihologije, grupni terapevti in socialni delavci, študentje zadnjih letnikov medicine in psihologije, pedagogi, zdravniki in psihologi pripravniki, medicinski tehniki in sestre, ki imajo višjo medicinsko šolo in veselje za skupinsko delo. V razvojni fazi društva bodo vsi strokovnjaki delali brezplačno.

9

Spet berem Jerryja Rubina. V Mladinski knjigi se je pred kratkim dobilo „We are everywhere“, ki se konča takole:

Veliko sem pozabil povedati. Ta knjiga se končuje tam, kjer se je začela. Moram se naučiti živeti z nepopolnostjo. Upam, da ste zadeti in da vam ta knjiga požene energijo v glavo in telo.

Ena velikih življenjskih avantur je odkriti, kaj si ljudje dejansko mislimo. Toliko glsov slišiš v glavi, da je dostikrat težko slišati svojega lastnega.

Nisem pa pozabil povedati: I love you.

Anka Jančič

Opombe:

- 1) D. Cooper, *Beyond Words*, iz knjige *The Dialectics of Liberation*, 1968
- 2) R. D. Laing A. Esterson, *Sanity, Madness and The Family*, 1964
- 3) T. Lamovec, Laingova interpersonalna teorija, iz knjige Pečjak, Musek, Lamovec, *Teorija osebnosti*, v tisku
- 5) *ibid.*

P.S. Ta tekst na željo avtorja ni lektoriran

ronald
laing

Zavetišče brez rešetek? Norišnica brez zapahov? Ronald Laing, znameniti britanski psihiater, vodja teh zavodov, v katerih ne uporabljajo sile – sedem jih je v Londonu – jih imenuje „a place to live in“, kraj, namenjen pivljenju.

Leta 1971 je ameriški režiser Peter Robinson šest tednov snemal v enem od njih. Nastal je pretresljiv film „Asylum“, ki ga prav zdaj vrtijo v Parizu.

Za seznanjanje z duševnimi boleznimi tu niso potrebne ne teorije, ne razlage, pa tudi „ključi“ ne: prizori so prikazani takšni, kot so, in vsak gledalec lahko po svoje, pač glede na stopnjo svobode, ki mu jo dopušča njegova lastna utesnjenost, dojema odnose med osebami na platnu, ki niso vnaprej opredeljene, kdo je norec? kdo terapevt? kdo je normalen? /.

„Pogosto se udeležujem“, pravi Laing, „Shodov psihiatrov, v veliki Britaniji ali drugje, in kadar vidim te strokovnjake za duševne bolezni z negibnimi obrazi, s togimi kretnjami in z zadržanim izražanjem, odrezane od lastnega jaza, tedaj se popolnoma zavem, kje so resnični živi mrtveci“.

Ronald Laing, avtor številnih knjig kot „Politika izkustva“, „Razcepljeni Jaz“, „Jaz in drugi“, ki je bil dolgo neznan, si je pridobil sloves v svetovnem merilu kot glavni zagovornik antipsihiatrije, odporniškega gibanja proti psihiatričnim ustanovam. „To je velikanski nesporazum“, pravi ogorčeno, „nismem jaz antipsihiater, ampak drugi, tisti, ki imajo priznanja, oblast in ki se uradno ukvarjajo z dejavnostjo, ki jo imam jaz za antipsihiatrično. Nikakor ne bom dopustil, da me odrinejo stran, ker so tisti, ki bi morali biti odrinjeni, ki so se pustili zapeljati, ki gredo mimo resnice, pravi uradno priznani psihiatri sami!“

Ne glede na to pa besedo kot tako zdaj na splošno uporabljajo za označevanje novega svobodomiselnega načina in avantgarde v obravnavanju duševnih bolezni: nič več tablet, električnih šokov, niti posegov, ki bi ljudem v krizi onemogočali, da bi vse do konca njihovega trpljenja in njih samih počeli „tisto kar želijo“, kot pravi Laing.

Prav zanje je ustanovil svoja zavetišča, „varne“ kraje s prostim vstopom in izhodom, kjer morejo tisti, ki čutijo prihod bolezni, ne da bi tvegali, da bodo uničeni, se pravi brez izhoda zaprti v norišnico, „izraziti“ svojo bolezen in morda ozdraveti. „K meni prihaja mnogo ljudi, ki izgubljajo tla pod nogami“, pravi Laing. „Bolj kot norosti se bojijo, kaj bo z njimi, če zanj zvedo ljudje, ter krutega zatiranja, ki ga bodo deležni od družbe.“

Od družbe, ki ne prenaša norosti in njenih težav, ker jo je strah. Najbolj prestrašeni izmed vseh so psihiatri. Ne šalim se: To je njihova naloga! V praksi so uradni tehnični predstavniki vsesplošne prestrašenosti: Pokazal sem „Asylum“ nekaterim od njih in najbolj iskreni so mi dejali: „Saj prav proti takšnim stvarim zdravimo ljudi! Prav zato, da se jim ne bi pripetilo kaj takega, da ne bi nikoli „preživeli“ tega!“ Nekdo med njimi mi je celo zelo resno rekel: „Ko bi bili v Shakespeareovih časih imeli električni šok, bi ne bila nikoli nastala tako grozna tragedija, kot je Kralj Lear. Z učinkovitim električnim šokom po prvem dejanju bi se vse spravilo v red.“

TRENTUTKI AGONIJE IN SREČE

Zanj ni ne shizofrenije ne nenormalnosti, so samo „duševna stanja“. Z drugimi besedami, to bi lahko doživljal vsak izmed nas, če bi živel v takšnih okoliščinah in seveda, če bi bil dovolj „nadarjen“: kajti tako v veselju kot v žalosti ne more vsakdo doživeti skrajnosti.

„Poznamo veliko različnih vrst trpljenja, fizičnega, razumskega, čustvenega in intelektualnega. Vse mogoče vrste agonij in pobitosti. Tudi sreče. V določenih trenutkih se določene osebe čutijo v stanju neuravnovešenosti, delirija, frenezije. Njihove težave izvirajo iz tega, kdo so, kje so, kaj so. Kot Hamlet vidijo in slišijo stvari, ki jih nihče drug ne vidi in ne sliši. To je lahko grozljivo. Nekatera teh stanj so lahko tako grozo vzbujajoča, da si jih oseba ne želi prav nič spoznati. Ne bi želel preživeti tega, kar preživljajo nekateri ljudje, ki si sami ne znajo pomagati. Tako pridejo k meni in me prosijo za pomoč.“

In Roland Laing za razliko od uradno priznane psihiatrije meni, da tisto, za kar ga ljudje takrat prosijo, ni „ustavitev“ takšnega stanja, ampak nasprotno, omogočanje dobrih razmer za nemoten razplet. „Končno sem razumel, da klic na pomoč ne obstaja. Kadar ljudje kričijo, tulijo, se ne čutim dolžnega poseči vmes, kajti zdaj vem, da tega od mene ne pričakujejo.“

V svojih zavetiščih si prizadeva ustvariti razumevalno, potrpežljivo, ohrabrujoče okolje, v katerem živijo v glavnem ljudje s podobnimi izkušnjami, bodisi kot bolniki ali kot terapevti, in ki so tam toliko časa, da se lahko ponovno rodijo.

V filmu „Asylum“ vidimo Julijo, mlado žensko s hudimi motnjami, kako zapade v stanje neneneh nazadovanja, ki jo končno privede na stopnjo neboljlenega dojenčka. Ob njej so njeni tovariši, vendar je ne „spodbujajo“, pa tudi ne pregovarjajo in ne tolažijo. Na koncu filma pride spet k sebi, je sicer še slabotna, a sveža, osvobodena, pripravljena na novo življenje. „Brez pomena je“, pravi Laing, „priganjati cvetlico, naj zraste. Obstaja naravni ritem rasti“.

Nekateri so bili vznemirjeni zaradi njegovega nagnjenja k hinduizmu in drugim daljnovzhodnim religijam. V resnici ima Laing na vso moč tenak posluš za raznovrstne manifestacije bivanja, veselja, trpljenja in strahu. Strahu, ki nas ohromi vsakokrat, ko komu podajamo roko.

„Česa se ljudje po vašem mnenju pravzaprav bojijo? Da bi jih prestrogo sodili? Da bi slišali resnico? Da bi se jih dotikali? Napadali?“

OSNOVNA VRSTA STRAHU

„Človeka je strah različnih stvari: nekoga je strah dotika, spet drugega, da bi se ga nihče ne dotaknil. Najbolj pa je ljudi strah, da bi postali nemočni, se nanadoma znašli brez obrambe in popolnoma odvisni od drugih. Te druge dobro poznamo, z njimi imamo izkušnje od otroštva dalje in vemo, česa so sposobni, tudi če imajo najboljše namene. Prav zato poskušamo nadaljevati s starim načinom življenja, se skušamo obdržati na varjetih, ne prepustimo se temu, kar občutimo, kar si morda želimo doživljati, izkusiti, pač iz strahu, kaj bi se zgodilo, če bi se malce sprostili, če bi se ne mogli več sami braniti. V naši družbi človek že v osnovi ne zaupa drugim. Niti njihovim dobrim niti slabim namenom.“

V „Asylumu“ vidimo plahega in občutljivega mladeniča, ki se kot se zdi, prebujajo iz stanja popolne nedejavnosti. Pomalem govori, postavlja vprašanja, se zanima za druge, se trudi spoznati, kaj pravzaprav hoče. „Teško je, če nisi navajen“, mu pravi eden izmed tovarišev. Nenadoma se pojavi njegov oče, „normalen človek“, ki prihaja, da bi odpeljal sina. Ta človek je zelo tog, mehaniziran, urejena hoja, besede, nasmeh, načela, samozavestno vihti čekovno knjižico, s katero bo plačal ljudi, ki so se prostovoljno ukvarjali z njegovim sinom. Taksi je pred vrati in oče z vleče vanj sina, ki še nima dovolj moči, da bi rekel ne.

„Nikoli več ga nisimo videli“, pravi Laing. „Taksi je zavil naravnost proti norišnici klasičnega tipa, fant je bil sprejet in nemudoma so začeli s serijo električnih šokov, tako da se zdaj prav gotovo ne bo več pobral. Ne „gane“ se več. Prav to je hotel njegov oče.“

„Kaj vam to ni strlo srca?“

„Lahko bi ga bilo“, pravi Ronald Laing in se počasi nasmehne, „če ne bi

bilo že dolgo strto! Nacistični zločini, nad katerimi se še vedno zgražamo, se dogajajo vsak dan v psihiatričnih bolnicah s privoljenjem vseh.“

Sedem centov v Londonu, ki lahko sprejmejo le deset ljudi hkrati – pa tudi plačati je treba 10 funtov tedensko – skupaj z dvesto petdesetimi privrženci ni ravno število, ki bi moglo dosti opraviti.

Toda Laing ima nešteto razlogov, da verjame v svoje delo. K njemu nenehno prihajajo zelo slavni ljudje, ki so ime v poslovnem ali političnem svetu.

„Pridejo k meni in se zjokajo. Nekateri niso jokali že od otroštva. Bili so še ravnoličnejši pri sebi za spoznanje, da so bolj bolni od tistih, ki so težko telesno prizadeti. Odrezani od lastnih čustev. „Čutili“ niso ničesar več. Kot v Ameriki, kjer človek ne zna več čutiti sam. In kjer gre zato k strokovnjaku, k psihoterapevtu, kateremu plača na stotine dolarjev, da mu milostno pomaga „čutili“. Mojo prvo knjigo je odklonilo sedem založnikov. Zdaj teh problemov več nimam, moje ime zdaj pomeni denar. Toda če bi nek mlad neznanec prinesel rokopis s istimi idejami, bi ga ponovno odklonili. Ne, moja misel ni dovolj prodrla.“

Trenutno končuje gledališko igrano – „Why the peacock screams“, – kjer predstavlja svoje ideje, kot sam pravi, v obliki, ki je bolj dostopna širokemu občinstvu.

Po Le Nouvel Observateur prevedla B.K.

upravljano otroštvo

Diskusija med: Maud Mannoni, Catherine Clement, Aime Guedj in doktorjema Robert Lefort in Tony Laine

Psihoanalistka Maud Mannoni je znana po vsem svetu po tem, da je v Bonneuilu na Marni odprla eksperimentalno šolo za psihotične otroke. Radijske oddaje o Brunu Bettelheimu so vzbudile veliko zanimanja med poslušalci in jih seznanile z življenjskimi težavami perpleksnih odraslih, ki so žrtve kapitalizma v Franciji. Prav tako kot Maud Mannoni, skuša tudi Bruno Bettelheim zdraviti umsko bolne otroke: takoj je treba razjasniti, da niti „umsko bolan“ niti „zdraviti“, nimata točno določenega znanstvenega in omejenega pomena. „Zdraviti“ največkrat pomeni povrniti sposobnost govora otrokom, ki so jo izgubili. (Te otroke ločimo od nemih otrok, ki govoriti sploh niso sposobni), omiliti nesrečo in omogočiti delovno aktivnost, o kateri bo največ govora v sledeči diskusiji. V šoli v Bonneuilu svobodo otrok ovirata samo dva „tabuja“: ne smejo napadati drugih in ne smejo imeti spolnih odnosov z ostalimi otroci v šoli. Drugače povedano, ne vsiljuje se jim nobena od običajnih psihiatričnih praks. Tak korenit poskus predvideva teorije o instituciji in njenih škodljivih učinkih, in še več, o instituciji sami, ki se imenuje Država. Izkušnje iz Bonneuila in ideološka predvidevanja, ki jih podpirajo, so Maud Mannoni, Robert Lefort in Simone Benhaim izpovedali v knjigi „Nemogoča vzgoja“, iz katere smo vzeli nekaj odstavkov.

Maud Mannoni in Robert Lefort sta torej prišla v uredništvo „Nouvelle Critique“. Več kot štiri ure sta diskutirala s filozofinjo Catherine Clement (ki je prav tako član Ecole Freudienne de Paris), psihiatrom Tony Lainejem in Aime Auedjem, profesorjem literature, ki se od nekdaj zanima za probleme šolstva, vzgoje, šolskih in vzgojnih aparatov. Diskusija je bila strastna, živahna, resnična izmenjava mnenj. V debati je implicirana prisotnost psihoanalize, kajti Maud Mannoni črpa svoje terapevtske iznajdbe s področja psihoanalize. Govorili so o delu, predvsem o terapevtskem manualnem delu, o upravljanju in njegovih učinkih, o državi in o svobodi... Dotaknili so se nekaterih bistvenih aspektov, zaradi katerih kapitalistični monopolizem Države onesposablja delavce in njihove družine v vseh pogledih njihovega življenja.

Debata je poudarila nujno potrebo po resničnih demokratičnih strukturah, ki bi na vseh nivojih združevale avtonomnost inicijative in upravljanja ter skupni nacionalni pogled na potrebe in zahteve delavcev.

„Prostor, s katerim se otrok sreča ob rojstvu in kasneje v toku svojega razvoja, je strukturiran od drugih ljudi; od njih je odvisno ali mu nudijo možnost razvoja izven njihovega vplivnega polja ali ne. Prav oni dajo otroku občutek za to, da poseduje nek določen prostor. Vendar ima tudi otrok svojo funkcijo v fantazmatičnem življenju ostalih članov družine: od njih je odvisno, ali bodo svojemu potomstvu dovolili izvršiti evolucijo v svojem lastnem imenu ali ne.“

Prostor, za katerega se odločimo, da ga bomo zavzemali, funkcija, ki jo imamo (nam samim navkljub) kot X (bolnik, norec) v primerjavi z nekom drugim, sestavlja elemente igre šaha, ki se jo igra v družini, pa tudi v vsaki drugi instituciji.

(Education impossible, str. 75)

komunistično partijo, na župana iz Bonneuila ali na odgovornega v Domu za mladino... Človek ima vtis, da že samo zato, ker je „upravljano“, to presega razredne odnose in vabi k opustitvi takšnih situacij, kakršne so, kar je po drugi strani v nasprotju z vašo etiko.

MM: Ko smo začeli s delom v Bonneuilu, smo se odločili za realizacijo dela brez kakršne koli koncesije upravljanja. Sprejeli smo možnost izginotja. Plačali smo ceno za svobodno raziskavo. To, kar smo uresničili, je bilo popolnoma nemogoče uresničiti v naših aktualnih strukturah. Prisila upravljanja je v Franciji mnogo hujša kot v Angliji. Prav vseeno je, ali je vlada z desne ali z leve, z nespremenjenim upravnim aparatom se ne more nič premakniti. Vse je nared le zato, da bi postali ljudje vse bolj in bolj popolni upravljanci po zgledu upokojencev v psihiatričnih bolnišnicah. Vsaka iniciativa, ki je izven oficijelne miselnosti, se zatira.

TL: Izkušnja iz Bonneuila se mi zdi pomembna, kolikor se sooča s problemi, ki so del politične bitke, ki jo bijemo na nivoju javnih služb. Borimo se namreč za podreditev javnih služb odgovornosti čim širšega kroga porabnikov. Tako bi lahko začeli postavljati psihiatrične probleme v političnih terminih: samo javna služba lahko uspešno izpelje tako zadevo. Nujno potrebno je eliminiranje denarnega odnosa s področja javnega zdravstva. Samo javna služba bi se lahko odločno borila proti temu denarnemu odnosu in proti masivnemu uvajanju zdravstvenega kapitalizma.

MM: Tu gre za dve različni stvari: ena je boj na področju javne službe; jasno je, da je neogibno potreben; druga stvar pa je boj z upravo v njenih sterilizirajočih učinkih. Dandanašnji je življenje in prosti čas državljanov organiziran. Če kdo slučajno misli sam s svojo glavo, vse pohiti in se obrne na „kompetence“, ki naj bi ga naučile, kako mora misliti. V Angliji imajo pacienti svoje besedo. V Franciji jim jo odvzema zdravstvena oblast.

TL: Zdi se mi, da se za vsem našim pogovorom skriva nekaj neizrečenega, zakritega: obstoj razrednega boja. Dejanski cilj te oblasti in uprave, ki je uprava našega trenutnega režima, je na primer na področju psihiatrije v tem, da skušajo storiti vse, kar je v njihovih močeh, da se ne bi teh problemov nikdar obravnavalo v političnih terminih... Prav zato moramo mi delati na tak način, da se bo o teh problemih začelo govoriti v političnih terminih: sicer pa menim, da je o tej stvari napisanega v vaši knjigi dosti pozitivnega. Kar se tiče šole, je trenutni maneuver oblasti v tem, da se izvaja prenos odgovornosti: odgovornost oblasti je prenešana na šolo kot institucijo, poleg tega pa tudi na šolske učitelje in na starše; tako se na primer zelo često dogaja, da učitelji zavračajo odgovornost za šolske neuspehe na starše, ti pa nazaj na učitelje. Pri vsej stvari je treba spravi obtožbo na politični nivo, obtožiti je treba trenutni režim pomanjkljivosti, katerih težo moramo prenašati: ekonomske pomanjkljivosti so sicer objektivne, prav tako ideološke. Kakšno pa je pravzaprav danes življenje otrok in odraslih? Običajni družinski pogovor v običajnem družinskem kontekstu poteka nekako takole: Ne izgubljam časa! Pohiti z oblačenjem nogavic, jej hitro in dovolj, da boš jutri zjutraj v dobri formi! Družinski pogovor prenaša na otroštvo vso težo in pritisko, ki se jih izvaja na odrasle delavce. Otrok se tako znajde v situaciji izkoriščanja prav tako kot njegovi starši, saj se izkoriščanje dobičarskega sistema vse bolj širi izven področja dela samega in se infiltrira v vsa socialna okolja, v katerih se otrok srečuje z odraslimi in se z njimi pogovarja. Zato je treba postaviti te probleme v političnih terminih in obtožiti dobičarski socialni sistem, monopolistični sistem, ne pa ostajati pri obtoževanju odraslih, ki so sami njegove žrtve.

AG: Rad bi se povrnil k vzgoji. Vse kar se zahteva od otroka: podrejanje zahtevam in stereotipom kodeksa dobrega vedenja, pogovor, v katerega je ujet, to je samo nek ritual, ki določa obnašanje in vlogo, ki jo je treba igrati. Zanima me, kaj je pri tem važno: priučitev temu kodeksu ali vsebina kodeksa samega; temeljno poslanstvo odraslih je v tem, da zagotovijo prenos znanja; stoletne izkušnje naj bi ponovno obdelali in jih kritizirali, jih celo izmaličili v korist vladajočega razreda. O svobodnem odločanju otroka govorite tako, kot da bi bilo popolnoma indeterminirano: prav kot da bi bilo otroku na razpolago, da si iznajde svoj lastni kodeks ali možnosti zavrnitve že obstoječega kodeksa. Toda v imenu česa? Kodeks, ki mu ga ponujamo, bi mu morali pošteno ponuditi reko: „Veš, tja in tja bi te rad popeljal, imaš pa možnost svobodne izbire in lahko kreneš drugam.“ Drugam, kam? Kakšno predstavo pa imate o prirojenih sposobnostih otroštva in o njegovem odnosu, ki ga ima do odrasle generacije, pa najsi bo to v obliki očeta ali kakšne druge institucije?

RL: Mislim, da smo prišli tukaj do točke, kjer se seka več vprašanj: Vprašanje kodeksa, ki ga prenašamo, vprašanje vsebine kodeksa, vprašanje priučitve nekemu delu in očitno še vprašanje odnosa do tega dela.

To kar je resnično, je kodeks, kajti kodeks je resničen v odnosu s podzavestjo, ki ukazuje subjektu. Isto se dogaja s delom: začetek s delom je kot grezilo subjekta, ki išče samega sebe. Vsebinska tega kodeksa pa je nekaj popolnoma drugega.

MM: S tem, ko skušamo zreducirati zadevo na samo vsebino kodeksa, očitno tvegamo, da utegnemo zaiti. Koplje se v poplavi informacij. Otroci se bojujejo z institucionaliziranimi lažmi, ki jih oddajata televizija in tisk. Borijo se s studom svojih staršev do poklica, ki ga opravljajo. Želo malo staršev želi, da bi se njihovi otroci odločili za isti poklic, ki so si ga bili sami izbrali. Otroci so ujeti v popoln kontekst nonsensa. Izločeni iz življenja odraslih, so nemočni v segregaciji starosti.

Šolanje do 16. ali do 18. leta, to je zločin proti otroštvu. Lahko bi, ko bi imeli čas, to ilustrirala s točnimi primeri. Podaljšano obvezno šolanje proizvaja delinkvente in odvzema nekaterim psihotikom možnosti, da bi se temu izognili. Prav tako bi rada spregovorila o napaki, ki se pojavi z uvedbo psihiatrične sektorizacije. Psihiatri so si izmislili, da je treba živeti in umreti na kraju, kjer si se popolnoma slučajno rodil. Mnogo „bolnikov“ čuti prav nasprotno potrebo po begu iz kraja, kjer je vse tako imenitno zasnovano zanje. Nekateri doživljajo sektorizacijo kot ječo. Otrok v krizi (pa tudi odrasli) čuti potrebo po begu iz kraja, kjer bi ga uprava rada zadržala „v njegovo dobro“...

Vsaka revolucija, ki bi ne šla skozi subverzijo upravljanja, je obsojena na propad. Znova moramo odkriti življenje, to ponovno odkritje pa nam lahko dajo pacienti in žene. Ali jim bomo dali resnično moč, da to družbo prenovijo in presunejo v novo, kakršna koli že bo? Ali pa bodo profesionalni uslužbenci in misleci njihove poskuse odkrivanja (in s tem ne-reda) vključili v (obstoječi) red?

„... V drugih primerih lahko srečanje med institucijo in osebkami vključuje tudi primere para. Kajti, če institucija le stežka izpusti osebkami, katerih se je polastila, ji osebkami to odlično povrnejo. Potem ko so se obesili na institucijo, imajo oskrbovanci le lažno svobodo izbiranja. Bolj kot nek kraj, kamor se bodo vedno lahko zatekli, kakor se jim običajno pove ob njihovem odhodu, postane institucija njim navkljub in navkljub oskrbnikom, kraj debate med željo in zahtevo, ki se navadno iztečajo tako, da deviant prosi za povrnitev v zavod.“
(Education impossible, str. 190)

„Otrok konflikta ljubezen—sovražstvo ne prinese s seboj, ampak naleti nanj pri starših, ki zahtevajo od njega, naj jim daje svojo ljubezen po dolžnosti. Odrasli so ujeti hkrati v dramo svoje lastne zgodbe in v paradoks sveta, v katerem živijo: ne uspe jim, da bi to razbrali in tako postanejo tuji tistemu, v kar so se ujeli.“
(Education impossible, str. 21)

Bistveni del terapije v Bonneuilu je pošiljanje otrok v zunanji svet, k obrtnikom, pri katerih delajo, stari včasih celo komaj 6 let. Zanimalo nas je, kako je bil vzpostavljen kontakt med šolo in obrtniki v Bonneuilu.

MM: Nekega dne so imeli študentje stažisti dovolj čisto intelektualnega dela. Začeli so iskati možnosti za pravo delo pri obrtnikih. Pri obrtnikih so našli na željo po delitvi dela z nekom, s komer bi se lahko pogovarjali. Za otroke, po drugi strani, je pomembno dejstvo, da jih zna delovno okolje sprejeti in da jih ne odklanja...

Važno je, da si lahko iz vprašanj, ki nam jih postavljajo marginalci, povprašamo po načinu, s katerim se jih družba brani v institucionalnem sistemu, ki je bil postavljen tako, da jih izloča. Trenutno si predstavljamo psihiatrijo pod opremo, šolo pod poslopji, ki jih moramo zgraditi, pozabljamo pa na tisto, kar je pripeljalo otroke do tega, da se je znašel v težavah. Bonneuil ima pri tem vlogo pokazatelja splošnih težav. Upravni vzgojni monopol je proti vsaki raziskavi, ki se mu skuša izviti iz rok. Vsaka inovacija v javnem sektorju je popolnoma nemogoča, kajti uprava bo vse že tako uredila, da bo lahko „ubila“ željo.

AG: Po mojem mnenju naj bi bil interes takega marginalnega kraja v tem, da bi dopuščal indirektno in končno modifikacijo institucije. V tem vidim socialno koristni odnos med na primer, Bonneuilem in med tem, kar vi imenujete „upravni monopol narodne Vzgoje“. Vaš koncept je popolnoma drugačen. Za vas je marginalci sam po sebi pozitiven, institucija sama po sebi negativna. Institucija postane tako depolitizirana. Po vašem mnenju nej bi ne bila ne desničarska ne levičarska, ampak čisto preprosto nosilka svoje lastne inercije. S samo definicijo marginalca obenem že opravičite tudi institucijo tako, kakršna je. Vzemimo na primer zakon Royer: že dolgo smatramo, da bi bilo potrebno podaljšati šolanje do 18. leta, zakon Royer pa je skrčil šolanje do 14. leta. V bistvu je to nazadovanje ki se ga da zelo dobro razložiti v obdobju poostrene družbene krize. Vi ste odločno proti podaljšanju obveznega šolanja, pripisujete mu kopičenje šolskih neuspehov, psihične motnje, celo poneumljanje otrok. Zakon Royer vam daje popolno zadoščenje. Vendar ne vidite dejstva, da je to potrebo ustvarila oblast, ki se je poslužila pomanjkljivosti šolskega sistema — pomanjkljivosti, za katere je odgovorna — zato, da bi zaostrela sistem.

MM: Skušala sem poudariti, da pritisk Države v Franciji onemogoča vsako inovacijo. Glasujemo za zakon o podaljšanju obveznega šolstva od 16 na 18 let, pri tem pa pozabljamo, da smo stopili v svet suralfabetizma. Problem ni v tem, da se nam onemogoči nadaljevanje študija, ampak da se nam omogoči dostop do dela. Leta otroštva podaljšujemo zato, da bi tako zakrili probleme nezaposlenosti. Vi, vi govorite o poklicni formaciji. Verjamejte v profesorje mizarstva, varilstva, itd. V Bonneuil je prišel nek učitelj in se predstavil: „Jaz sem učitelj mizarstva v tem in tem kraju!“ Fantje so mu odgovorili: „Mizarstvo v razredu nas ne zanima. Hočemo resničnega mizarja.“ Vsako inovacijo skušate takoj spraviti v nek program. Ostajate v upravljanju in ga vedno znova delate še bolj duševnega z novimi odloki in zakoni.

AG: Motite se. Gre za to, da se otroke seznani s tem, kaj pravzaprav je delo. Ne gre za to, da bi morali delati ravno v tovarni. Močno se zoperstavljamo vaši ideji o delu z obrtniki: to delo je kljub vsemu močno ožigosano od preteklosti, obrnjeno k preteklosti in odrinjeno na stran v primerjavi z veliko produkcijo. Ko skušamo otroku razložiti pojem tehnike, funkcijo nekega predmeta, skušamo pri tem zajeti delovanje celotnega podjetja, kar pa ravno ni možno, kadar mu damo delati gumb, vžigalce ali karkoli drugega. Skušamo izluščiti celovit pogled, hkrati konkreten in abstrakten, na to, kaj v resnici je sodobno delo.

MM: Moja izkušnja izhaja iz drugačne prakse. Zanimajo me otroci, ki odklanjajo šolo. Ko bi jih odpeljala v neko tovarno, da bi jim pokazala resnost dela, bi vse nekam poslali. Tovarna je razčlovečenje, človeški odnosi so popolnoma zatrti.

Eden naših adolescentov, ki je prekinil s šolanjem in bil navdušen mehanik, je mnogo pridobil s delom pri nekem avtomobilu. Ta mladenič je zelo rad razstavljaval in znova sestavljal avtomobile. Ko se je dovolj izuril, je zahteval, da bi bil sam odgovoren za svoje delo. Tega mu niso odobrili, kajti v primeru nesreče bi bil lastnik delavnice odgovoren za nesrečo. Mladenič je zapadel v krizo. Ni se mogel upogniti pod zakonom „ne moremo postaviti v nevarnost življenja našega bližnjega“, to ga ni več zanimalo. V tistem trenutku se je sprožil spor med njim, buržujskim sinom in med delavci. Nekaj se je odigralo na nivoju, ki bi ga lahko imenovali „razredni boj“. Efekti te preizkušnje so se pokazali drugod. Mladenič se je prenehal ukvarjati z mehaniko in se vrnil v šolo. Danes je v zadnjem razredu neke pariške gimnazije.

AG: Vtis imam, da je v vas istočasno velika želja po revolucionarnosti, ki sicer stimulira vaše delo, poleg tega pa se poslužujete instrumentov analize, ki se mu zdijo globoko idealistični in celo — poskočili boste — globoko konzervativni. Včasih resnično ne vem, ali se vaša kritika nanaša na

spomini na prihodnost

Pred nekaj časa se je vprašanje UNIVERZE V NAŠI DRUŽBI zastavljalo mnogo bolj celovito in zaostreno kakor danes in to še posebej velja za angažma študentov. Kolikor je namreč šlo za uvid potrebe po radikalni spremembi tega položaja, je bila v vprašanju zajeta vrsta „podvprašanj“, od katerih se zdaj nekatera (npr. stipendijska politika, pedagoško znanstveni proces, ...) v spremenjeni obliki (in vsebini) pojavljajo kot bolj ali manj samostojna vprašanja in se kot taka tudi v praksi rešujejo, druga pa so sublimirala (ali bila sublimirana) pod določene aspekte teh prvih.

Usoda organizacij, forumov, je sprotno ubadanje s sprotnimi vprašanji, zato se celota rada zamegli in od nje ostane le „osnovni cilj“, na katerega se sklicujemo skoraj kot na nekaj, kar je onkraj izkustva. Objava zapisov iz „starih časov“ naj bi bila v razmislek. Ni moj namen zavrteti časa nazaj; želim le doseči, da bi ura pozvonila. Kjer namreč nastopa čas kot večni „zdaj“, je videti samo sekundni kazalec, ne sliši pa se, ko ura bije.

Cepprav se je o teh rečeh precej pisalo, + smo izbrali zapise Marjana Pungartnika in to zaradi globljega umevanja problemov, kontinuirane vsebine – skratka, ker niso bili zasvojeni od prigodnosti, ampak od PRIHODNOSTI.

(Jože Vogrinc, Spomini na PRIHODNOST, Tribuna 14-15, 1974/75)

Dokler se je (študij, op. J. V.) navezoval predvsem na določen krog izkušenj, načina življenja, samostojnih kritičnih institucij, je bila kasnejša zaposlitev samo nadaljevanje akademske prakse. Z etatizacijo družbe, kar sovпада z monopolizacijo politične moči, se je proces obrnil: prevladala sta princip vzgajanja delovne sile in razlašanje posameznika do take mere, da je njegov obstoj smiseln samo v služenju nekemu parcialnemu interesu. Vse pritiskline, ki so spremljale študij, so dobile vlogo potrjevanja tega cilja. Najvažnejše pa je to, da se dominantni interesi vladajočega razreda vse bolj vsiljujejo kot življenjski interesi vsakega posameznika. Študij tako več ne pomeni razvoja kritičnega mišljenja, ampak pridobivanje določene kvalifikacije (diplome), ki hkrati postaja statusni in razredni simbol. V gibanjih za reformo univerze se tako pojavljajo dvojni projekti – eni težijo k ukinjanju tradicionalne univerze v izobraževalne ustanove, kjer gre samo za prenašanje nekega pozitivnega znanja, drugi pa težijo predvsem k politizaciji za določene svoboščine in so tako izrazito politični. Razvoj je veliko bolj naklonjen prvim, kar se kaže že vrsto let tudi na mednarodnem seminarju Univerza danes v Dubrovniku – zadnje leto je projektu „bodoče univerze“ nasprotovala le manjša skupina predvsem študentov, z abstraktno floskulo, da je za reformo univerze potrebna bistvena družbena sprememba. Proces ukinjanja univerze se je v nekaterih zahodnih deželah udejanjil v tem, da namesto akademskih ustanov nastajajo intenzivni kurzi kvalificiranja...

... Univerza, ki je z redkimi izjemami ohranila preživele maščanske institucije (avtoritarnost, pozitivizem, odmaknjeno vzvišenost), se taki tendenci pač ne more upreti. Normalno je, da se je enostavno prilagodila zahtevam, ki jo v bistvu ukinjajo. Obstaja absolutno odtujeno od študentov kot nekaj servis, ki je pripravljen dati nekaj intelektualcev – anahronizem, seveda. Tako univerza ne more biti zainteresirana za nič drugega kot pa za svoj osnovni delovni proces – tako imenovano proizvodnjo kadrov. Če bo zaškrpala njena učinkovitost, se bo trudila, da bo stisnila študente v primežu malo močnejše.

(Marjan Pungartnik, Univerza in neuniverza, Tribuna 10, 1972/73)

Nesprejemljiva je težnja, da bi videli v univerzitetni reformi samo predelavo funkcioniranja. Že res, da je ena temeljnih zahtev po spremembi prav v učinkovitosti študija, vendar je tudi res, da univerza funkcionira glede na razmere optimalno v stalnem boju med povampirjeno tehnologijo, ki v ljudeh vidi le sredstva, in tokovi, ki se tej tehnologiji upirajo. Produkt univerze niso samo količine znanja (investicije), ampak tudi ljudje. Bolj ko je praksa manipulativna, več energije odteka za obrambo pred to manipulacijo. Odpor slepemu načelu učinkovitosti, ki sloni na humanosti profita, ni vedno prepoznavno konstruktiven, zato so njegove manifestacije dostikrat obsojene. Dejstvo je namreč tako: vsi govorijo, da je brez spremembe celotne družbe nemogoče reformirati univerzo, ne vidijo pa, da ta proces že teče...

... Govoriti o spreminjanju univerze v iracionalnih okoliščinah je golo in kratkovidno reformistično početje, če v sebi nima vizije nove družbenosti. Prvi korak k resnični spremembi bo revizija družbenosti. Zato vsem, ki govorijo o reformi, ponavljamo: Vsi govorijo o reformi, mi še vedno govorimo o revoluciji.

(Marjan Pungartnik, „Svi govorijo o reformi – mi ne“, Tribuna 3, 1972/73)

Ni vprašanje v tem, ali študij je delo ali ni. O tem lahko razmišljajo tisti, ki nikoli niso nič študirali in so si vse znanje prišpekulirali. So namreč taki statusi, kjer je bolj pomemben izkaz kot pa znanje. Za študij porabiš čas, hrano, obleko, stanovanje: to indicira delo. Kdor tega ne porabi, je prevarant. Gre nam za bistvenejšo stvar: za odtujenost ali za generičnost dela. Odtujeno delo sploh ni moralno vprašanje, še manj pa ekonomsko, kar hoče tovariš Vresnik podtakniti s tem, ko vztraja pri uspešnem študiju, ki se krona z delovnim mestom. Marx je rekel, da se delo ne dogaja zato, da bi zadostilo neki danosti (delovnemu mestu, delovni skupnosti). Rekel je, da je človeško življenje generično takrat, ko živi iz svoje človeškosti, ne pa da jo daje nečemu zunaj sebe. Če mu človeškost daje kolektiv, ki kot tak obstaja zaradi proizvodnje funkcionalno koristnih stvari (pri Marxu je to nasprotje med vrednostjo in uporabno vrednostjo blaga), potem to ne more biti generično življenje. Iz njega tudi ne more izhajati možnost za revolucijo...

... Dati študentu družbenost torej pomeni, dati mu v roke delo, ne pa kriterije za bodoči status (statusne determinante). Pri tem je treba razbiti pojmovanje univerze kot pedagoško-znanstvene ustanove. Edina prava pedagogika (in v tem niso vrtilci, osnove in srednje šole nič nižja kot univerza, tako kot je neposredna proizvodnja neke vrste šola), ki je sprejemljiva za socialistično univerzo in socializem sploh, je demokratično socialno življenje, ki pa ga ne more zagotoviti in realizirati nobeno meščansko gibanje ali kakršna koli politika. Politika v njem razpada ali pa se poraja takrat, ko le-to razpada. V tem demokratičnem socialnem življenju je tudi funkcionalna delitev univerzitetne populacije na profesorje, študente in pomožno osebje nesprejemljiva. Funkcionalna delitev na profesorja in študenta izhaja iz zelo odtujene oblike proizvodnje in obnavljanja znanja. Znanje kot kultura dobiva smisel samo iz produkcije družbenega in človeškega, zato je nasprotno tako profesorju kot študentu. Zaradi položaja, v katerem so profesorji zakupniki (poosebljenje) znanja nasproti študentom, ki so poosebljenje neznanja, je današnja univerza še vedno iracionalna, meščanska in pragmatična univerza, ki ni sposobna videti vseh posledic svojega odtujenega obstoja. Vračati se h generičnemu (vrstnemu, takemu, zaradi česar je človek človek) obstoju pa ne pomeni proizvajati funkcionalno koristne stvari, ampak živeti socialno.

(Marjan Pungartnik, Berite vsi!, Tribuna 3, 1973/74)

V nesmotnosti naše univerze bi bila eksperimentalna iniciativa s strani študentov pravo bogastvo. Študij bi se lahko tudi zunanje potrdil kot delo, če ga ne bi uklepala patriarhalna merila preživele hierarhije, ki študenta meri po profesorju. V takih okvirih je prevelika starost profesorjev zastarelost družbenih odnosov. V ponovnih poskusih, da bi se vsebinska odgovornost za družbeno opredeljevanje študentov prenesla v tako imenovani „pedagoški del“ študijskega procesa, vidim samo abortirani model prej omenjene tradicionalne hierarhije, radikalizacijo že obstoječega in iz buržoaznega obdobja prevzetega stanja. Ob številnih zagovarjanjih na Marxa in marksizem ta tipično idealistična teza pozablja na čisto samo zamrmrano misel, „da morajo tudi vzgojitelji biti vzgajani“ in to ne od prejšnjih vzgojiteljev, kajti to bi pripeljalo do tiste delitve družbe, v nadrejene in podrejene, niti od enkrat za vselej določenega sistema „vrednot“, ampak od prakse, kar pa je v univerzitetnem okolju kritični (študijski) program. Sicer pa je tudi to nepomembno, sicer bi se v tretiranju teh vprašanj poznala vsaj kakšna sled naših že izrečenih pripomb.

(Marjan Pungartnik, Bye-bye, Tribuna 23-24, 1972/73)